

6 aprile 1855

DE REGULA FIDEI CATHOLICAE

SEU

DE FIDE CATHOLICA

AUCTORE

FRANCISCO VERONIO PRAESBYTERO

CHARENTONI DIOECESIS PARISIENSIS

PAROCHO

URBEVETERI

PRELIS SPERAINDEO POMPEI

1853.

DE REGULA

FIDEI CATHOLICAE

SEU

DE FIDE CATHOLICA

AUCTORE

FRANCISCO VERONIO PRAESBYTERO

CHARENTONI DIOECESIS PARISIENSIS

PAROCHO

URBEVETERI

PRELIS SPERAINDEO POMPEI

1853.

VERONII VITA

(*Ex Collectione, cui Titulus; -* THEOLOGIÆ CURSUS COMPLETUS)
Parisiis 1839.

Veronius (Franciscus) Jesuitarum parisiensium familiae sese primo aggregandum curavit: unde aliquanto post digressus, totus missionibus vacavit apostolicis, multisque auctor fuit cur ab errore Calviniano in catholicae religionis gremium remearent. Quin etiam in celebri Cadomi congressu, contra Bochardum, coaevorum Protestantium facile principem, disputans, castra hostilia in modestiae suae doctrinaeque singularis admirationem protraxit. Acer quidem, verum minime asper correptor erat, neque unquam zeli fervori attemperando defuit prudentia. Pie obiit 1649 Charentoni, dioecesis parisiensis oppidulo, ubi parochi munere defungebatur.

Veronius, inter clarissimos fidei catholicae defensores habetur, cum ob ipsius controversiarum *Methodum*, tum imprimis ob *fidei Regulam*, in qua quidquid *de fide* est a meris theologorum interpretationibus prudens extricat et discernit.

MONITUM

En opusculum de fidei Regula, primo ab eximio viro Francisco Veronio editum, ac a Reverendissimis DD. Walemburgicis tanto postea in pretio habitum, ut in fidei controversiis tam exercitati, hoc sibi diligere et adoptare maluerint, quam novum concinnare.

Sane fatendum est hanc regulam eruditam admodum esse et accuratam, in qua et singulari diligentia et exactissima cura discernuntur ea quae fide catholica tenenda sunt, ab iis quae tantam in Ecclesia auctoritatem nondum meruerunt.

Ea itaque utere, lector benevole, et ex illa disce Ecclesiae fidem, quam contra haereticos propugnare debes. Disce pariter quae sint dogmata quae hactenus non definivit Ecclesia. Sic haereticis viam sternes, ut ad Ecclesiae gremium redeant. Sic quoque componendis Filiorum Ecclesiae dissidiis utilem impendes operam, cum non tuae prudentiae inniteris, sed Ecclesiae fidem praedicabis, ejusque in praedicanda fide prudentiam zelumque aemulaberis, sequens vetus illud ac vulgare dictum: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.

DE REGULA FIDEI CATHOLICÆ
SEU DE FIDE CATHOLICA

CAPUT PRIMUM

§. 1. *Regula fidei.*

Illud omne et solum est de fide catholica quod est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia catholica, fide divina credendum. Neque refert, an illa propositio emanet ex concilio aliquo universali, ex ejus decreto et definitione; an ex sensu fidelium omnium. Complectitur haec regula verbum Dei: nam *fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Complectitur et Ecclesiam docentem, in concilio catholico, hoc est universali, expresse aliquid definientem, aut enuntiantem, vel ex sensu omnium tum pastorum, tum fidelium, velut practice eloquentem. Et quidem *fidei catholicae* nomen utrumque hoc sonat. *Fides enim divina est*, *credere propter auctoritatem Dei revelantis;* in quam solam auctoritatem tota resolvitur. Propositio fit per Pastores a Christo constitutos, in concilio universali congregatos, vel ex manifestato fidelium omnium sensu; nec enim aliter fieri potest, ut talibus credendis singuli fideles astringantur. *Catholicam* fidem diximus, quia saepius theologi inter se, *an hoc vel illud sit fide divina credendum*, istis affirmantibus, illis negantibus, digladiantur. Quo ipso consentiunt

omnes illi etiam qui fide divina illud esse credendum dicunt, *non esse fide divina catholica credendum, nec proinde haereticos, et ab altari seu Ecclesiae communione amovendos, qui talia fide credere respuerunt;* de hac autem fide divina quae sit etiam *catholica*, loquimnr in praesenti, cum sola sit de qua Paulus: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, Rom. 10; sola, qua in sinu suo Ecclesia nos contineat, cujus solius professione devios in complexum admittat, denique tales solum articulos proponat ipsamet in sua professione fidei, quam omnes, tum catholici, tum reduces, *corde teneant*, et propalam ore pronuntient, exclusis a dicta professione doctrinis omnibus de quibus decertent inter se theologi, illis fide credendas dicentibus, aliis negantibus. Consentiunt omnes synodi, Patres, theologi in hac regula statuenda, et semper habiti, et habentur haeretici (nec alii) qui contra sensum totius Ecclesiae, seu definitionem concilii ejus universalis aliquid sentiunt in doctrina salutis; propriae nimirum electionis judicio, adversus universitatem sese elevante, condemnati.

§ 2. *Declaratio Regulae.*

Duo debent conjunctim adesse, quo doctrina aliqua sit fidei catholicae. Alterum, ut sit revelata a Deo, per Prophetas, Apostolos, seu auctores canonicos. Alterum, ut sit proposita ab Ecclesia. Si utrumque adsit alicui doctrinae, illa fide divina catholica est credenda; si alterum desit, seu revelatio, seu propositio Ecclesiae, non est fide divina catholica credenda. Sed secundum adesse non potest, quin primum reperiatur; quia cum Christus Ecclesiae promiserit assistentiam Spiritus sancti, qui doceat eam, ducatque

in omnem veritatem, haec nunquam stante Dei promissione, quae semper obtinet, docet aliquid esse revelatum, quod non sit revelatum. Potest tamen aliquid esse revelatum a Deo, etiam in verbo suo, obscure scilicet, quod nondum sit propositum ab Ecclesia; quia revelatum quidem est in verbo divino, sed quod interprete egeat, et necdum Ecclesia sensum verbi Dei seu scripti, seu traditi, aperuerit, sicque nondum definierit, et proinde nondum proposuerit hoc, vel illud esse fide credendum. Hinc novae saepe factae sunt in conciliis, etiam universalibus, definitiones, v. g., Baptismum extra Ecclesiam collatum esse validum, nec iterandum; de quo S. Augustinus lib. 1. contra Crescon., cap. 32. « Cum inter episcopos anterioris aetatis « ista quaestio fluctuaret, et varias haberet inter se col« legarum, salva unitate, sententias, hoc per universam « catholicam (Nicaenum intelligit Concilium, can 8.), quae « toto orbe diffunditur, observari placuit, quod tenemus. «

§ 3. *Deducta ex Regula declarata.*

Cum nihil sit de fide catholica, nisi revelatum per Prophetas, Apostolos, et auctores canonicos, sequitur: ***Nihil esse de fide divina eorum omnium quae novimus ex revelationibus factis post tempora Apostolorum,*** quibusvis etiam sanctis, Ambrosio, Cypriano, seu aliis, antiquis illis aut recentioribus, quarum myriades sunt in vitis sanctorum, Catharinae Senensis, Brigittae, etc., etiamsi approbatae forent tales visiones a quibusdam conciliis etiam universalibus, quales aliquae referuntur in 2. Nicaeno, etc. Quia ista non sunt revelata Prophetis et Apostolis. Fides proinde quae haberi potest ex iis humana est, quae penes auctores referentes est, nutans, probabilis, certa, aut im-

probabilis; pro qualitate referentium, et circumstantiis talium revelationum, pleraeque vel nutant, vel falsae sunt. Sed si credimus fide humana, Dioni, Suetonio et aliis prophanis historicis, cur parem saltem, vel majorem gravioribus auctoribus non deferemus fidem? Sequitur insuper: *Nihil fide divina credi ex ullo miraculo facto post tempora Apostolorum in confirmationem cujusvis doctrinae, nullumque horum miraculorum fide divina esse necessario credendum;* etiamsi talia miracula referantur ab Augustino, Gregorio, et aliis, etiam ut visa ab ipsis, qualia pleraque refert Augustinus, lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8, aut etsi contineantur in bullis summorum pontificum romanorum canonizationis sanctorum, quorum plenae sunt dictae Bullae, aut etiamsi referantur in conciliis universalibus, aut etiam approbentur, ut pleraque relata fuere in 2. Nicaena synodo. Ratio eadem quae superioris illationis; quia cum haec miracula facta non sint a Prophetis et Apostolis, proinde non sunt fundamentum de quo loquimur. Horum miraculorum plenae sunt vitae sanctorum; quorum aliqua sunt falso relata, alia valde nutant: prioris generis multa sunt in vitis conscriptis a de Voragine et Metaphraste, praesertim in vitis Georgii, Ursulae, etc., ut bene notat Bellarminus de Scriptor. Eccles. in Metaphraste, Baronius in Martyrologio, ad eorum festa, et alii. Maxima pars, et fere omnia verissima sunt; et si historiis Suetonii fidem aliquam adhibemus, nec revocamus in dubium praelia varia, et alia facta ab eo descripta, temerariusque censeretur, qui sine ratione haec negaret, majoris sanc temeritatis arguendus foret, qui praedicta omnia miracula, relata a santissimis et gravissimis testibus, etiam ea, quibus interfuerunt, referentibus, ut pleraque refert Augustinus, negaret. Fides tamen horum omnium non excedit hu-

manam; nec eis fides catholica, tanquam fundamento innititur; nullaque doctrina tanquam catholica creditur, ex ullo horum miraculorum. Confirmatur nihilominus his miraculis, quinimo revelationem aliquam continent, *Cum initium salus seu Evangelium, accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem*, Hebr. 2, 3. Et: *Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*, Marc. 16, 20. Omne ergo miraculum, verbum quoddam Dei est: *impossibile autem est* verbo ullo *mentiri Deum*, Hebr. 6, 18. Eadem itaque certitudine aut probabilitate, qua novimus miraculum, novimus hinc dogma; quae notitia varia est, certa, probabilis, aut aliquando improbabilis, pro varietate auctorum referentium, et modo visa, modo audita, qualiter referunt Augustinus, Gregorius et alii. Doctrina fidei, v. g., *Reliquias sanctorum venerandas*, confirmatur certissime miraculis factis ad reliquias S. Stephani, relatis a S. Augustino, de Civit. Dei lib. 2, cap. 8, teste oculato; confirmatur solum probabiliter, eodem, et Gregorio audita ab aliis narrantibus. Improbabilia sunt pleraque quae refert Metaphrastes et de Voragine; talia nonnisi improbabilissime citantur ad firmandam fidem. « Exstant acta Georgii (inquit censor justus « Baronius in Martyr, 23 aprilis), a Metaphraste edita; « sed in iis displicent, quae de Athanasio Mago feruntur, « Vidi ea etiam quae Jacobus de Voragine habet in legend. « Sanct. quae non de mediocri indigent castigatione, etc. « Et Bellarminus de Scriptor. Eccl. anno 850: « A Meta- « phraste scriptae sunt historiae vitis Sanctorum multis ad- « ditis ex proprio ingenio. Addit miracula plurima et ma-

« xima in eversione templorum et idolorum, et in occi« sione persecutorum, quorum nulla est mentio apud ve« teres historicos. « Sed qualemcumque habeant haec miracula certitudinem, nullam fidei doctrinam fundare possunt; quia *non sunt revelationes factae Prophetis et Apostolis;* adde, quod nec ut plurimum proponuntur ab Ecclesia universali, cui soli promissa est assistentia Spiritus sancti, ne erret. Fidem ergo solam humanam, seu assensum solum humanum, merentur, ob qualitatem referentium, quae fallibilis, et pure humana est; longe itaque abest, ut talis assensus sit fidei divinae catholicae, de qua sola loquimur.

An vero assensus hi, ob revelationes privatas, extra revelationes factas Prophetis et Apostolis contentas in verbo Dei, et propositas ab Ecclesia universali, sint assensus supernaturales et divini, et fidei divinae, quia videntur fieri ob auctoritatem divinam revelantem, licet non constantem per verbum Dei scriptum aut traditum, nec per auctoritatem Ecclesiae universalis proponentis, sed per scripta humana, et ex propositione hominum fallibilium referentium; alia est quaestio problematica inter theologos, et proinde longe a doctrina fidei, de qua loquimur. Probabilius censemus talem assensum non esse divinum, sed pure humanum; quia resolvitur in pure humanam auctoritatem particularem horum, vel illorum historicorum: quae omnia sunt humana; proinde talis fides non est theologica, et longe longius non est catholica.

Tertio sequitur: *Nullam doctrinam fundatam in verbo Dei, seu Scriptura diversimode exposita a sanctis Patribus, aut doctoribus nostris, esse doctrinam fidei.* Idque ex duplici defectu: primo, quia non constat esse revelatam; omnis autem actus fidei debet esse certus ex revela-

tione; secundo, nec proponitur talis expositio, seu sensus ille Scripturae, ab universali Ecclesia, hoc ipso quod varie a variis exponatur. Ubi tamen observandum, quod quando sancti Patres explicant varia loca Scripturae, et eamdem veritatem alii ex illo sacrae Scripturae textu eruunt, alii ex alio, ipsorum consensum non tantum unanimem esse acceptandum Ecclesiae, sed etiam ut fundatum in Scriptura; licet non ut fundatum in hoc, vel illo particulari loco Scripturae.

Quarto sequitur: *Nullam consequentiam, certo licet et evidenter deductam ex propositione aliqua fidei, et alia evidenti lumine naturae, per formam logices evidentem, sufficientem esse fundando fidei catholicae articulo; seu nullam doctrinam, quae constet solum tali consequentia, esse doctrinam fidei catholicae.* Idque ex duplici etiam defectu: primo, quia non est revelata. *Fides* autem est *ex auditu, auditus per verbum Dei;* Scriptura nec addente: *Et per consequentiam deductam evidenter ex verbo Dei.* Cumque consequens contineatur *virtualiter* in praemissis, non erit doctrina nisi *virtualiter et fide*, neutiquam *formaliter*: id est, solum ejus principium erit doctrina fidei, ex quo humanus intellectus doctrinam aliquam consequentem deducet et formabit, cui assentietur. Certa quidem et evidens erit consequentia; sed humanis multis concurrentibus, forma argumenti, propositione philosophica saepe mixta; nec tamen conclusio deducitur ex illis, nisi junctis; imo illa non nisi juncta influunt; quare nihil sequitur ex separatis. Causa igitur, qua tota, humana est; quam ergo longe abest, ut doctrina elicita sit divina! *Conclusionem* vocamus in scholis *theologicam*, si praemissae sint certae; aut *doctrinam aliquam problematicam*, si aliqua sit incerta, quod saepius in subselliis videre est theologicis; *fal-*

sa, si aliqua propositio, vel argumenti forma falsa sit; quod non raro contingit, respectu tot placitorum, in quibus theologi digladiantur. Sed quod notandum diligentissime est, certum est varias esse sententias tum doctorum catholicorum, tum Protestantium, *an quod sic sequitur ex Scriptura sit de fide?* Catholicorum doctorum alii asserunt, Vega, Canus; alii negant, etiam referente Daillaeo. Distinguunt alii docentque, si ex duabus propositionibus Scripturae deducatur consequentia, illam esse de fide, neutiquam si ex una et alia evidenti lumine naturae. Alio modo distinguit Vasquez, assensum conclusionis illius qua deducitur ex praemissis, non esse fidei, qui tamen medio discursu, velut instrumento, aut potius proponente, splendet doctrina divina virtualiter contenta in praemissis, esse assensum fidei. Sic inter nostrates *certum est problematicum solum esse, an quod sequitur de fide, sit de fide.* Consentiunt ergo omnes *non esse de fide catholica*, id est, non esse talem doctrinam cui omnes sub poena haereseos teneantur assentiri tanquam de fide; et si quis contrarium diceret, novator ipse valde culpandus foret novum dogma ingerens, et oppositum sentientes damnans, in hoc ipso ipsemet temeritatis in re gravissima damnandus, et censura ecclesiastica percellendus. *Constans itaque est, doctrinam talem neutiquam esse doctrinam fidei catholicae*, de qua loquimur. Protestantium pariter, alii negant, quod sequitur per consequentiam evidentem deductam ex Scriptura, esse de fide: Osiander, Kemnitius, et nobiliores Lutherani, etiam referente Vedelio, in suo *Rationali Theologico.* Sed Vedelius affirmat, et quidem pugnacissime; quia totum suum Rationale in eo solo versatur; et post ipsum seu ex ipso Daillaeus; licet alii Reformati cum Lutheranis et Catholicis faciant. Verum nullum

hac de re verbum in ipsorum confessione habetur, proinde haec ipsa doctrina censeri nequit doctrina partis Calvinisticae. Adde, quod Lutheranos contrarium tenentes in fratres cooptarunt: quomodo ergo doctrinam hanc, ut fundamentalem omnium controversiarum ponunt? Sane fundamento hoc nutante, quam infirma aut nutans debet esse eorum doctrina de controversiis omnibus! Alter defectus est 2°, quod proposita non sit illa doctrina Ecclesiae universali, uti apud Catholicos constat; quia neque invenitur in Scriptura expressa, neque in generalibus conciliis; et ideo doctores libere diversum tenent; quousque enim veritas non auctoritative proponitur, non est obligatio acceptandi eam velut divina auctoritate revelatam. Nec etiam auctoritas publica, sive Protestantium in communi, sive Reformatorum, illam quaestionem, quam nonnulli volunt fundamentalem, in ulla Confessione, juxta dicta, determinavit. Concludamus ergo, doctrinam talem *non esse doctrinam fidei catholicae.*

§ 4. *Connexa ex defectu propositionis, et quandoque simul revelationis, secluduntur.*

Sequitur 1° *Decretum Gratiani*, seu ejus auctoritatem longe longius abesse, quod possit fundare articulum fidei: sed nihil esse de fide, qua continetur in illo decreto. Quod notandum contra calumnias frequentes Molinaei, aliorumque, *contenta in illo decreto, doctrinam esse Ecclesiae catholicae*, ingerentium; quo materiam nos impugnandi aucupetur. Sed numquid religiosus ille tota est Ecclesia universalis? Nec Gregorius XIII, aut alius papa, multo minus concilium ullum universale ita decretum probavit, quasi contentae in illo forent totius Ecclesiae definitiones. Imo

non leves in illo lapsus facile deprehendere est in citatione falsa auctorum, etc. Quin ipsemet Gratianus, initio decreti, dist. 1, cap. 2, producit *Isidorum in libris Etymologiarum*; tituli ipsi, dist. 1, cap. 8, 10, habent: *Quid sit jus civile; quid militare; quid leges tribunitiae?* Numquid ista sunt doctrinae fidei? Glossarum quam multae erant ridiculae! Proinde succisae. Quid ergo Gregorius XIII. jussit, *jus canonicum expurgatum*, ut fuit ipsius jussu, non imprimi *sic expurgatum, et prout Romae impressum fuit; nec alibi imprimi ad decennium? etc.*

Sequitur 2°: *Nullae Decretales romanorum pontificum contentae in corpore juris canonici*, sive in sex libris Decretalium, sive in Clementinis, sive in Extravagantibus, nullae Bullae posteriorum. qui in sede Petri sederunt, sufficientes sunt *fundando articulo fidei catholicae;* seu nulla doctrina est de fide, quae continetur in istis Decretalibus aut diplomatibus. Probatur, quia papa quocumque modo loquens, etiam ex cathedra, non est universalis Ecclesia; ergo quod ab eo proponitur, non proponitur ab Ecclesia universali; ergo non est doctrina fidei catholicae. Addo, conclusionem hanc tam certam esse inter doctores omnes, ut si quis contrarium doceret, novator ipse foret, et censura percellendus, quippe novi dogmatis inventor. Patet ex ipso Bellarmino, qui, lib. 4 de Pontifice Rom., cap. 2, ubi tres inter Catholicos opiniones refert. « 1° Opinio est, inquit, pontificem posse esse haereticum, et docere haeresim, si absque generali concilio definiat, et de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem secuti sunt aliquot Parisienses, ut Gerson et Almain. in libris de Potest. Eccl., nec non Alphonsus de Castro, lib. 1, cap. 2, contra haereses, et Adrianus VI. papa, in quaestione de confirmatione; qui omnes non in pontifice, sed in Ec-

« clesia, sive in concilio generali tantum, constituunt in« fallibilitatem judicii in rebus fidei. 2° Opinio est in alio « extremo, pontificem non posse ullo modo esse haereti« cum, nec docere publice haeresim, etiamsi solus rem « aliquam definiat. Ita Pighius, lib. 4 Hierar. cap. 8. 3° O« pinio est quodammodo in medio, pontificem, sive haere« ticus esse possit, sive non, non posse ullo modo definire « aliquid haereticum a tota Ecclesia credendum. Haec est « communissima opinio fere omnium Catholicorum, B. Tho« mae, Cajetani, etc. Prima opinio non est proprie hae« retica (nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui il« lam sententiam sequuntur), tamen videtur omnino erro« nea et haeresi proxima. Secunda probabilis est, non ta« men certa. Tertia certissima est, et asserenda. « Haec Bellarminus, quem fuse sic citavimus, quo calumnias elueremus, qua nonnulli viri traducuntur, quod dicant: *quae definita forent a pontifice, etiam ex cathedra, extra concilium generale, non esse fidei catholicae.* Et iterum illud ita asseritur, ut statuatur illud esse certum ex omnium doctorum, Bellarmini etiam, et aliorum sententia. Constat enim ex Bellarmino, primam opinionem *non esse haereticam.* Non assentimur Bellarmino dicenti, *videri erroneam, et haeresi proximam;* quanquam hoc ipsum non nisi nutans dicit termino illo *videtur.* Non enim omnibus id videtur; quibus Gersonem, Almainum et Adrianum *erroneae et haeresi proximae opinionis insimulare* temerarium potius videtur. Sed ex Bellarmino ipsomet constat, *non esse definitum ab Ecclesia, pontificem esse infallibilem,* extra concilium universale, et quae proponeret credenda, fore fidei *catholicae.* Consentiunt itaque ex ipsomet Bellarmino doctores omnes, *doctrinam illam non esse fidei catholicae;* quod solum dixi, et certissimum est; quod non

advertunt praecipiti judicio calumniatores. Quam ex iis tribus primis opinionibus sequeremur, extra rem nostram fuisset, et foret pronuntiare (libenter tamen tertiae adhaeremus, sed absque censura primae) qui devios ad fidem *catholicam*, semota omni alia doctrina, reducere contendimus. Non itaque dicimus, *sic definita non esse de fide*, quod putant adversi, sed solum dicimus, et repetimus, *non esse de fide catholica*, seu non esse doctrinam, quam omnes, quo sint Catholici, tenere debeant, *tanquam de fide, cujusque contrarium sit haereticum*, et removens a gremio Ecclesiae. Omnes nihilominus concedunt, gravis esse auctoritatis, quod a pontifice tantae Sedis docetur, etiam cum solo concilio privato, et privatim solum rescribente aliquot episcopis; gravioris, quod cum concilio Provinciali; gravissimae, quod ex cathedra, toti Ecclesiae illud proponendo, sive cum concilio privato, sive in concilio provinciali, temerariumque est, a sic pronuntiatis discedere. Maturius ergo procedant hi censores, quorum censura censuram meretur, quippe inductiva novi dogmatis, tanquam fide catholica credendi, quod nemo hucusque statuit, scilicet, *quod a pontifice foret etiam ex cathedra definitum, extra concilium universale, esse de fide catholica*, seu tale definitum esse fide *catholica*, et sub peccato haereseos ab omnibus credendum. Hallucinati sunt, et caecutiendo in errorem prolapsi; quanquam non tam error, quam hallucinatio vocanda sit praeceps haec censura; putarunt multos dixisse, quod nec somniarunt.

Sed ad rem, seu ad *decretales juris canonici*, propius. Sane nec ipse Bellarminus erroris aliquot Decretales arguere veretur. Nam in lib. 4 de Pontifice Rom. cap. 12, cum retulisset Magdeburgenses, cent. 8, cap. 10, in vita Gregorii III, eum accusantes: « Quod in epistola ad Boni-

« facium, permiserit viro ducere aliam uxorem, si propter
« morbum aliquem uxor ei debitum conjugale reddere non
« valeat, quod est expresse contra Evangelium, ut etiam
« annotavit Gratianus, q. 32, canone 7. *Quod proposui-*
« *sti*, « respondet: « Posset etiam dici, Pontificem ex i-
« gnorantia lapsum esse; quod posse Pontificibus accidere,
« non negamus, cum non definiunt aliquid tanquam de fi-
« de, sed solum opinionem suam aliis declarant, ut hoc
« loco videtur Gregorius fecisse. « Quae solutio applicata variis decretalibus, longe illas a vi fundandi articulum fidei abducit, scilicet respondendo passim, si premamur talibus, *Pontificem non definivisse illa tanquam de fide, sed solum opinionem suam aliis declarasse*, quod sine dubio insufficiens est fundandae doctrinae fidei, multo minus fundandae fidei *catholicae*. Placet adhuc propius Decretales illas evolvere. Maxima earum pars versatur in regulandis officialis seu judicis in episcopali tribunali sedentis judiciis; varia in collatione beneficiorum observanda praescribunt, ex quibus officiales debent lites terminare. Quid haec ad articulos fidei? Non sunt haec materia propria fidei. Pleraeque etiam, et fere omnes, responsa sunt particularibus data, non toti Ecclesiae, in quibus responsionibus particularibus concedunt omnes, Papam posse errare, nec talia responsa, fundandae doctrinae fidei, multo minus *catholicae* esse sufficientia. Sed ut tot responsa decretalium seu Pontificum romanorum lites multiplicant, ita responsum nostrum generale multiplices sopit controversias, quas agglomerat. Adversarii modo ex Gratiano, et modo ex Decretalibus, Bullisque Pontificum, seu jure canonico, varias consarcinando, et saepe easdem false glossantes, quae obtrudunt nobis tanquam doctrinam nostrae fidei *catholicae*,

et impugnant; compingunt inde libros suos; nostrates etiam saepe suos his defendendis. Compendiosior via, et regia, reducendis ad castra catholica deviis est, propalam inclamare, *nihil horum esse de fide catholica*; proinde nihil horum esse in professione fidei nostrae, quam subscribendam solum reducendis deviis proponimus.

Sequitur 3°: *Non est de fide catholica, quod definitum foret in ullo concilio provinciali, etiam Papa ei praesidente per se, vel per legatos.* Ratio est, quia tale concilium non est Ecclesia universalis; quare quod ab eo proponitur, non proponitur ab Ecclesia universali; non est ergo de fide *catholica*; nisi aliunde sensus totius Ecclesiae constaret, sicut constat de multis pronuntiatis contra Pelagium et alios in conciliis Regionariis, ut vocat Augustinus, v. g., in concilio Milevitano Numidiae sub Innocentio Papa. Probatur etiam ex illo Bellarmini jam relato, referente tres opiniones inter Catholicos, quarum prima est: « Pontificem, inquit etiam ut Pontificem posse esse haere« ticum, et docere haeresim, si absque concilio generali « definiat, et de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem « secuti sunt aliquot Parisienses, ut Gerson, Almain, nec « non Castro et Adrianus, qui omnes non in Pontifice, sed « in Ecclesia, sive in concilio generali tantum constituunt « infallibilitatem judicii de rebus fidei. « Vide jam supra dicta. Magna tamen veneratione suscipienda sunt, quae a tantae auctoritatis decretis seu romani Pontificis, seu talium conciliorum, manant. Item ea quae miraculis, aut praedictis revelationibus, fidis tamen, nituntur seu confirmantur.

4° *Non omnes praxes Ecclesiae, etiam universalis, sunt sufficientes fundando articulo fidei catholicae.* Probatur ex defectu 2 conditionis; quia praxes hae non sunt proposi-

tiones factae ab Ecclesia veritatis alicujus credendae, sed rei faciendae, regula autem praxeos bonae, potest esse opinio probabilis, et non indubitata; unde fit etiam, ut praxes has posset mutare Ecclesia, quippe quae regulari possunt ex opinione probabili, quam sequi, vel contrariam etiam probabilem, licitum est. Probatur insuper ex Vasquez, part. 3, disp. 227, cap. 3, ubi cum docuisset et probasset, « Sacrificium missae suapte natura, institutione divina seu « Christi, pro non baptizatis offerri non posse, nec unquam « potuisse, sive illi Catechumeni sint, sive omnino infide- « les, pagani, aut Judaei, tametsi publicae orationes pro « eis fieri possint, prout Ecclesia permiserit, objeceritque « sibi, aliquando id factum in Ecclesia, sacrificium pro « ipsis Catechumenis offerri consuevisse, « probassetque ex libro qui dicitur: *Ordo Romanus*, c. 20, post primam suam responsionem objectioni, addit: « Caeterum respon- « dere quis posset, quod attinet ad essentiam et substan- « tiam sacramentorum, Ecclesiam semper eam doctrinam « dictis et factis probasse, quae certa et indubitata est; « at vero quod attinet ad alia accidentaria, non omnino « indubitatam sed probabilem opinionem aliquando in praxi « secutam, aliquid fecisse, tametsi non tanquam certum « dogma fidei declaraverit; et hac de causa tunc ex prae- « scripto romani Pontificis, Missam pro Catechumenis obtu- « lisse, nunc autem eam non offerre; cum neque publica « oratio ulla pro illis permanserit, nisi in die Parasceves, « quando nullum in Ecclesia sacrificium offertur. « Et paulo post: « Quid igitur mirum si antiquitus Ecclesia secuta « probabilem opinionem de oblatione hujus sacrifici pro Ca- « techumenis, pro illis Missam celebraverit, nunc autem « nullam offerre? « Ad his: « Decreta Conciliorum (inquit « bene Bellarm., lib. 2 de Conciliis, cap. 17) non indigent

« approbatione populi, cum ab eo non accipiant auctorita-
« tem. Decreta vero de moribus si non recipiantur, et Pon-
« tifex conniveat, tandem consuetudine abrogantur, quia
« decreta morum mutabilia sunt, et cum Pontifex videt
« longo tempore ea non servari, et tacet, censetur ipse
« abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec pos-
« sunt ullo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt.
« Verissimum quidem est illud Augustini, Ep. 118: Si quod
« tota per orbem frequentat Ecclesia, hinc quin ita facien-
« dum sit disputare, insolentissimae insaniae est. « Sed non inde sequitur, Ecclesiam per talem praxim proponere tanquam credendum de fide catholica aliquod dogma; sufficit praxim esse bonam, cui bonitati satis est, quod fundetur in opinione probabili; hinc, ut jam notatum, tot praxes suas etiam universales Ecclesia mutare potest. Praxes enim sunt variabiles, utpote praecepta; nullo autem modo dogmata fidei variari possunt, quippe veritas invariabilis est.

5° « Ea (inquit bene Vasquez, tom. 2. disp. 200. cap. 6)
« quae tradit concilium in capitibus, esse fidem catholicam
« necessario credendam, colligitur ex fine cujusque sessio-
« nis, antequam canones ponantur. « Et part. 3. disp. 207. cap. 3.: « Quidquid in capitibus traditur ante canones a
« concilio pertinens ad doctrinam, est catholica fides, con-
« stat ex Trid. sess. 13. can. 8. in fine, immediate post
« capita, et ante canones, ubi dicitur: *Quoniam autem*
« *non est satis veritatem dicere, nisi detegantur et refel-*
« *lantur errores, placuit sanctae synodo hos canones sub-*
« *jungere, ut omnes jam agnita catholica doctrina* (nem-
« pe illuc usque tradita), *intelligant quoque, quae ab il-*
« *lis haereses caveri, vitarique debeant.* Et sess. sexta,
« similiter post capita et ante canones: *Post hanc catho-*
« *licam de justificatione doctrinam, placuit sanctae sy-*

« *nodo hos canones subjungere, ut omnes sciant, non so-* « *lum quid tenere et sequi, sed etiam quid vitare et fu-* « *gere debeant.* « Ratio hujus rei est quia tam in capitibus, quam in canonibus, propositiones Ecclesiae, quid credendum, quid damnandum, continentur. Addit ibidem Vasquez: « Quamvis interdum Ecclesia prohibere soleat dispu- « tationem de aliqua re, quam nondum tanquam dogma « fidei definivit, ut quod quis damnet, aut aliquo modo « notet propositionem aliquam, vel e contrario dicat esse « probabilem, tamen nunquam hactenus damnavit sub ex- « communicationis poena eos qui aliquid pertinaciter et ab- « solute asseruerint, nisi eo id damnet tanquam errorem « contra fidem, et oppositum, ut catholicam fidem defi- « niat, ita ut haereticus sit, qui talem errorem pertinaci- « ter asseruerit; pertinaciter autem illud asserere, nihil « aliud est, quam post praedictam definitionem id scienter « affirmare. « Addendum tamen ex eodem, eadem parte 3. disput. 181. cap. 9.: « Aliquando Ecclesia suam definitio- « nem confirmat testimoniis, ex quibus aliqua non effica- « citer eam probant. « Subjungit nihilominus, et bene: « Tamen quando Patres in concilio dicunt, ex hoc aut il- « lo loco, hanc aut illam veritatem Ecclesiam collegisse et « colligere, quis, obsecro, fundamentum illud infirmum et « incertum esse dicere audeat? « Ita Vasquez. Unde generaliter dicimus, eorum quae continentur in capitibus, id solum et totum esse de fide, quod definitur, seu (ut loquuntur juristae) solum dispositivum arresti seu contenti in capite aut canone, est de fide; motivum vero arresti, seu ejus probationes, non sunt de fide. Ratio est, quia primum solum proponitur credendum, et proprie definitur, non autem motivum seu probatio. Hinc plurima continentur in conciliis etiam universalibus, quae non sunt de fi-

de, scilicet, quod in eo est obiter dictum; multo minus, quod in sessionibus a variis praelatis dum sententias dicunt, prolatum; multo adhuc minus quae a doctoribus in discussionem rei definiendae praemittuntur aut allegantur. Ratio generalis est, quia nihil eorum definitur ab Ecclesia.

6° Quod proximum huic est, ut sit aliquid de fide, oportet ex Bellar., lib. 2. de Conc., cap. 17. adducere: « Concilium rem eam definivisse proprie, ut decretum fide « catholica tenendum. « Hinc addit: « Non sunt propric « haeretici, qui sentiunt Pontificem non esse supra omnia « concilia, licet dicat: Lateranense ultimum concilium, sub « Leone X. diserte et ex professo docuit Pontificem esse « supra omnia concilia, et reprobavit contrarium decretum « editum in concilio Basiliensi; quod (inquit ille) concilium « Lateranense rem istam non definiverit proprie, ut decre- « tum fide catholica tenendum, dubium est; et ideo non « sunt proprie haeretici, qui contrarium sentiunt. « Requirit quoque idem Bellarminus, cap. 11. esse definitum conciliariter: « Martinus V. inquit, dixit se confirmare tan- « tum ea decreta de fide, quae facta erant in concilio Con- « stantiensi conciliariter, id est, more aliorum concilio- « rum, re diligenter examinata. Constat autem hoc Decre- « tum (scilicet Constantiense, sess. 4. concilium generale « habere a Christo immediatam auctoritatem, cui omnes « obedire tenentur, etiamsi papalis dignitatis existat) sine « ullo examine factum a concilio Constantiensi. Itaque Mar- « tinus cum confimavit decreta de fide conciliariter con- « clusa, intelligebat tantum de damnatione haeresum Wi- « cleffi et Huss. «

7° Idem Bellarminus, lib. 1. de Clericis, capit. 28. cum objecisset sibi caput *quanquam*, de censib., « ubi Bo- « nifacius papa VIII. dicit, jure humano et divino liberos

« esse Clericos ab exactionibus; « respondet, « dicendum « fuisse Bonifacium in sententia Canonistarum, et senten- « tiam illam suam aperuisse, non autem aliquid definivis- « se. Nam non loquitur per modum definientis rem con- « troversam, sed simpliciter et obiter id asserit ; ait enim : « *Cum jure divino sint immunes Clerici,* « etc. Idem dicere possumus de iis omnibus, quae Concilia etiam universalia dicunt *obiter*, et non per modum definientis.

8° *Objectum debet esse definibile de fide.* Bellarminus idem, v. g. lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 41. concedit errasse Joannem XXII, in Extravaganti ad conditorem de verbis significat., cum docuit « non posse separari usum a do- « minio, in rebus usu consumptibilibus, sed non in re fi- « dei, « inquit; haec enim quaestio ad fidem non pertinet. Similiter itaque doctrinae, legum aut philosophiae studia spectantes, non sunt definibiles de fide.

9° *Debet esse decretum universale, propositum toti Ecclesiae.* Dicimus, ait Bellarminus, eodem lib. 4. cap. 5. « non posse errare Pontificem (seu concilium generale) in « iis praeceptis, quae toti Ecclesiae praescribuntur. Quia « in praeceptis et judiciis particularibus, non est absur- « dum, Pontificem (aut concilium generale) errare. « Et cap. 14. cum sibi objecisset « Innocentium VIII. Norvegis « permisisse, ut sine vino sacrificium celebrarent, « solvit sic: « Sed facile responderi potest; nam non condidit « ipse Decretum, quo universae Ecclesiae declaravit lice- « re, sine vino sacrificium offerre. « Itaque si erravit, erravit facto, non dogmate. Idem est de conciliis generalibus.

10. Bellarminus idem cap. 12. cum sibi objecisset, « Ste- « phanum papam ordinatos a praedecessore suo Formoso, « jussisse iterum ordinari, proinde sensisse sacramentum « pendere a virtute ministri, qui est error in fide mani-

« festus, « solvit sic: « Respondeo errasse Stephanum, « sed in quaestione facti, non juris, et malo exemplo, « non falsa doctrina. « Et paulo post: « Respondeo Stephanum non edidisse aliquod decretum, quo decerneret « ordinatos ab episcopo degradato, vel nominatim a Formoso, tanquam degradato, esse iterum ordinandos, sed « solum de facto jussisse iterum eos ordinari. Quae jussio « non ex ignorantia aut haeresi, sed ex odio in Formosum « procedebat. « Idem potest dici de conciliis, si casus similis contingeret.

11° Ex eodem, ibidem cap. 5: « Non est erroneum dicere Pontificem (seu concilium generale) posse errare in « legibus, quae non versantur in rebus necessariis ad salutem, vel per se bonis aut malis; nimirum superfluam legem condendo, vel minus discretam, etc. Atque ut rem « totam exemplis declaremus, non potest fieri ut Pontifex « (seu potius concilium generale) erret, praecipiendo aliquod vitium, ut usuram, vel prohibendo virtutem, ut « restitutionem, quia haec sunt per se bona vel mala; nec « potest fieri ut erret praecipiendo aliquid contra salutem, « ut circumcisionem vel sabbatum; vel prohibendo aliquid « necessarium ad salutem, ut Baptismum et Eucharistiam, « licet haec non sint per se bona aut mala. Ut autem jubeat aliquid quod non est bonum neque malum ex se, « neque contra salutem, sed tamen est inutile, vel sub « poena nimis gravi illud praecipiat, non est absurdum dicere, posse fieri; quanquam non est subditorum de hac « re dubitare, sed simpliciter obedire. «

12° Ex eodem, cap. 2: « Conveniunt omnes Catholici « posse Pontificem etiam ut Pontificem, et cum suo coetu « consiliariorum, vel cum generali concilio, errare in controversiis facti particularibus, quae ex informatione, te-

« stimoniisque hominum praecipue pendent: « Juxta quod, cap. 11. cum objecisset sibi vulgare illud de Honorio papa relato inter haereticos a synodo VI. generali, respondissetque, *corruptam fuisse synodum VI.* addit: « Quod si « aliquis non possit adduci, ut credat corruptam esse sy- « nodum VI. is accipiat alteram solutionem, quae est Joan- « nis Turrecrem., lib. 2. de Eccl., cap. 93. qui docet, « Patres synodi VI. damnasse quidem Honorium, sed ex « falsa informatione, ac proinde in eo judicio errasse. Quam- « vis enim generale concilium legitimum non possit erra- « re, ut neque erravit hoc VI. in dogmatibus fidei defi- « niendis, tamen errare potest in quaestionibus de facto. « Itaque tuto dicere possumus, hos Patres deceptos ex fal- « sis rumoribus, et non intellectis Honorii epistolis, imme- « rito cum haereticis connumerasse Honorium. « Idem ibidem Bellarminus addit, « Patres synodi VII. secutos esse « synodum VI. et solum repetivisse quod in ea legerant, « proinde deceptos fuisse ex synodo VI. quae vel corrupta « erat, vel per errorem Honorium damnaverat. « Idem addit de Adriano Papa: « Si dicamus acta synodi VI. esse cor- « rupta, respondendum est, Adrianum deceptum fuisse ex « depravatis illis actis synodi VI. «

13° Addamus et illud ex Suario, disput. 56. de Indulgentiis, sect. 3: « Quamvis Pontifex expresse declaret in « Indulgentiarum dispensatione se moveri propter talem cau- « sam, quam reputat sufficientem ad tantam Indulgentiam « concedendam, non esset infallibile, vel causam esse ta- « lem, vel (quod consequens est) totam Indulgentiam esse « validam. Quia talis declaratio Pontificis non est de doctri- « na ad fidem pertinente, sed de quodam facto particulari, « quod ad prudentiam spectat, in qua Pontifex non habet « infallibilem assistentiam Spiritus sancti, sed in his tan-

« tum quae ad doctrinam fidei et morum spectant, juxta
« illud Luc. 22. 32: *Ego rogavi pro te, Petre, ut non*
« *deficiat fides tua* (ut nec, in dispensatione voti), simili
« modo, quamvis Pontifex existimet aut declaret talem cau-
« sam subesse, nihilominus decipi potest; quia quoad hoc
« prudentia et existimatione humana gubernatur, possetque
« etiam humano affectu moveri. « Quae ratio probat idem pariter in concilio generali dicendum esse. Optima sane est haec Suarii regula. Ex qua etiam longe longius abest esse *de fide*, hanc vel illam excommunicationem esse validam. Addit tamen ibidem Suarez et bene: « Nunquam tamen existimo
« expedire, imo nec posse absque scandalo et imprudentia
« fieri, ut aliqua Indulgentia particularis, quam constat es-
« se a Pontifice concessam, publice denuntietur esse nulla
« aut superflua: quia id moraliter loquendo est inutile, et
« contra reverentiam Pontifici debitam, « etc. Similiter obediendum legibus et praeceptis, etiam sub excommunicatione latis, et qui non obediret, peccaret et incurreret excommunicationem, licet in iis ferendis possit errare pontifex eo modo quo diximus, nec sit proinde de fide, non errare; quia alia est regula fidei, quae *infallibilis* debet esse, et est; alia regula legum, ad quas ferendas ut obligent, haec *infallibilitas* non requiritur; sola sufficit auctoritas in praecipiente rem, quam judicat esse bonam, etc. Imo probabile ad hoc judicium sufficit, juxta ea quae sunt relata ex Vasquez, et generaliter deferendum esse plurimum, in omnibus, superiorum tum judicio tum voluntati, cuivis cordato et prudenti constat ratione ipsa naturali hoc dictante, cumprimis vero ipsa Scriptura sacra, Matth. 18. 17. Hebr. 13. 17. etc. Attamen, cum instituti nostri sit solum devios a fide catholica ad illam reducere, haud nobis est in his

enucleandis immorandum. Solam secretionem doctrinae fidei a quavis alia instituimus faciendam.

CAPUT II.

Secretio doctrinae fidei a quavis alia in particularibus materiis controversis.

En regulae generales secretionis exactae faciendae doctrinae fidei catholicae a theologia scholastica et quavis alia doctrina. Jam ex ea secernamus in singulis materiis, *quid sit de fide*, praesertim *catholica*, et quid non sit tali fide credendum; quidquid sit, cui sit in singulis materiis inter opiniones scholasticas potius assentiendum, quid etiam certo moraliter tenendum, utpote non utcumque probabile, sed tanquam ex communi doctrina ratum, aut cui tanquam conclusioni theologicae sit inhaerendum; nihil enim horum moramur, qui solummodo devium a fide catholica ad illam reducere conamur; reliquis omissis, quae miscenda non sunt, ne difficiliorem devio reddamus reditum; tacere de his praestat. Quin et si devius petat de talibus, quod frequenter faciunt, sensum nostrum, satius est illi respondere, Ecclesiam nihil in his quae petit respondisse, magistram illam nos sequi, non praeire, nihil horum contineri in professione fidei catholicae, cujus solius assensum et subscriptionem ab eo requirimus, quo illum in Ecclesiae catholicae membrum cooptemus: Paulum monere, *non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, Rom. 12. 3. Postquam fuerit cooptatus in Ecclesiam, nos ei, si curiosus scholasticorum fuerit, sensa varia pansuros; si nolit, nihil horum unquam dicturos, sine quibus et sanctus, et salvus esse potest; interim his

non implicet animum, ne multitudine, aut varietate, aut subtilitate implicetur, obruatur; relinquat haec theologorum subselliis, in quibus aliquot annos sedere opus est doctrinis his extra fidem enodandis. Ergo ad singula descendamus *adamussim et regulam praescriptam fidei expendenda et secernenda.* Deductio haec clara et evidens sufficeret cuilibet materiae applicata; fulcimus tamen applicationem hanc, vel singula de quibus pronuntiabimus, *non esse de fide*, doctorum aliquot auctoritate, ne temerarii alicui, qui quae non novit, facile damnat, saltem in aliquibus materiis videamur, aut ne quis carpat, vel aliis insusurret, aut palam blateret.

§. 1. *De meritis gratiae et gloriae.*

De meritis concilium Tridentinum habet, sess. 6. can. 32: « Si quis dixerit hominis justificati bona opera, ita esse « dona Dei, ut non sint bona ipsius justificati merita, aut « ipsum justificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei « gratiam et Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum « est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam « aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia « decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmen- « tum, anathema sit. « Et can. 26: « Si quis dixerit, ju- « stos non debere bonis operibus, quae in Deo fuerint fa- « cta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo « per ejus misericordiam, et Jesu Christi meritum, si be- « ne agendo, et divina mandata custodiendo usque ad fi- « nem perseveraverint, anathema sit. « En quid cavendum sub poena anathematis, tanquam haereticum. Sed et en quid ex regula nostra fide catholica sit credendum de meritis, scilicet, quia est propositum a concilio universali omnibus credendum.

Ex quo a contrario sequitur non esse de fide catholica, 1° nec dari meritum de congruo; 2° nec dari de condigno; 3° nec merita esse ex justitia, potius quam ex fidelitate; 4° multo minus dari ex justitiae rigore. Probatur 1°, quia nihil horum est in concilio Tridentino, nec in ullo concilio generali propositum. Probatur 2°, quia non omnes doctores hoc tenent, referente ipsomet Bellarmino: « Quale « sit meritum, tres sunt quaestiones (inquit ille lib. 5. de « Justificat. cap. 16); una, sitne meritum justorum dicen« dum ex condigno, an ex congruo? Altera, sitne condi« gnum ratione promissionis tantum, an etiam ratione ope« ris? Tertia, num Deus remuneret opera justorum supra « condignum, et impiorum citra condignum? Quod attinet « ad primam quaestionem, Catholici omnes agnoscunt, o« pera bona justorum esse meritoria vitae aeternae; sed « tamen aliqui censent non esse utendum his verbis, de « *condigno et congruo*, sed absolute dicendum, opera bo« na justorum esse meritoria vitae aeternae ex gratia Dei. « Ita docet Thomas Waldensis, etc. Alii volunt opera bo« na justorum esse de condigno largo modo, ita ut hoc « condignum respectu condigni proprie sumpti, possit dici « congruum. Ita docent Durandus et Gregorius, etc. Com« munis autem sententia theologorum admittit simpliciter « meritum de condigno. Durandi sententia, si nihil aliud « vellet, nisi merita nostra non esse ex condigno, sive ex « justitia absolute, sed tantum ex hypothesi, id est, po« sita liberali Dei promissione, non esset reprobanda. Cae« terum videtur omnino velle, merita nostra ex gratia Dei « procedentia, et posita promissione, adhuc non esse ta« lia, ut ex justitia debeatur merces, sed ex sola Dei li« beralitate. « Et cap. 17: « Altera quaestio sequitur, u« trum opera bona sint meritoria ex condigno, ratione pa-

« cti tantum, an ratione operis tantum, an ratione utrius-
« que. Non desunt qui censeant opera bona esse meritoria
« vitae aeternae ex condigno ratione operis, etiamsi nulla
« exstaret divina conventio. Ita docent Cajetanus, Soto,
« etc. Alii contra existimant, bona opera ex gratia proce-
« dentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed
« tantum ratione pacti et acceptationis divinae. Ita docent
« Scotus et alii, etc. Distat autem haec opinio longissime
« ab haeresi Lutheranorum; non enim Scotus censet, ope-
« ra bona non esse vere bona, sed peccata, si ad legem
« divinam examinentur, ut Lutherani censent. Sed existi-
« mat opera justorum esse bona vere et proprie, sed non
« tam excellentia, ut proportionem habeant cum vita ae-
« terna, et ideo acceptari quidem a Deo ad justam et di-
« gnam mercedem vitae aeternae, sed ex pacto et promis-
« sione, non ex operis dignitate. Nobis media sententia pro-
« babilior esse videtur, quae docet opera bona justorum
« meritoria esse vitae aeternae, ex condigno, ratione pa-
« cti et operis simul; non quidem quod sine pacto vel ac-
« ceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vi-
« tam aeternam, sed quia non tenetur Deus acceptare ad
« illam mercedem opus bonum, quamvis par et aequale
« mercedi, nisi conventio intercedat, « etc. Et cap. 19:
« Postrema restat quaestio, num Deus bona opera remu-
« neret, ex mera liberalitate supra condignum. Communis
« enim theologorum sententia id constanter affirmat, etc.
« Contrarium docuit Vega. Probatur breviter, Deum re-
« munerare ultra vel supra condignum, etc. Utrum autem
« operibus malis Deus poenam reddat citra condignum, non
« videtur ita esse certum, « etc. Haec Bellarm. et Vasquez
1-2. disp. 215. cap. 3. Tametsi scholastici omnes et Catho-
lici scribentes contra haereticos hujus temporis, aperte pro-

nuntient, operibus justorum inesse rationem meriti vitae aeternae; nihilominus cum agitur de ratione meriti simpliciter aut meriti condigni vitae aeternae, variant inter se. Et sane B. Thom. art. 1. quaest. 114. affirmat nostri apud Deum non esse meritum simpliciter. Ratio vero illius est, quia ubi non est simpliciter justitia, neque simpliciter aequalitas, non potest esse meritum simpliciter; nostri autem ad Deum non est justitia, neque aequalitas simpliciter. Ergo neque nostri apud Deum erit meritum simpliciter. In eadem sententia videtur esse Durandus, ubi docet, nostris operibus in gratia factis non inesse rationem meriti simpliciter et proprie. Addit praeterea Durandus, merita nostra apud Deum non esse condigna mercede gloriae, sed ea duntaxat ratione dici meritoria, quia Deus lege et ordinatione sua postulat opera nostra, ut ipsam gloriam tribuat. Affirmat, id quod redditur ex promissione, non reddi meritis condignis; inter gloriam et opera meritoria justorum non esse aequalitatem condignitatis, adhuc instar illius quae est inter semen et fructum ejus. Quocirca concludit, merita justorum comparatione vitae aeternae, solum esse merita congrua, tametsi dicat meritum, quod justi habent vitae aeternae, medium esse inter meritum congruum existentis in peccato, et meritum simpliciter condignum, quod est ex justitia, et ita partim dici posse meritum congruum, partim meritum condignum. Et disp. 214. etiam in titulis capitum sic habet: « Opera justorum ex se sine pacto et ac-
« ceptione Dei, condigna non esse vitae aeternae, non pauci
« Catholici docuerunt. « Cap. 1: « Opera justorum aliquam
« ex se dignitatem, magnam autem ex meritis et gratia
« Christi habere, alii etiam Catholici existimarunt, « Cap.
« 2: « Opera justorum ex se habere totam dignitatem, ra-
« tionem tamen meriti in ipsis ex promissione compleri,

« recentiores alii theologi autumant. « Et disp. 215. quid « ipse sentit promens : Nos, inquit, qui diximus, inter « Deum et nos non posse esse justitiam proprie, sed com- « muni quadam ratione, non tribuimus Deo obligationem « dandi gloriam in remunerationem bonorum operum ex « justitia accepti, quasi ipse compensare debeat ex justitia « bona opera quae a nobis accepit, sed dicimus ex solo « promissionis verbo, ac proinde ex sola fidelitate debere « dare vitam aeternam in remunerationem operum; quare « si eam non daret (quod fieri nequit) esset quidem infi- « delis, quia non servaret veritatem promissionis; non ta- « men injustus proprie, quia non faceret contra justitiam « proprie; diceretur nihilominus injustus, quatenus fideli- « tas est justitia quaedam, nempe pars potestativa justi- « tiae, et ita infidelitas haec, communicatione injustitia « dici potest. « Haec Vasquez. Nihil ergo supra dictorum de fide, sed scholastica sunt varia placita, et opiniones diversae, cum doctorum catholicorum in hac re nutent sensus.

Facile doctrinae fidei de meritis subscribent adversi, si haec a fide semoveamus. Subscripsit Mestrezatius, tract. de Gratia, contra praetensa merita:

« Agnoscimus, inquit, bona opera esse Deo grata, eaque « obtinere vitam aeternam; et solum volumus, quod eam « obtineant ex benignitate, gratia, bonitate, et misericor- « dia Dei; et sic nomen meriti et merendi, sensu quem « in lingua latina habet. « En ergo Mestrezatius catholicus in doctrina fidei de meritis.

Sequitur 2° nec esse de fide, *omnia bona opera justorum esse aeternae vitae meritoria; seu quaenam in specie opera mereantur gloriam, an opera temperantiae, spei, fidei, et alia praeter charitatem.* Probatur 1°, quia Tridentinum non proponit talia opera in specie mereri, ut pa-

tet. Probatur 2°, quia in hoc ipso doctores variant, referentibus iisdem Bellarmino, et aliis, Vasquez, loco citato, disp. 217. cap. 1: « Inter Scholasticos, inquit, in contro-« versia positum est, utrum sola charitate, et bonis ope-« ribus a charitate imperatis, an quocumque opere bono, « etiamsi a charitate non imperetur, justi mereantur ae-« ternam vitam. Prior sententia est, quod per sola bona « opera quae procedunt ex imperio charitatis, mereatur « homo justus aeternam vitam. Quam sententiam tradide-« runt Scotus, Gabriel, Durandus, etc. « Bellarminus ipse hanc sententiam sequitur, lib. 5. de Justif. cap. 15: « Mihi « vero, inquit, cap. 2. semper visum est, quodlibet opus « hominis justi bonum et secundum virtutem moralem, « meritorium esse vitae aeternae. Hanc sententiam tradit « Bonaventura, Capreolus, Sotus. «

Quam longe ergo absumus a deviorum communi calumnia, Catholicos ponere perfectionem in jejuniis, coelibatu, votis monasticis, non in charitate; cum nec de fide sit, prima opera esse meritoria vitae aeternae, nisi a charitate imperentur! et quam facile scholasticis istis semotis, fidei nostrae doctrinae subscribent! Mestrezatium ostendi meritum vitae aeternae agnoscere in operibus, lib. de Grat., ac toto illo libro agnoscit id in omnibus operibus bonis, nullaque eorum distinctione. Credit ergo plus quam oportet credere, quo sit catholicus.

Sequitur 3° *non esse de fide, justum posse mereri pro aliis quocumque merito, ne quidem de congruo, nec conversionem peccatoris, nec aliam gratiam.* Probatur 1°, quia Tridentinum *meriti pro aliis* non meminit, nec proinde proponit credendum; 2°, quia variant in hac re doctorum opiniones catholicorum. Certum quidem istud est: « Gratia

« adoptionis, inquit bene Vasquez, parte 3. disp. 4. cap. « 5. quae nunc communicatur purae creaturae, suapte na« tura solum est principium condigne merendi vitam aeter« nam, et incrementum sui ipsius habenti illam, nec est « principium condigne merendi alteri primam justificatio« nem ex minimo gradu, nec minimum auxilium gratiae « ad illam; ob quam causam Apostoli, nec Beata Virgo, « qui habitualem justitiam et gratiam adoptionis in gradu « perfecto habuerunt, non fuerunt condigne promeriti a« licui minimum auxilium gratiae. Non alia ratio fuit, nisi « quia gratia habitualis solum est principium merendi tale « genus praemii, nempe gratiae et gloriae, illudque sibi « et non aliis, quamtumvis augeatur, semper enim manet « ejusdem naturae. « Proprium id Christi est. Et Suarez, disp. 48. sect. 2. refert cum approbatione: « Meritum gra« tiae aut gloriae ita est personale, ut nemo possit alteri « suum meritum praestare ut alteri valeat ad gloriam ob« tinendam, et sit quasi praemium illius mercedis, sed « illud pretium esse debet proprium personale opus, quia « per illud solum fit homo dignus vita aeterna. Hoc cer« tissimum est. « Dicamus igitur, concludit bene Vasquez « loco citato, gratiam adoptionis solum esse principium « meriti et semen gloriae, ei qui illam habet et incrementi « sui ipsius, non autem condigne merendi alteri gratiae « auxilia aut justificationem. Ac proinde unam puram crea« turam non potuisse pro aliis condigne et perfecte sati« sfacere. « Solius enim Christi id proprium est; quare *ad eum finem necessarium* fuit Christi Incarnatio. Sed utrum de congruo possit aliquis mereri pro alio, dico, *id non esse de fide.* Probatur 1°, quia Tridentinum id non proponit. Jam dixi, aliquibus theologis non placere meritum ullum dici *de congruo*, ne quidem pro se, multo minus

pro alio. 2° Quae dicemus de satisfactione, istud etiam probabunt, quia satisfactio est per modum meriti; et Tridentinum eodem modo loquitur de merito et satisfactione. Si tamen bene intelligatur, quid nomine *meriti de congruo* significent doctores, tale meritum non potest rejici nec pro alio, ne quidem a Protestantibus. Quia, « idem dicimus, docet bene Vasquez, part. 3. q. 94. art. 1. dub. 4. meritum de congruo, quod impetratorium opus, impetratorium meritum, quod de congruo dici solet; meritum de congruo illud est, quod impetrat illud cujus est meritum; meritum congruum in sola impetratione consistit. « At quis ignorat, orationem impetrare a Deo pro se et aliis multa bona, et avertere multa mala? In formula ipsa precum deviorum nostrorum tempore pestis habetur, tunc exhortandum populum *precari Deum ad impetrandam miserationem;* et cur orarent pro aliis, et pro tot generibus hominum, singulis diebus Dominicis publice ex formula, nisi *impetraturos* se sperarent? en *meritum de congruo.* Sed et satis constat, *bonis operibus* diversis, fideles *bona spiritualia* et *temporalia* pro se et pro aliis *obtinere a Deo,* seu ejus misericordia. Quod ad reliqua, probabilius esse censemus opera mereri de condigno, condignitate orta partim ex opere ipso, partim ex promissione, nec sola opera charitatis, sed et reliqua manantia ab homine justo, esse meritoria vitae aeternae.

§. 2. *De Justificatione.*

Tridentinum sic habet, sess. 6. can. 11: « Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quae in cordibus eorum per Spiritum sanctum dif-

fundatur, Rom. 5. 5. atque illis inhaereat, aut etiam gratiam qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit. « Et can. 10: « Si quis dixerit, homine sine Christi justitia, per quam nobis meruit justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, anathema sit. « En quid rejiciendum ut haereticum, et proinde quid credendum de fide, quod etiam fusius explicatur, cap. 7. quia propositum per concilium universale.

Unde etiam sequitur a contrario, *non esse de fide: justitiam hanc inhaerentem esse habitualem*, seu quod *justitia nobis inhaerens, qua justificamur, ut forma, sit habitus aliquis.* Probatur 1°, quia de hac re nihil habet Tridentinum, nec aliud concilium universale. Probatur 2°: « In controversia positum est, inquit Vasquez, 1-2. disp. 203, cap. 2. utrum Ecclesia definierit, vel ad fidem catholicam pertineat, justitiam qua impii justificantur, esse qualitatem et habitum permanentem in anima, an aeque bene fieri posset justificatio per affectum dilectionis erga Deum et contritionis de peccato, et omnia quae de justitia nostra in Scriptura et conciliis, atque a Patribus dicuntur, recte constare possent, si aliquis diceret, justitiam inhaerentem esse affectum dilectionis erga Deum et contritionem de peccato. In qua controversia Vega, et postea recentiores aliqui existimarunt, jam esse ab Ecclesia definitum homines justificari per qualitatem et habitum permanentem; et ea quae de justitia nostra ab Ecclesia dicuntur, in solam qualitatem permanentem et habitum convenire. Probabilis tamen sententia mihi visa est, inquit, cap. 3: hactenus ab Ecclesia definitum non esse, adultum extra sacramentum solo habitu justificari. « Et titulus ipse capitis habet: « Hactenus definitum non esse, utrum solo habitu justificentur adulti extra sacramentum scholasticorum

auctoritate probatur. « Et paulo post: « Expresse dicitur, definitum hactenus non esse, justitiam nobis inhaerentem habitum esse. Ita Sotus et Canus; atque ideo dicunt concilium Trid. sess. 6. cap. 7. dum definivit inesse justificatis formalem justitiam ipsis intrinsecam, data opera abstinuisse a nomine habitus, ne de habitu aliquid definiret, ac proinde ejus definitione declaratum solum fuisse, justificari hominem non favore et justitia aliena, tanquam forma, sed justitia inhaerente; hoc enim institutum concilii spectabat, ut contra haereticos ostenderet, homines justificari non extrinseca justitia, ut illi dicebant, sed intrinseca sibi et inhaerente. Et Stapleton dicit, non esse minutissime sibi discutiendum, quid sit illud proprie et praecise, quod nobis inhaerente formaliter primum justificamur, vel justi manemus, nempe utrum sint habitus certarum virtutum infusi a Deo, et fixi in nobis manentes; an vero non habitus infusi, sed motiones tantum animae rectae et continuae. Alias etiam quaestiones, quas ibi proponit, discutere non curat; inter quas alia similis est, utrum justitia, qua sumus formaliter justi, sit ipsa observatio legis ex fide facta, et operatio virtutum, an sit novitas intus operans; reddit autem rationem, quod sint quaestiones scholasticae potius, quam hodie controversiae cum haereticis; ac proinde de illis nihil in alteram partem Ecclesia olim, aut nunc demum in concilio Tridentino definierit. « Subdit deinde: « Nam quod unumquemque suam justitiam in se recipere secundum mensuram, quae etiam singulis inhaeret propter dona infusa, Patres concilii docent, illud in quacumque praedictarum opinionum sententia aliquo modo verificari potest. « Quin et cap. 6. dicit idem Vasquez: « Ecclesia expresse non declaravit parvulorum justificationem, et eorum qui virtute sacramenti, cum sola attritione justificantur, fieri

per habitum, sed in universum solum definivit, omnem justificationem fieri per inhaerentem justitiam. « Habet tamen et recte, cap. 2: « Communis et vera theologorum sententia est homines justificari, non solum creata justitia ipsis inhaerente, verum etiam hanc justitiam, et sanctitatem esse qualitatem permanentem in anima, quam communiter habitum appellamus. « Quin et habet, cap. 6: « Ex definitione Tridentini aperta ratione colligitur parvulos et adultos, qui virtute sacramenti remissionem peccatorum consequuntur, solo habitu, et qualitate permanente justificari, ac proinde hanc sententiam ad fidem catholicam ita pertinere, ut sine errore negari nequeat, « *non tamen* sine haeresi, ex *nostra regula.*

Ex quibus patet, qui est fructus secretionis hujus nostrae, vix jam esse controversiam de fide inter nos et Protestantes in hac materia. Et cap. 10. generaliter: « Secundum communem et veram scholasticorum sententiam, concedendus est habitus gratiae justificantis in omnibus qui justificantur; licet id de fide hactenus non sit definitum; concesso autem hoc habitu, multo melius est tribuere ipsi justificationem et emundationem a peccato, quam actui, ut in omnibus eodem modo justificatio fiat; siquidem in parvulis, et in iis qui virtute sacramenti justificantur, habitus gratiae necessario concedendus est, ut c. 6. probavimus. « Ita Vasquez.

« Justitia inhaerens, dicit Mestrezatius libello de Gratia, cap. 35. id est renovatio animarum nostrarum in sanctitate virtutibus christianis, locum tenet in salute nostra. « Et pag. 42: « Justitiam inhaerentem Deus non imputat, sed producit in nobis. « Et pag. 37: « Quantum ad spiritum novi Adam, derivatur in nos per regenerationem, sicut corruptio habitualis Adami derivatur in nos per gene-

rationem naturalem. « Agnoscit ergo justitiam inhaerentem; est ergo catholicus; quin et agnoscit esse *habitualem*, quod inter nos non est adhuc de fide. Et manet solum quaestio de nomine. « Si sumatur terminus justificationis, inquit Molin. in Eras., pag. 49. in sensu quo adversarii nostri accipiunt, pro regeneratione et sanctificatione; falsum est nos dicere solam fidem justificare, nam christianus regeneratur per omnes virtutes christianas. « En ergo etiam Molinaeus catholicus. En hallucinationem causam dissidii, en secretionem nostram, causam concordiae.

§. 3. *De satisfactione.*

1° « Si quis dixerit, inquit Concil. Trident. sess. 14. can. 13. pro peccatis quoad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis, et patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, anathema sit. « Et can. 14: « Si quis dixerit satisfactiones, quibus poenitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia et verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit. « En quod damnant sub anathemate.

2° En proinde doctrina fide catholica tenenda, quia proponitur a concilio universali. Sed a contrario sensu sequitur 1° *non esse de fide*, sicut de meritis dictum est, *an satisfactiones sint de congruo vel de condigno*, *an ex dignitate sola operis*, *an ex promissione*, *an ex utroque*, *an ex justitia*, *vel etiam ejus rigore*, *an ex sola fidelitate Dei?* Probatur 1°, quia Tridentinum nihil de his habet; 2°, quia variant doctores. Ledesma et Durandus docent *ho-*

mines satisfacere pro poena ex benevolentia Dei acceptantis illam satisfactionem, referente Vasquez, p. 3. q. 94. art. 1. dub. 3.

3° *Nec hanc fieri per opera, nisi per opera charitatis*, aut *jejuniis* quidem, *orationibus*, *eleemosynis*, etc. sed dummodo a charitate sint imperata. Probatur 1°, quia Tridentinum nihil de hoc habet, sive canone allato, sive alio. 2° Quia nutant opiniones doctorum. Henricus significat *imperium charitatis esse necessàrium*, refert Suarez, de Poenit. disp. 37. sect. 3.

4° *Non est de fide, justum posse satisfacere pro alio.* Probatur 1°, quia Tridentinum id non proponit seu docet. 2° Suarez, disp. 48. sect. 2. cujus titulus est: *Utrum unus possit alteri suffragari pro illo satisfaciendo, seu poenam illi debitam persolvendo:* « Sententia, inquit, quorumdam modernorum theologorum est, non posse unum fidelem alteri suffragium ferre pro illo satisfaciendo, et solvendo poenam debitam, sed solum impetrando ac merendo de congruo, ut Deus remittat talem poenam, sive immediate gratis illam condonando propter orationes alterius, sive dando aliquod auxilium, propter easdem orationes, quo bene operetur ad ejusmodi remissionem obtinendam. Fundamentum hujus sententiae est, 1° quia debitum poenae est debitum personale, quod per actionem vel passionem propriae personae solvendum est, et ideo non potest per alium solvi, quia non potest unus ita donare alteri actionem suam, vel passionem, ut illius propria efficiatur. Propter peccatum fit aliquis dignus poena in seipso, non in alio; ergo contrahit debitum persolvendum per actionem vel passionem propriae personae, non alterius; 2° quia hoc debitum poenae tale est, ut contrahi non possit per opus alienum, sed per proprium; ergo etiam e contrario solutio hujus debiti non po-

test fieri per alienum opus, sed per proprium. 3° Aliunde vero omnia quae adduci solent ex Scriptura, ad summum probant fideles posse se mutuo juvare orando et impetrando. Atque ex hac sententia infertur, etiamsi unus justus pro alio offerat opera sua satisfactoria, ut illi obtineat remissionem poenae temporalis, et de facto illam impetret, nihilominus aeque satisfacere per illa pro peccatis propriis, quia non se privat fructu propriae satisfactionis; cum enim per poenam pro alio non solvat, consequens est, ut pro se solvat. Sicut justus, quando orat pro alio, aut bene operatur, ut alter impetret auxilium gratiae, vel aliud bonum, non minus meretur sibi de condigno vitam aeternam, quam si nihil alteri mereretur de congruo; ita ergo, quamvis alteri impetret de congruo remissionem poenae, nihilominus pro se aequaliter satisfacit de condigno, ac si nihil alteri impetraret. «

Tribus his generaliter elucidandis et comprobandis, adde duo singularia in hac materia. Primum ex Vasquez, part. 3. de Poenit. q. 94. art. 1. dub. 4. *a poena* peccatis debita post culpam dimissam, non liberamur nisi per satisfactionem, non per satispassionem, et illa habet apud Deum rationem meriti. Unde infert: *Deus postulat satisfactionem, ut poenam condonet; haec autem cum sit per modum meriti, nunquam habet effectum nisi sit in homine justo;* seu homo existens in peccato mortali, non potest satisfacere pro tali poena; *quare haec opera extra charitatem facta non sunt meritoria, nec satisfactoria.* Secundum est ex Suario, loco supra citato, disp. 48. sect. 2: « In hujusmodi praemiis, inquit, vel poenis taxandis, nihil potest ex sola rei natura desumi, sed necessaria est supremi legislatoris institutio, qui potuit unam tantum poenam purgatorii praecise ac definite pro peccato remisso

praescribere, et tunc nullus posset in hac vita pro tali poena, etiam per propria opera, satisfacere; tamen etiam potuit non ita definite poenam taxare, sed quasi alternative vel talem purgatorii poenam, vel aliam condignam et moraliter aequivalentem hujus vitae, atque ita de facto facit ex virtute quam justi habent ad satisfaciendum pro suis peccatis. Ita ergo nunc dicimus potuisse Deum disjunctionem illam ita extendere, ut debeat homo tantam poenam in purgatorio sustinere, vel in hac vita pro illa satisfacere, aut per se, aut per amicos suos, interveniente ex parte satisfacientis voluntaria oblatione suae poenalitatis pro alio; et quantum est ex parte divinae legis sufficienter illi satisfit. « Haec Suarez generaliter de satisfactione. Qui licet addat de prima illa sententia relata: *Hanc sententiam censeo esse falsam, et valde novam in theologia, ideoque omnino vitandam in materia adeo gravi;* non audet tamen dicere, *esse contra* fidem: multo minus *contra fidem catholicam.* Imo ingenue fatetur: *Hujusmodi fuisse divinam institutionem* (quod unus pro alio satisfaciat) *non possumus ratione ostendere, cum hoc pendeat ex divina voluntate, nec etiam habemus testimonium Scripturae, quo id sufficienter convincamus; nam quae supra adduximus, de intercessione per modum impetrationis, et meriti de congruo, possent in rigore declarari.* Quin et probabiliter dictae sententiae statuendae, sufficere videtur auctoritas *Theologorum* illorum *modernorum* quos allegat idem, sect. 3. « Difficultas est, an haec satisfactio unius pro alio, ita sit de justitia, et de condigno, sicut pro seipso. Prima sententia est, hanc satisfactionem non esse de condigno ex justitia, sed ex libera acceptatione ipsius Dei; quae potest etiam fundari in aliqua congruitate ex parte offerentis satisfactionem suam; non tamen propterea acce-

ptatio erit infallibilis, etiamsi a justo et pro justo offeratur. « Ita Medina et Corduba. 1° Quia nunquam tenetur judex satisfactionem per alium acceptare, etiamsi alias fortasse aequalis sit; sed jus habet puniendi ipsammet personam. 2° Quia nec Scriptura sacra, nec traditione constat, eam legem seu promissionem factam esse, *scilicet acceptandi satisfactionem pro alio*. 3° Quia sicut mereri, ita et satisfacere de condigno pro alio, censetur esse proprium Christi Domini.

5° *Longius etiam abest a doctrina et certitudine fidei, viventem posse satisfacere pro mortuis, nisi orando, et per modum suffragii.* Patet, quia non habetur in Tridentino, aut alio concilio universali. 2° Quia variant in hac parte doctorum sententiae primae; « Sententia, inquit Suarez, sect. 6. est, satisfactionem pro animabus purgatorii solum esse ex misericordia. Ita tenent Cajetanus, Canus, Soto, etc. Idem a fortiori tenent Medina et Corduba, cum idem dicant de satisfactione unius viventis pro alio. Propria et unica ratio esse debet, quia de hoc nulla exstat promissio, aut pactum divinum, cujus signum esse potest, quia Ecclesia et sancti orant Deum, ut acceptet haec suffragia pro defunctis; ergo signum est, non esse opus justitiae, sed misericordiae. Item colligi potest ex eo, quod animae in purgatorio existentes jam sunt extra forum ecclesiasticum, et pertinent tantum ad forum Dei. Cum ergo etiam inter viventes incertum sit, an tale pactum vel promissio intercedat, verisimilius est respectu defunctorum nullum esse; maxime, cum nullo sufficienti testimonio, et ratione ostendit possit. « Et infra: « Ob hanc causam tam de nostris satisfactionibus, quam de Indulgentiis Ecclesiae solet dici, prodesse animabus purgatorii per modum suffragii, per quam locutionem aliqui putant excludi infalli-

bilem applicationem ad acceptationem ex justitia. « Et paulo post: « Si est infallibile, necesse est ut intercedat divina lex et promissio, quia in nullo alio potest illa infallibilitas fundari. «

6° Sequitur *nec esse de fide, thesaurum Ecclesiae, ut vocant, satisfactionem sanctorum* (nec proinde, ut dicetur postea, Indulgentias, quae dantur vivis seu defunctis) dari *per distributionem hujus thesauri.* Probatur, quia non est de fide, ut ostensum est, unum posse satisfacere pro alio, quia non habetur in concilio, in quo nec habetur hujus thesauri mentio, nec in alio concilio universali; non est ergo propositum ab Ecclesia credendum de fide. Verum quidem est, Clementem VI. in Extravaganti *Unigenitus*, de Poen. et Rem. dicere: « Ad thesauri infiniti, *ex sanguine et meritorum Christi* cumulum B. Dei Genitricis, omniumque electorum a primo justo usque ad ultimum merita adminiculum praestare noscuntur. De cujus consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi merita, quam pro eo quod quanto plures ex ipsius applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum. « Sed 1° non est ibi mentio *satisfactionis* sanctorum, de qua sola loquimur. 2° Id solum obiter dictum in Extravaganti. 3° Quae etiam scripta est archiepiscopo Tarraconensi, non universae Ecclesiae. 4° Denique Papa non est concilium generale. Non itaque sufficit fundando articulo fidei catholicae. Suarez, disp. 51. quae est de isto thesauro, sect. 2: « Ex theologis, inquit, praeter Maironem, Durandus ausus est negare thesaurum Ecclesiae, ut constantem ex meritis vel satisfactionibus aliorum, praeter Christum. Affertque duas rationes; prima est eadem cum ratione Maironis. Quia opera justorum sunt condigne remunerata in

animabus eorum. Secunda, si quae merita sanctorum reponerentur in thesauro Ecclesiae, maxime illa, quae sanctis superflua sunt; nam quae sunt ipsis necessaria, aliis non applicantur; sed nulla sunt merita ipsis superflua, quia omnia sunt eis utilia et efficacia ad aliquod praemium, quia nullum est vel minimum opus apud Deum, quod careat mercede sua; ergo nulla superflua sanctorum merita, quae in thesauro reponantur. « Et infra: « Dixerunt aliqui, ut supra vidimus, agendo de suffragiis, haec opera, etiam quoad vim satisfaciendi, ita esse propria ipsius justi operantis seu patientis, ut nullus justus praeter Christum possit alteri donare illa sub hac ratione, seu pro alio solvere, aut satisfacere; juxta quam opinionem consequenter dicendum est, thesaurum Ecclesiae non constare ex satisfactionibus sanctorum, neque ex illis applicare aliquid per Indulgentias ad solutionem temporalium reatuum. « In quo multum accedit illa sententia ad Durandi sensum; differre tamen potest ab illo, dicendo merita Sanctorum, quatenus habent vim impetrandi aliquid, merendo etiam illud de congruo aliis, sub ratione manere reposita in thesauro Ecclesiae. Nam sub eadem dici possunt superabundantia seu superflua, quia sufficientia sunt ad impetrandum et obtinendum a Deo, ex praedicta ratione meriti plura beneficia, quam de facto Deus propter illa contulerit justis seu Ecclesiae. Quod videtur satis ad salvanda verba Pontificum. Nam Clemens VI. in Extravaganti citata: *Non de satisfactione, sed de meritis loquimur.* Ita Suarez. Quae sufficiunt firmandae nostrae illationi, scilicet, *thesaurum illum constantem ex satisfactionibus sanctorum, non esse de fide*, cum varient in ejus assertione doctores.

Etsi illo solum intelligatur, quod actiones sanctorum in hac vita, vim habeant impetrandi a Deo aliquid etiam post

mortem, et sub ea ratione manerent in thesauro Ecclesiae, nequaquam devii thesaurum Ecclesiae, negant, tam clarum in Scriptura, Gen. 26. 24. *Ego sum Deus Abraham Patris tui, benedicam tibi et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.* Et Psal. 131. 10: *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui*, id est, ut habet Glossa Genevensis: noli contemnere vel rejicere preces, quas rex Salomon in generali facit pro omni populo. En thesaurum Ecclesiae explicatum, ut audivimus, ab aliquot theologis, agnitum a Protestantibus nostris. Quam *vim impetrandi*, saepe nostri *meritum de congruo* vocant. Aliis non placet nomen meriti *de congruo* ne quidem *pro se*, multo minus *pro aliis*. Audivimus etiam Mestrezatium admittentem merita proposita ut supra. In quo ergo, secretione illa exacta doctrinae fidei nostrae ab aliis doctrinis facta, manet dissidium, seu *de meritis*, seu *de satisfactione*, seu *pro se*, seu *pro alio*, per modum impetrationis, ut in oratione, seu *de thesauro Ecclesiae*? Quantas adversariorum hallucinatio circa doctrinam fidei nostrae excivit dissensiones? Quot ex hallucinatione illa implent libros? Si quaeris, quae nobis probabilior videatur doctrina de his quatuor articulis seu deductionibus, resp. eadem quae de meritis: eodem siquidem modo de meritis et de satisfactione Tridentinum supra allatum loquitur, et similis militat ratio. Quare censemus probabilius 1°, satisfactiones esse de condigno, condignitate orta partim ex natura operis, partim ab acceptatione divina. 2° Non sola opera charitatis elicitive vel impetrative, sed alia etiam aliarum virtutum, maxime poenalia, esse satisfactoria. 3° Posse fideles sibi invicem suffragium ferre, dum unus pro alio solvit poenam temporalem pro peccatis remissis debitam, satisfactionis nomine in proprietate, et rigore sumpto; quod

non est solum impetrare gratuitam remissionem poenae, sed et debitum solvere; non est itaque solum per modum impetrationis. Addo, quod fideles hoc modo satisfaciunt, tum pro vivis, tum pro defunctis; et utramque satisfactionem infallibiliter prodesse iis pro quibus offeruntur, sive viventibus in hoc mundo, sive in purgatorio existentibus, et secundum totum harum satisfactionum valorem. 4° Unde dicendum etiam esse in Ecclesia Christi thesaurum, non solum et quidem praecipue constantem ex Christi meritis et satisfactione, quo sensu thesauro sumpto, fide is constat, sed etiam ex sanctorum tum meritis, tum satisfactione proprie sumpta, pro aliis, ut dictum supra. Quae omnia fuse Suarez, disp. 48. sect. 2. 3. 5. 6. et disp. 51. sect. 1. et 2. quo lectorem amandamus; cum nostri sit solum instituti, quae sint de fide catholica credenda proponere, et ab aliis quibusvis secernere; quod praestitum numeris praecedentibus.

§. 4. *De Indulgentiis.*

Professio nostra et concilium Tridentinum haec habet, nec aliud, de Indulgentiis. Professio quidem nostra, ex Tridentino excerpta: « Indulgentiarum potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse affirmo. « Tridentinum, sess. 25. decret. de Indulgentiis: « Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque hujus modi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus Indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, et praecipit, eosque anathemate dam-

nat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant; in his tamen concedendis moderationem, juxta veterem et approbatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero qui in his irrepserunt, et quorum occasione insigne hoc Indulgentiarum nomen ab haereticis blasphematur, emendatos et correctos cupiens, praesenti decreto generaliter statuit, pravos quaestus omnes pro his consequendis, unde plurima in christiano populo abusuum causa fluxit, omnino abolendos esse. Caeteros vero, qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia, aut aliunde quomodocumque profluxerunt, cum ob multiplices locorum et provinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas, commode nequeant specialiter prohiberi; mandat omnibus episcopis, ut diligenter quisque hujusmodi abusus Ecclesiae suae corrigat, eosque in prima synodo provinciali referat, ut aliorum quoque episcoporum sententia cogniti, statim ad summum romanum Pontificem referantur, cujus auctoritate et prudentia, quod universis Ecclesiis expediet, statuatur: ut ita sanctarum Indulgentiarum munus pie, sancte, et incorrupte omnibus fidelibus dispensetur. « Haec, nec plura Concilium. Unde sequitur ut haec fide catholica sunt credenda, quia proposita a concilio universali; ita nec plura, quia nec plura proposita a concilio hoc universali, nec ab alio oecumenico.

Itaque *de fide est, potestatem esse in Ecclesia concedendi Indulgentias divinitus sibi traditam;* quia sequitur ex regula fidei.

E contrario sequitur: *Non esse de fide catholica in usu seu concessione Indulgentiae prout de facto fit, remitti poenas temporales debitas post peccatum remissum in foro Dei, sive in Purgatorio, sive in hac vita; aut etiam Ec-*

clesiam habere voluntatem, cum concedit Indulgentias, has poenas ralaxandi, et de facto illas relaxari. Probatur 1°, quia hoc non proponitur a Tridentino. Et sane, cum quaestio sit de facto, seu *quid velit Ecclesia relaxare*, quomodo posset esse de fide? 2° probatur, quia variae sunt doctorum hac de re sententiae, relatae a Suario et aliis. « Quidam catholici, inquit, disp. 49. sect. 1. dixerunt, per indulgentias non remitti reatum poenae apud Deum, sed solum tolli obligationem exequendi canonicas poenas, seu injunctas per Ecclesiam. Quod docuit Cajetanus, sed ille non loquitur de potestate, sed de actu. Est (refert idem disp. 50. sect. 3. de Indulgent.) diversitas opinionum. Quidam enim senserunt, per indulgentias quae de facto conceduntur, non remitti reatum poenae apud Deum, sed solam obligationem exequendi sacramentalem poenitentiam. Quae opinio antiqua fuit; eam enim referunt D. Thomas et Bonaventura, et insinuat Albertus, definiens Indulgentiam, remissionem esse de poenitentiis injunctis; fundamentum est, quod in jure saepe dicuntur dari Indulgentiae, *de poenitentiis injunctis, ut patet* ex c. cum ex eo, *de poenit. et remiss.* et ex c. *Romana*, eodem tit. in 6. et ex *Clem. unic. de reliq. et venerat. sanctorum.* Ex quo loco intelligere licet generalem formam concedendi Indulgentias, esse *de poenitentiis injunctis;* ideoque licet indulgentiae concedantur simpliciter, et aliud non exprimatur, intelligendas esse secundum juris formam, atque adeo *de poenitentiis injunctis;* eo vel maxime quod pontifices saepe concedunt Indulgentias sub hac forma: *Concedimus annos, vel 40 dies, aut tot quadragenas Indulgentiae;* quae numeratio manifeste fit *juxta canones poenitentiales*, taxantes hoc modo poenitentias peccatis imponendas. Tandem con-

firmari potest haec sententia, ex iis, quae supra adduximus, de antiquo usu Ecclesiae in indulgendis poenitentiis, nimirum ex eo non posse colligi, per illas remissiones, solitas fuisse remitti poenas etiam in foro Dei. Sed usus Indulgentiarum postea extensus est ad poenitentias injunctas etiam in foro sacramentali sub eadem ratione, et ad similem effectum introductus est, et ille est qui nunc durat in Indulgentiis concedendis: ergo etiam nunc per Indulgentias nihil aliud relaxatur, nisi poenitentiae injunctae. « Ita Suarez. Quorum auctorum relatorum auctoritas et rationes etiam probant sententiam illam esse probabilem. Ex qua facile Indulgentias hoc modo explicatas admittunt Protestantes; cum nihil sit aliud, quam relaxatio Canonum antiquorum poenitentialium, quos ipsimet non observant. Adde, quod et saepe saepius poenas, quas infligit eorum disciplina, variis ex causis relaxent. Junge, quod censeant, quotiescumque ab eorum ministris *remittuntur peccata, ministros*, ut utamur verbis Molinaei in Erasm., n° 20, *remittere peccata*, nulla remanente poena luenda nec in purgatorio, nec in hac vita. Dant ergo Indulgentias et plenissimas, et singulis fere diebus, quibus conveniunt in templis.

Sequitur 2° *ne quidem esse de fide, loquendo de potestate, esse in Ecclesia potestatem concedendi Indulgentias, per quas remittuntur fidelibus poenae pro peccatis remissis debitae apud Deum*, sive in hac vita, sive in purgatorio; seu *non est de fide catholica, posse Ecclesiam talem Indulgentiam concedere, ut per eam remittat reatum poenae temporalis apud Deum, immediate, ac per se, per solam relaxationem seu condonationem ipsius poenae luendae sive in purgatorio, sive in hac vita*. Probatur 1°, quia Tridentinum hoc non proponit; 2°, ex diver-

sis sententiis doctorum. D. Thomas in supplemento, quaestione 25. art. 1. cui titulus est: *Utrum per Indulgentiam possit aliquid remitti de poena satisfactoria?* sic habet: « Respondeo dicendum, quod ab omnibus conceditur, Indulgentias aliquid valere; quia impium esset dicere, quod Ecclesia quid vane faceret. Sed quidam docent, quod non valent ad absolvendum a reatu poenae, quam quis in purgatorio secundum judicium Dei meretur, sed valent ad absolvendum ab obligatione, qua sacerdos obligavit poenitentem ad poenam aliquam, vel ad quam etiam obligatur ex canonum statutis. Sed haec opinio non videtur vera, quia, etc. « Ita D. Thomas, referens, nec arguens haereseos hanc opinionem. 3° Probatur, quia nec Suarez, disp. 49. sect. 1. et disp. 50. sect. 2. nec quivis alius quidquam affert, quo sufficienter probet esse de fide, praesertim *catholica*, si bene quae profert expendantur ad regulam fidei, et ad ea quae ex illa supra deduximus. 4° Ostenditur positive ex ipso concilio. Nam non agnoscit concilium potestatem conferendi Indulgentias in Ecclesia, nisi eam, *qua antiquissimis temporibus* illa usa fuit, scilicet in concilio Ancyrano, cap. 2. 5. 9. 21. 22; Neocaesar. cap. 3; Nicaeno cap. 1. 12. Carthag. IV. cap. 75; Agath. cap. 60. At ipsemet Suarez, disp. 49. sect. 3: « Cum Tridentinum, inquit, habet, hunc usum sacrorum conciliorum auctoritate fuisse approbatum, ad hoc citari solent concilium Nicaen. can. 11. Carthag. IV. can. 65. Neocaes. cap. 3. Agath. cap. 60. Laodic. cap. 1. et 2. Sed in his solum legimus, semper licuisse episcopis, ex canonicis poenitentiis publicis, quae pro diversis criminibus imponi solebant, aliquid peccatoribus et poenitentibus remittere, si eorum vita et laudabilis conversio id mereri videretur. Quod autem illa remissio se extenderet usque ad ablationem vel diminutionem reatus poenae

apud Deum, ex illis conciliis non satis colligitur. Ideoque non potest ex illis sumi argumentum efficax, sed ad summum conjectura quaedam, seu probabilis ratio a simili, fundata in potestate clavium. « Et paulo post, adductis testimoniis Cypriani, Basilii, Gregorii Nisseni, et diversorum conciliorum: « Recte convincitur, inquit, testimoniis adductis, fuisse antiquum morem in primitiva Ecclesia remittendi aliquando hujusmodi poenas (lege ecclesiastica taxatas) vel condonando illas, postquam impositae fuerunt, vel aliquando etiam condonando delicta in extero ecclesiastico foro, nullam vel leniorem poenam imponendo; difficile autem videtur explicare, quomodo ex illo modo remissionis satis probari possit, tunc consuetum usum Indulgentiarum, prout nunc illum probare intendimus. Nam licet hujusmodi peccatores hanc veniam a praelatis Ecclesiae acciperent, ut sine tali, vel tali canonica poenitentia admitterentur ad pacem et communionem cum aliis fidelibus, vel ut liberarentur ab onere exhibendi talem poenitentiam publicam, nihilominus haec remissio vel condonatio, praecise sumpta, nihil ab eis auferebat de reatu poenae pro tali peccato debitae apud Deum; quia praelatus Ecclesiae recipiens hujusmodi peccatorem ad pacem et unitatem Ecclesiae absque onere talis poenae, non propterea liberabat illum ab eadem purgatorii poena; sed necessarium erat, ut peccator ille alio modo satisfaceret Deo, vel certe supponebatur, et credebatur ex modo et fervore conversionis, vel alia via, illum plene satisfecisse. « Et paulo post: « His similibus rationibus videtur convictus Cajetanus, ut diceret per Indulgentias quae sunt in usu Ecclesiae, solum remitti poenitentias per ministros Ecclesiae impositas; non vero poenas ipsas in judicio Dei debitas. Quod quidem licet falsum sit de praesenti statu Ecclesiae, de illis tamen tem-

poribus ante Gregorium Magnum, de quibus nunc inquirimus, non videtur impossibile; non quod positive, ut sic dicam, nobis constet, tunc non fuisse eumdem morem et usum Indulgentiarum qui nunc est, hoc enim nullo historiae testimonio, aut ratione ostendi potest; sed tantum negative, quod ex his, quae de illis temporibus legimus, non satis convincitur hic usus, et hoc apud me suadent omnia, quae adduxi; nihil enim occurrit, quod omnino satisfaciat; solum ergo potest aliqua conjectura fieri ex illo antiquo usu. « Haec Suarez. Ex cujus admissione, juncta cum minore ex Tridentino accepta, indueo conclusionem. 5° Notandum diligentissime, non defuisse doctissimos theologos in concilio, qui probe nossent, quod talia agitabantur in scholis; sciebant etiam quod Protestantes de hac remissione coram Deo litem praecipue intentabant indulgentiis. Ergo concilii reticentia de hac re, non est minimum argumentum positivum, quo probatur concilium censuisse non esse de fide talem potestatem in Ecclesia conferendi Indulgentias, quae forent *Remissiones poenae temporalis coram Deo, debitae seu in purgatorio, seu in hac vita.* 6° Nec Bellarminus, tractans de hac difficultate, lib. 1. de Indulg. cap. 7. prop. 4. relata dicta opinione, damnat eam haeresis, sed solum dicit: *Et quidem adversus Catholicos in hac re minus recte sentientes, probatur,* « etc. Nec ipsemet Suarez locis citatis eamdem damnat haereseos. Denique nec ullum doctorem eam sic damnantem legimus; *ergo non est de fide catholica*, de qua sola loquimur. 7° Nec praxis praesens Indulgentiarum, aut sensus fidelium ex ea praxi manans, evincit id, quod quaeritur, esse de fide, tum quia *non omnes praxes Ecclesiae etiam universalis sunt sufficientes fundando articulo fidei catholicae: probabilem opinionem aliquando in praxi secuta Ecclesia aliquid facit,*

tametsi non tanquam certum dogma fidei declaret, ut fuse supra probavit Vasquez; et ne quidem constat, quod Ecclesia habeat voluntatem remittendi has poenas, cum concedit Indulgentias. Quomodo ergo ex praxi constaret, esse de fide hanc potestantem, de qua quaerimus?

Subscribimus tamen iis, quae addit S. Thomas loco citato supplementi, relata praedicta opinione. « Sed haec opinio non videtur vera, 1° quia est expresse contra privilegium Petro datum, cui dictum est, Matth. 16. 19. ut quod in terra remitteret, in coelo remitteretur; unde remissio, quae valet quantum ad forum Ecclesiae, valet etiam quantum ad forum Dei. Et praeterea Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret, quia remitteret ad majores poenas, scilicet purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis. Et ideo aliter dicendum, quod valent et quantum ad forum Ecclesiae, et quantum ad judicium Dei, et remissionem poenae residuae post contritionem et confessionem, sive sit injuncta, sive non, « etc. Vide probationes hujus potestatis in Ecclesia fusissime apud Suarium, t. 4. disp. 48. sect. 1. et 2. petitas praesertim ex usu praesenti, et plurium retro saeculorum, Pontificum romanorum Bullis pluribus, quas refert, concedentium Indulgentias, per quas remittantur fidelibus poenae pro peccatis remissis debitae apud Deum ; quas probationes concedimus esse bonas. Sed non placet, quod habet ibidem Suarez , sect. illa 1. hanc doctrinam esse *de fide*. Nec haec praxis, ut jam diximus et iterum dicimus contra Suarium, sufficit ad fundandum hanc doctrinam esse *de fide*. Sicut nec praxis similis sufficit ad statuendum, *satisfactiones pro aliis*, aut *thesaurum Ecclesiae, constantem ex satisfactionibus aut meritis sanctorum esse de fide*, quae duo etiam supra negavimus esse *de fide*, maxi-

me de *fide catholica*, de qua sola loquimur. Imo sola probabilitas opinionis sufficit rectae et prudenti praxi statuendae in Ecclesia, ut supra docte probavit Vasquez, ut in variis materiis, ita et in istis tribus sufficere posset, ***satisfactionis pro aliis, distributionis thesauri, et Indulgentiarum pro vivis***, ut et, ***pro defunctis***, de quo in sequela tertia mox; et certum est sufficere pro multis Indulgentiis in particulari, ob causas non ita graves datas, ut dicetur in sequela quarta. In quibus etiam elargiendis Pontificem prudenter, et proinde bene operari, pro certo est habendum.

Sequitur 3° longius abesse ab objecto fidei catholicae, seu *non esse de fide*, ***Ecclesiam posse concedere defunctis, quae sit vera Indulgentia, id est, remissio poenae; multo minus de fide est, Ecclesiam habere voluntatem remittendi has poenas***, nisi per modum suffragii. Probatur 1°, quia nihil horum habet nec professio nostra, nec Tridentinum. 2° Quia variant in hac re doctorum explicationes. Alii Catholici, refert Suarez, disp. 49. sect. 1. « dixerunt Ecclesiam posse concedere Indulgentiam, non autem defunctis. « Et disp. 53. sect. 1: « Inter Catholicos Hostiensis negavit simpliciter, Indulgentias prodesse defunctis, quem secutus est Gabriel; idemque tenuit Gerson. Quia Indulgentiae, ait Gerson, ordinatae sunt pro his qui submittunt se curiae misericordiae, quae durat usque ad mortem, non vero post mortem. « Et confirmatur: « Nam concessio Indulgentiae est actus jurisdictionis, sed Pontifex non habet jurisdictionem in purgatorium, quia non est judex illarum animarum, sed a Christo immediate judicatae sunt, et ad illas poenas ligatae; ergo non possunt ab illis solvi ab alio judice quam suo. « Idem Suarez, sect. 3: « Putant aliqui, quod Indulgentia per modum suffragii non est

omnino infallibilis, sed pendens semper ex libera acceptatione et misericordia Dei. « Et confirmatur: « Nam etiam privata suffragia pro defunctis oblata non habent tantam efficaciam, ut infallibiliter acceptentur. Imo aliqui putant ipsum sacrificium Missae illam non habere, neqe esse aliquod opus, quod *ex opere operato* liberare possit animas defunctorum ab illis poenis lege certa et infallibili. Denique de hoc nerdum habemus divinam promissionem; in qua sola possit haec infallibilitas fundari. Hanc sententiam docuit Cajetanus, et eam secutus est Canus, et eam etiam magis probat Corduba. Hucusque Suarez et Vasquez, part. 3. disp. 228. cap. 4. Sotus, Canus, et Corduba censent, sacrificium Missae circa vivos certa lege semper operari remissionem poenae; circa defunctos vero existentes in purgatorio, non item; sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii; vocant autem per modum suffragii, idem quod instar suffragii; ut quemadmodum, inquiunt, orationes vivorum defunctis solum prosunt, prout Deo placuerit eas acceptare; neque certa lege statuerit, propter illas, defunctorum poenas remittere; ita etiam sacrificium Missae defunctis prosit. Idemque de indulgentiis, quae defunctis conceduntur, affirmant. Imo ex eo quod existiment Indulgentiarum effectum circa defunctos non esse ita certum sicut circa vivos, idem de effectu sacrificii Missae arbitrantur. «

Diximus porro, *nisi per modum suffragii;* quia *res non est certissima*, notat bene Bellarminus, de Indulg. lib. 1. cap. 14. *et apud Catholicos indubitata; Indulgentiis juvari posse animas, quae in Purgatorio poenas luunt.* Sed quis Protestantium non facile admittet Indulgentias sic explicatas *per modum suffragii*, seu per modum orationis, si concedat purgatorium? Nam admittunt, fideles posse er-

rare pro se, et pro aliis viventibus, et impetrare quae petunt; sic habet eorum forma precum tempore pestis: *Ad impetrandam veniam utendum hac orationis forma;* quod est suffragium illis ferre, et Deum intuitu talium orationem misericorditer quae petunt elargiri. *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.* Psal. 131. 10. Cur Ecclesia offerente Deo merita Christi, et sanctorum vitam piam, et petente, *propter* verum David Christum, et *propter* hanc sanctorum vitam piam (sicut *propter David* dicebat Salomon Deo), remissionem poenae debitae defunctis, quod est Ecclesiam largiri Indulgentias *per modum suffragii*, aut fidelibus pro defunctis privatim orantibus, *Deus misericorditer non elargiretur quod petitur*, qui exaudit alias preces, tum Ecclesiae ejusdem tum aliorum fidelium? Repete memoria, quae de ministris retulimus *remittentibus peccata* fidelibus plene, et cum remissione totius poenae debitae: et miraberis, quomodo audeant Indulgentias denegare Pontifici romano, cum plura sibi arrogent quique vel infimi ministri. Sola ergo superest difficultas, *an detur purgatorium, et maneant poenae temporales remisso peccato luendae.* Quae est diversa difficultas. Hoc porro solum est de fide; reliqua solum sunt probabiles opiniones.

Inter quas, ut probabiliori adhaeremus, 1: *Hunc effectum remissionis poenarum tum defunctis, tum viventibus virtute sacrificii Missae semper concedi, et certa quadam lege a Deo ita constitutum esse,* « quae est communis, et vera sententia, « inquit Vasquez loco citato, 2. *Suffragia quae a fidelibus pro defunctis fiunt certa lege illis prodesse.* 3. Quin et cum Suario, disp. 53. sect. 5: « Verius censeo Indulgentiam concessam pro defuncto infallibiliter habere in illo effectum, sicut habet in vivente, quan-

do pro illo conceditur. Hanc sententiam magis probat Soto, et fuit opinio S. Thomae, qui supposita forma Indulgentiae sufficiente, ita dicit prodesse illam defuncto sicut vivo. Sed cum nostri instituti solum sit, quae sunt *de fide*, secernere ab aliis, et haec sola proponere deviis credenda; cum sufficiat, quo fiant Catholici, subscribere iis solis, quae sunt *de fide catholica*, omissis aliis, quorum ne quidem cognitionem ullam habere tenentur, talia non moramur.

Sequitur, *nullum Jubilaeum, nullam Indulgentiam*, datam a Pontificibus, aut a conciliis, sive plenariam sive aliam, tot vel tot annorum *in specie, aut particularem, ob hanc vel illam causam, haec vel illa opera praestando, esse de fide*, seu certitudine fidei *certam*; plurimae sunt tantum probabiliter validae, aliquae quae circumferuntur, sunt ob pravos quaestus effectae, et scandalosae, proindeque eliminandae. *Quod nulla sit de fide*, probatur, 1° quia nulla *in specie aut particulari* credenda proponitur in professione nostra, in Tridentino, aut alio concilio; 2°, et quae dantur a conciliis, vel Pontificibus, praxes sunt; jam autem diximus, non semper praxes Ecclesiae sufficere probando articulo fidei, sed posse fundari in opinione probabili. 3° Longius a certitudine fidei absunt quae dantur a Pontificibus; cum dixerimus non esse de fide, praesertim catholica, quae proponuntur a Pontificibus, tanquam puncta doctrinae; multo minus praxes Pontificum esse de fide. 4° Nunquam est de fide, quod sequitur ex duabus propositionibus, quorum una est extra verbum Dei, multo minus si una sit tantum probabilis; at talia sunt Jubilaei et omnes Indulgentiae, ut mox probabimus. Tertio itaque sic probatur auctoritate nostrorum doctorum: « Quia convenit inter omnes, inquit bene Bellarminus, de Indulg. lib. 2. cap. 12. sine justa causa Indulgentiam non esse ratam, quod atti-

net ad expiandum reatum poenae coram Deo, vel in hac vita, vel in alia: ita docent Thomas, Bonaventura, Durandus, Gabriel et recentiores omnes; sed quaestio est, an ad justam causam requiratur *proportio* aliqua operis injuncti cum Indulgentia, ita ut pro majori Indulgentia major causa requiratur, an vero possit pro opere minimo dari Indulgentia maxima? de qua re duae sunt opiniones. Prior est eorum qui docent, non requiri proportionem ullam, sed satis esse si causa sit pia, id est, modo non concedatur Indulgentia pro opere malo, vel pro opere mere temporali, aut pro opere vano et nihil ad gloriam divinam pertinente, sed pro quocumque opere quod ad honorem Dei vel Ecclesiae utilitatem cedat, Indulgentia rata erit. Ita docuit sanctus Thomas, Durandus, Paludanus, Valentia et alii. Posterior sententia est aliorum, qui contendunt ad justam causam requiri aliquid non solum pium et utile, sed etiam quod proportionem habeat cum Indulgentia, ita ut non sit ratum, si detur pro causa levissima, Indulgentia maxima; ita docent Bonaventura, Richardus, Gerson, Gabriel, Cajetanus, Major, Soto et alii. Quoniam si pro quacumque pia causa concessae Indulgentiae ratae essent, nullae dici possent superfluae vel indiscretae, cum semper sit in promptu aliqua pia causa quae allegari possit, et alias possit summus Pontifex in momento liberare omnes animas purgatorii, quia posset dici, non deesse piam causam, cum ad gloriam Dei pertineat, ut tot animae citissime volent in coelum. Posterior sententia, ut est communior, ita etiam verior mihi videtur, ut ex. g., si detur Indulgentia plenaria iis, qui semel recitant Orationem Dominicam, pro conversione haereticorum, causa non videbitur justa; quomodo etiam si detur Indulgentia iis qui nummum unum exponent, pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur justa

causa tantae Indulgentiae. « Haec Bellarminus. At nunquam constat fide, hanc vel illam causam, seu hoc vel illud opus, cujus intuitu datur Jubilaeum vel Indulgentia, esse *justam causam*, et opus *habere proportionem*, cum Indulgentia: ergo de nullo Jubilaeo vel Indulgentia constat esse valide datam.

Quae ratio probat etiam secundam partem hujus illationis, *plerasque, imo fere omnes esse solum probabiliter validas;* quia vix constare potest, quae sit ista proportio requisita, et quo levior est causa sive opus, quales sunt plurimae quae conceduntur, dicendo, v. g., Orationem Dominicam et eleemosynam aliquam elargiendo, eo probabilitate minori valida est Indulgentia. Porro, non est culpandus, sed potius laudandus Pontifex in earum concessione, eo quod sufficit ad praxim legitimam opinio probabilis, qualis est prima quam retulimus; etsi tales Indulgentiae, si sententia secunda sit verior, non sunt ex toto validae, nullum ex ea Indulgentia damnum sequitur, imo inde fideles ad pia opera inducuntur.

Denique « justa semper causa requiritur, inquit ibidem Bellarminus, sed non est subditorum judicare, utrum causa sit justa vel injusta; debent enim simpliciter existimare justam esse; sed veteres Pontifices paucissimos fuisse in Indulgentiis conferendis notissimum est. « Nec talis etiam certitudo retardare debet fideles ab Indulgentiis consequendis; quia fere in omnibus rebus humanis homines prudenter ex opinione probabili varia aggrediuntur; praescribit medicus medicinam prudentissime, cum probabiliter putat profuturam, licet non certo, sed certum non esse obfuturam. Litigans, mercator, etc., agit ex spe probabili lucri, licet etiam non constet illi damnum non inde secuturum, naufragio, aut causa cadendo. Ergo prudenter et Pontifices

elargiuntur, et fideles conantur lucrari tales Indulgentias. Et addit idem auctor ibidem, « nullum inde esse ut plurimum deceptionis populi periculum; quoniam sicut potest fieri, ut aliquando Indulgentia non sortiatur effectum, ob defectum ejus qui eam suscipit; ita nec debet videri absurdum, si aliquando idem accidat ob defectum causae, et christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas Indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, ut Indulgentia vel non sit rata, vel non prosit; et ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere. «

Tertiam partem nostri illati habet etiam Bellarminus. « Non desunt, inquit cap. 9. qui negent Indulgentias, quae continent condonationem poenitentiae, multorum millium annorum esse a Pontificibus datas, sed a quaestuariis confictas dicant. Ita sentiunt Gerson et Soto. Pontifices enim non solebant Indulgentias concedere, nisi tot annorum, quot annorum poenitentiae injungebantur; poenitentiae vero non solebant injungi, nisi unius, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum per totam vitam, quae ultra centum annos porrigi non solet. « Et lib. 2. cap. 20. Si quis nosse cupit veras historias de Indulgentiis romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiae, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem unum Kemnitius se vidisse dicit editum Nuremburgae, germanice scriptum, et amplificatum de stationum romanarum Indulgentiis, cum antea latine et brevius editus Romae fuisset, sed a Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certe ab auctoribus certis, gravibus, doctis, probatis: neque enim dubitari potest, quin

multa vel depravata vel conficta, in ejusmodi libellis incertis et anonymis legantur. Sane in probatis auctoribus non leguntur concessa fuisse aliquando multa millia dierum vel annorum Indulgentiae. « Non paucae etiam aliae circumferuntur, quae falsae videntur, aut certe valde incertae, et vix probabiles, quas hic referre non est operae pretium, quae quaestus causa identidem a quaestnariis publicantur, magno deviorum praesertim scandalo, *quorum abusuum occasione*, inquit Tridentinum, *Indulgentiarum nomen ab haereticis blasphematur.* Hinc synodus pravos quaestus omnes pro his consequendis, unde plurima in christiano populo abusuum causa fluxit, abolendas statuit.

Hac secretione facta *doctrinae fidei ab aliis*, devii facile subscribent doctrinae fidei catholicae de Indulgentiis, qui hallucinatione doctrinae fidei nostrae, tot tragoedias hoc seculo excitarunt, et ab hac materia scissionem ab Ecclesia infeliciter sunt auspicati. Proponamus nos solum iis ea quae habentur in professione nostra, et Tridentino relatis, ne *plus sapiamus*, quam sapuit Pius IV. Pontifex scriptor professionis, et Tridentinum; sufficitque sine dubio quo quis sit catholicus in hac materia, reliquis silentio sopitis.

§. 5. *De Purgatorio et suffragiis pro defunctis*

Professio nostra sic habet: *Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari.* Et: *Profiteor in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis*, de qua sola ultima particula hic agimus. Et Trid. Sess. 25. decret. de Purgatorio: « Cum catholica Ecclesia Spiritu S. edocta, ex sacris litteris et antiqua Patrum traditione, in sacris conciliis, et novissime in hac oecumenica synodo do-

cuerit Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari, praecipit sancta synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam, a sanctis Patribus et sacris conciliis traditam, a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, et ubique praedicari diligenter studeant; apud rudem vero plebem. difficiliores ac subtiliores quaestiones, quaeque ad aedificationem non faciunt, et ex quibus plerumque nulla sit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item vel quae specie falsi laborant, *evulgari* ac tractari non permittant; ea vero quae ad curiositatem quamdam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala et fidelium offendicula prohibeant. Curent autem episcopi, ut fidelium virorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynae, aliaque pietatis opera, quae a fidelibus, pro aliis fidelibus defunctis fieri consueverunt, secundum Ecclesiae instituta pie et devote fiant. «

Hinc primo patet, quae sint de fide credenda ex regula nostra, scilicet quae proposita ab universali concilio Tridentino.

Sed a contrario, scilicet, quia non proposita ab illo circa purgatorium, « 1° non est de fide, inquit Bellarm. lib. 2. de Purgatorio, cap. 11. verum et proprium esse ignem purgatorii, et ejusdem speciei cum nostro elementari. Quia nusquam in concilio definitum est; imo in concilio Florentino Graeci aperte professi fuerant, se non ponere ignem in purgatorio, et tamen in definitione facta sess. ult. definitur purgatorium esse, nulla mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima, propter, « etc. 2° Idem, cap. 6: « Sequitur quaestio ubi sit purgatorium? de qua quaestione nihil Ecclesia definivit. Sunt autem multae opinio-

nes. « Refert plurimas: et octava, inquit, est communis scholasticorum, purgatorium esse infra viscera terrae, inferno ipsi vicinum. « 3° Idem, cap. 14: « De gravitate poenarum, quamvis aliquo modo omnes admittant poenas purgatorii esse majores poenis hujus vitae, tamen dubium est, quomodo hoc intelligatur. Bonaventura docet purgatorii poenas esse majores poenis hujus vitae solum in hoc sensu, quia maxima poena purgatorii est major, quam sit maxima poena hujus vitae, licet aliqua poena purgatorii reperiatur minor aliqua poena hujus vitae. Quae sententia mihi placet. 4° *Nec est de fide?* quanto tempore duret purgatorium. Res est incertissima, inquit Bellarm. cap. 9. et non nisi temere definiri potest. «

Sane secretione hac posita, facile est devio persuadere sibi purgatorium; cum praesertim Calvinus, Instit. lib. 3. cap. 25. §. 6. dicat: « Non est licitum, nec utile nobis inquirere curiosius de statu qui est inter mortem et resurrectionem. Torquentur valde plurimi, disputantes in quo loco sint animae receptae, et utrum fruantur jam gloria promissa, an non. Scriptura non eo usque progreditur. Quis doctorum docebit nos, quod Deus nobis celavit? Quandoquidem Scriptura vult, nos esse suspensos usque ad adventum Jesu Christi, et praecipit nos eum expectare, et ad illam diem nos remittit, recipiendae coronae gloriae, contineamus nos his terminis, quos Deus nobis assignavit, scilicet animas fidelium in requiem recipi, ubi expectant cum gaudio fruitionem gloriae promissae, et sic omnia suspensa manere, usquequo Christus appareat in Redemptorem. «

En locus tertius ex Calvino, et quidem cum suspensione et dilatione: *Spes autem quae differtur affligit animam*, en ergo species saltem purgatorii.

Quod ad *suffragia* attinet, ut patet ex Tridentino quae sint de fide, scilicet quae ibi sunt proposita.

Ita sequitur a contrario nullam sequentium doctrinarum, esse articulum fidei. 1° Non est de fide, (ut supra ostensum) sacrificium missae certa lege et promissione semper operari remissionem poenae circa defunctos existentes in purgatorio; sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii; communis tamen et vera sententia est contraria. 2° Nec est de fide, suffragia quae a fidelibus pro defunctis fiunt, certa lege illis prodesse. « Ratio est, quia concilium nihil horum determinat. Probabilius tamen est certa lege id fieri. 3° Nec de fide est, sacrificium missae *ex opere operato* hoc operari. Tacet enim de his concilium, et ut bene docet Vasquez, disp. 229. cap. 1. « variae sunt theologorum opiniones, qui et diverso modo loquuntur. « Et Suarez, disp. 53. sect. 3. « Aliqui putant sacrificium missae non esse aliquod opus, quod *ex opere operato* liberare possit animas defunctorum ab illis poenis lege certa et infallibili. « Relege circa tria quae supra diximus. 4° Nec remissionem hanc quae fit, fieri per applicationem satisfactionum nostrarum animabus purgatorii. Primo quia nihil habet Tridentinum. 2° Variant doctores. Suarez, disp. 38. sect. 5: « Prima sententia, inquit, generaliter affirmat hunc modum, *scilicet* per modum impetrationis *suffragia prodesse defunctis*, non solum esse possibilem, sed etiam nullum alium posse nos exhibere animabus purgatorii, ad hunc effectum obtinendum. Hoc a fortiori tenent illi theologi, qui inter viventes nullum admittunt alium modum satisfactionis unius pro alio. Nam hoc principium apud omnes certum est, non posse nostra suffragia esse efficaciora ad remittendam poenam defunctis, quam aliis viventibus. «

§. 6. *De legum humanarum obligatione in conscientia.*

Professio fidei nostrae hoc habet: *Ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admitto et amplector. Receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in omnium sacramentorum solemni administratione recipio et admitto. Romano Pontifici veram obedientiam spondeo ac juro, coetera item omnia a sacris canonibus et oecumenicis conciliis tradita recipio.* Et Trid. sess. 6. can. 20. « Si quis hominem justificatum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Ecclesiae, anathema sit. « Et sess. 7. can. 8: « Si quis dixerit baptizatos liberos esse ab omnibus S. Ecclesiae praeceptis, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit. « Denique, sess. 25. tit. de delectu librorum, jejuniis, et diebus festis, hortatur sancta synodus et pastores omnes obtestatur, « ut tanquam boni milites illa omnia quae sancta romana Ecclesia statuit, necnon ea quae tam in hoc concilio quam in aliis oecumenicis statuta sint, quibuscumque fidelibus sedulo commendent, omnique diligentia utantur, ut illis omnibus, et iis praecipue sint obsequentes, quae ad mortificandam carnem conducunt, ut librorum delectus et jejunia, vel etiam quae faciunt ad pietatem augendam, ut dierum festorum devota et religiosa celebratio, admonentes populos crebro obedire praepositis suis, quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient, qui vero contemnunt, Deum ipsorum ultorem sentient. « Hactenus concilium, nec plura. En ergo doctrina fidei catholicae, quia proposita a concilio universali.

Ex quo a contrario sequitur: 1° *Non esse de fide, Ecclesiam seu ejus leges, aut a fortiori leges principum secularium posse* obligare, aut de facto obligare *conscientias*

sub peccato mortali, sed ut utamur terminis Confessionis novantium, art. 24. *ita ut imponant jugum conscientiis.* Hoc, inquam, non est de fide, praesertim catholica; *nec proinde haereticum* est quod habetur in Confessione deviorum, art. 24: « Rejicimus inventiones humanas, quae imponunt jugum conscientiis. « Et art. 33: « Excludimus omnes inventiones humanas, et omnes leges quibus quis vellet ligare conscientias. « Et in confessione Augustana, art. 27. « Collocant Romanenses in novo Testamento peccatum in cibis, in diebus, in vestitu et similibus rebus; hinc sane illa onera, quod certi cibi polluant conscientiam, quod horas canonicas omittere sit mortale peccatum; unde habent jus episcopi, has traditiones imponendi Ecclesiis ad gravandas conscientias, « etc.?

Probatur illud corollarium, primum quia non habetur in professione nostra aut in Tridentino, quod Ecclesia aut magistratus civiles habeant talem potestatem obligandi sub peccato mortali, nec quod leges notatae, aut quaevis aliae ecclesiasticae aut civiles obligent ita de facto sub poena inferni, ut patet in relatis. 2° Cum tot doctissimi theologi concilio interfuerint, nec ignorarent quid Augustana confessio sentiret, quam etiam varie scholastici loquerentur, siluit tamen de hac re: quo silentio tacite declarasse videtur, non esse *haec* de fide. 3° « Sotus et Castro, inquit, Vasquez, part. 2. disp. 154. cap. 1. referunt fuisse sententiam Gersonis, nulla lege humana etiam ecclesiastica decerni aliquid posse aut juberi sub reatu culpae, quod aliqua lege divina praeceptum non sit; sed jus humanum, etiam ecclesiasticum solum possit declarare jus divinum. -Alii recentiores pergunt ulterius, et non solum dicunt Gersonis opinionem fuisse, nullam legem humanam, etiam ecclesiasticam, fieri posse de aliqua re, quae nec jure divi-

no, nec naturali fuerit praecepta, quinimo in eam sententiam referunt Almainum. « Nec tamen seu Vasquez, seu alius doctor damnat haereseos hanc doctrinam. 4° Verum quidem est sequi certo hanc veritatem ex principio aliquo revelato, seu mediate, ut mox dicemus; sed supra demonstravimus, non esse de fide catholica, quod sequitur ex una vel duabus praemissis revelatis; nec item de fide est ob similem rationem quod sequitur ex definitione Ecclesiae, sed non est expresse ab ea propositum. At, ut ostendimus, illud non est ab Ecclesia expresse propositum; ergo ex duplici capite non est de Fide.

2° Quinimo probabilior mihi videtur Gersonis sententia, qualem eam referunt Almainus, Medina, Driedo, Adrianus, Castro, relatore Vasquez, 2-2. disp. 158. cap. 1. « legem humanam, *sive ecclesiasticam*, *sive civilem*, quatenus humana est, et a sola potestate humana profecta, non posse ad culpam mortalem obligare; idemque Gersonem sensisse de lege naturali quod de humana autumant praedicti auctores. Probatur autem haec sententia, 1° quia lex humana et naturalis non attingunt cognitione sua finem supernaturalem; ergo non attingunt aeternam poenam vel praemium, quae ad finem supernaturalem, et plus quam humanum spectant. Deinde nullus legislator potest lege sua ad eam poenam obligare, quam ipse non potest infligere in suo tribunali, «

3° *Non potest lege humana homo obligari ad actus omnino internos, eo quod non potest de illis in suo tribunali ullo modo judicare; atqui neque ullus humanus legislator* ecclesiasticus aut civilis, neque natura potest aeternam poenam infligere; ergo nec obligare ad culpam, quae homines reos talis poenae constituat.

4° Ex hypothesi tamen legis humanae, seu posito quod

lex humana ecclesiastica, aut civilis aliquid praeceperit ex intentione praecipiendi, et non solum dirigendi, aut ordinandi, per modum concilii, *supervenit lex divina*, jubens obedire superioribus ecclesiasticis et politicis, parentibus et dominis; quae *lex divina* superveniens *obligare potest et obligat ad peccatum, etiam mortale* et ad poenam aeternam, seu ejus trangressio reos nos facit poenae aeternae. Quod lex divina obliget ad obediendum 1° potestati ecclesiasticae patet ex Scriptura: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit;* Luc. 10. 16. *Obedite praepositis vestris*, etc. Hebr. 13. 17; 2° civili: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Rom. 13. 5. 3° Parentibus: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est. Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione*, Eph. 6. 1. Denique dominis: *Servi, obedite dominis carnalibus, ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo*, ibid. 6. Et sane, « natura ipsa docet, inquit bene Vasquez, d. 158. parentibus et superioribus non obedire, si notabilis materia est, scelus esse; est enim contra rectam rationem, majoribus non obedire. « Naturaliter consequitur ut idem, disp. 152. cap. 3. « Dignitatem capitis in aliqua congregatione, ut ei omnes parere et obedire debeant. Alioquin si justum esset contra illius praeceptum operari, magna esset in manibus, et in tota congregatione confusio. Quis autem gentilium hactenus dixit, inhonestum non esse majoribus non obedire? « Quod vero lex divina obliget, etiam ad mortale et poenam inferni, patet saepe saepius ex Scriptura, sicut et Deus in tribunali suo potest tales poenas infligere; *et sane quod dis-*

sonat rationi in gravi materia, Deo graviter displicere, ac proinde ejus amicitiam erga nos dissolvi, et ex se poenam aeternam mereri. Hoc modo itaque seu *mediate*, lex ecclesiastica et civilis, et praecepta *parentum et dominorum* obligare possunt ad peccatum etiam mortale, et sub poena inferni, non ex seipsis, sed ob divinam legem supervenientem, et hac ratione, nec alias, obstringere possunt conscientias.

5° Porro, sic explicata potestate humana, seu obligatione legis humanae, Protestantes eam nec negant, nec negare possunt. Nam admittunt Ecclesiam et reges potestatem habere leges condendi, et varia praecipiendi, sicut et parentes, et domini aliqua possunt praecipere, subditosque debere obedire illis. 1° Scriptura jam allata, et ratione ipsa hoc dictante. 2° Nostrorum divorum disciplina plurimum praecipit, eaque sub poenis et censuris suspensionis a coena et excommunicationis, 14 capita continet, et articulos 251. hoc est, fere totidem ordinationes, praecepta, leges. Cap. 5. art. 16, habetur: *Rebelles consistorio, suspensione a coena punientur;* cap. 10. art. 3. jejunia certis diebus indicuntur, art. 5: *Non fient eleemosynae publicae in funeribus.* Cap. 14. art. 27: *Qui choreas ducunt, vel eis assistunt, excommunicabuntur.* Art. 29. *Qui chartis ludent, censura afficientur.* Varia prohibent connubia, cap. 13. art 13. *cum ea, cum qua adulterium vir commiserat vivente uxore,* etc.; art. 12. *cum vidua fratris uxoris suae,* etc.; cap. 5. art. 31. *Qui synodi nationalis resolutioni noluerit acquiescere, abscindetur ab Ecclesia.* Art. 8. *Ecclesiae gubernatio regulabitur ex disciplina in synodis nationalibus statuta.* Cap. 14. art. 33. *Non erit in potestate ministrorum aut synodorum provincialium quidqnam addere, mutare, imminuere, in articulis di-*

sciplinae, absque consensu synodi nationalis. Potest vero ista synodus quae voluerit statuere, et in Conf., art. 32. *Possunt esse ordinationes particularis cujusque loci, seu Ecclesiae.* Art. 33. *Recipimus quae sunt apta nutriendae concordiae, et unoquoque in officio suo continendo ; in quo debemus sequi quod Dominus declaravit, quantum ad excommunicationem, quam approbamus et fatemur esse necessariam, cum omnibus suis circumstantiis.* Et de potestate civili, art. 39. *Credimus velle Deum mundum gubernari legibus regum.* Et art. 40. *Oportet ergo obedire eorum legibus et statutis.*

Nec etiam negant lege divina praeceptum esse, obedire praepositis spiritualibus, regibus, magistratibus, parentibus. Nec inficiantur transgressionem legis divinae, esse peccatum, et saepe mortale. Imo, « ubi est transgressio legis Domini, docet Calvinus Instit. lib. 2. cap. 8. §. 58, 59. ibi parata est maledictio Dei. Omne peccatum est mortale, cum sit rebellio contra voluntatem Dei, quae necessario provocat iram ejus, cum sit transgressio legis, in quam denuntiata est mors aeterna, sine exceptione ulla, « In quo ergo potest esse dissensio Protestantes inter et Catholicos, cum Protestantes negare nequeant praeceptum illud divinum, sic obligans, nec nos alio quam ex praecepto illo divino, seu *mediate*, leges humanas obligare posse ad peccatum mortale dicamus?

En ergo in hoc, hallucinatione semota, *pax coalita.* Quae porro leges humanae vere praecipiant, et quae vere sint praecepta, quae autem sint solum instar consiliorum et ordinationum, seu directionum, quaeque etiam obligent, solum ad poenam temporalem, quae dicuntur *leges solum poenales*, pendet hoc ex intentione superioris, et terminis legis, seu praecepti, quod non est controversiarum spe-

ctatium fidem. Nec porro dicimus superiores ecclesiasticos, aut civiles, parentes, seu dominos posse quodlibet praecipere. Sed « par est ratio, inquit bene Vasquez, disp. 154. cap. 3. ferendi novas leges in Ecclesia, aut republica, et in religione, seu statu religioso, quod attinet ad hoc, ut nihil novi statuatur, quod non pertineat ad pristinum statum cujuscumque conservandum. Quare qui leges prudenter ferunt in republica vel Ecclesia, haec observare debent ut id quod praecipitur, illiusque observatio ad finem cujusque pertineat. At pro libito ferre legem, certe non licet. Non est tamen *subditorum* judicare de injustitia, aut inconvenientia legis, nisi manifesta esset ejus iniquitas, aut inutilitas; interim enim pro legislatore praesumendum est. « A quibus nec dissentiunt Protestantes, ut patet ex confessione nostrorum deviorum, art. 32 et 33. supra relatis, ubi habetur: « Qui in regimen eliguntur, videant quem modum servare debeant, toti corpori regendo, nec declinent tamen ullo modo ab ordinatis a Christo, « etc. Idem dicimus de restrictione harum potestatum. Sic in hac materia facile consentimus distinctione illa abhibita, *mediate* vel *immediate*. Si non obstante illa discutiunt adversi, manifeste sibi ipsi contradicunt, ut patet ex dictis.

6° Non est de fide, de ullo praecepto pure humano, illud obligare ad peccatum mortale, v. g., esse obligationem audiendi missam in diebus Dominicis, vel communicandi in paschate, etc. Diximus *pure humano*, quia non loquimur de praeceptis apostolicis, nec enim devii disceptant multum de iis. Probatur facile 1° quia Ecclesia nullum proponit tanquam revelatum in verbo Dei. 2° Hoc ipso quod sic humanum est, non est revelatum a Deo; quomodo ergo posset divina fide credi? 3° Nequidem revelatum est a Deo, quod exstet tale praeceptum, multo minus quod obli-

get sub peccato mortali. Quis ergo non videt, non esse in verbo Dei: Audienda est missa diebus Dominicis, etc.? Verissimum tamen est et manifestum, 1° exstare talia praecepta humana. 2° Esse potestatem in Ecclesia talia ferendi sub obligatione peccati mortalis *mediate*, ut ostendimus, si ex intentione vere praecipiendi Ecclesia haec sanciat. 3° Constat ex sensu communi et interpretatione, Ecclesiam habere intentionem vere praecipiendi. Patet itaque *jejunia Ecclesiae*, v. g., obligare ad peccatum mortale *ex communi interpretatione*. Addit Cajetanus verbo *jejunium*, loquendo de jejunio: « Hoc ergo non audeo ex jure scripto asserere, quia nullibi scio scriptum esse praeceptum obligans ad mortale non jejunantem; et propterea quantum est ex jure scripto, nullum cognosco intervenire peccatum mortale, in fractione jejunii Ecclesiae, si desit contemptus. Aperta falsitas est, inquit Vasquez, disp. 154. cap. 2. in ea esse opinione, ut observatio jejunii quadragesimalis aliaque Pontificia decreta sub reatu culpae mortalis non obligent. « Et idem de aliis communibus praeceptis Ecclesiae dicendum, confitendi semel in anno, communicandi in paschate, sanctificandi dies festos. Nec possunt adversi probare ullo Scripturae loco, conciliorum aut Patrum testimonio, aut ratione, ea quae praecipiuntur humanis legibus, manere adiaphora seu indifferentia. Nos probavimus contrarium etiam *ex praecepto divino* obediendi praepositis Quae porro, et quot leges, et praecepta humana in specie, seu in particulari, sint vere leges et praecepta et non simplices ordinationes, et instar consiliorum ad nihil obligantes; quae etiam sint leges *pure poenales*, id est, obligantes solum ad poenam; quae denique obligantes ad peccatum etiam mortale, ut pendet ex intentione legislatoris; ita colligendum est ex verbis legis, materia praecepti, qualitate et si-

milibus, quae theologi moralis est examinare, non nostri hic instituti, qui solum quae sunt credenda proponimus; quae autem ita sunt de facto, non possunt esse de fide. Solum addemus duo, ne conquerantur devii de onere hinc gravi manente in Catholicos, et propterea refugiant in ejus castra transire. 1° Quod habet Cajetanus, in Summa, verbo *Transgressio praecepti:* « Legis ecclesiasticae intentio est, non injicere laqueos animabus, sed ad aedificationem corporis Christi mystici promovere: et hinc fit, ut non tam late multitudo praeceptorum obligantium ad mortale, jure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus contra animas censeatur. 2° Hinc etiam fit universalis regula, quod in iis, quae sunt positivi juris, si absque contemptu, ex ignorantia pura (id est non crassa nec supina), aut ex apparente sibi excusatione transgressio fiat ab eo, qui animum habet nullo pacto consentiendi contra praeceptum obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatum, quando non est intentio piae ac justae matris Ecclesiae bonas ejusmodi animas illaqueare tam hostili vinculo; et propterea tales apud Deum non incurrere excommunicationem, seu ut habet Vasquez 1-2. disp. 158. cap. 6. facile excusantur a mortali transgressores, quando absque contemptu, ex ignorantia non crassa nec supina, aut ex apparente aliqua ratione et excusatione legem non observant, qui alias parati erant ex animo illam observare, si scirent eam tum obligare. Neque praeceptum jejunii, aut audiendi missam ita obligat, ut nulla causa excuset; qui vero bona fide putaverit causam similem esse, excusabitur a mortali, ut docet Cajetanus. « Haec Vasquez. Sed de his pluribus theologi morales, seu casuistae doctiores.

Dicto consensui faciliori placet adjicere istud: Ingerunt identidem adversi, discordiae ferendae causa, et in odium

traducendae religionis catholicae, Tridentinum concilium prohibere Catholicis lectionem Scripturae vulgari idiomate. Sed haec mera calumnia est; haec enim, nec aliud habet Tridentinum, sess. 18. titulo, *Decretum de librorum delectu:* « Cum synodus adverterit, hoc tempore, suspectorum et perniciosorum librorum, quibus doctrina impura continetur, et longe lateque diffunditur, numerum nimis excrevisse; censuit ut delecti ad hanc dispositionem Patres, de censuris, librisque, quid facto opus esset diligenter considerarent, atque etiam ad eamdem S. Synodum suo tempore referrent, quo facilius, ipsa possit varias et peregrinas doctrinas tanquam zizania a christianae veritatis tritico separare, deque his commodius deliberare et statuere. « Numquid ibi ulla vel levis mentio prohibitionis Bibliorum idiomate vulgari? Nec regula 4 *Indicis* vulgati, quam falso adscribit Molinaeus et alii Tridentino, ex ullo modo Tridentini concilii. Nec unquam etiam fuit accepta in Gallia; quare in ea non obligat: « Est enim verissimum, inquit bene Vasquez, disp. 56. cap. 5. tunc legem non obligare, quando non est promulgata, et non recipitur a populo, connivente et consentiente legislatore. Adde quod in eodem indice habetur regula 6: libri vulgari idiomate de controversiis inter Catholicos et haereticos nostri temporis disserentes non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de Bibliis vulgari lingua scriptis, statutum est. « At certissimum est regulam hanc 6. non obligare in Gallia; ergo nec 4. quanquam nec illa quarta prohibetur absolute haec lectio. *Sed judicio*, inquit, *episcopi stetur ut cum consilio parochi, vel confessarii lectionem eis concedere possint, quos intellexerunt* inde *non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse.* Variant leges humanae pro conditione locorum et personarum, sed quidquid

sit, nihil ad nos, cum regula illa nec sit concilii, nec promulgata, nec recepta in Gallia, ac proinde non obligat, nec plures aliae.

7° Nec etiam ullus obligatur, quod sit catholicus, legibus ullis confraternitatum, nec eis subscribere, Rosarii, Cinguli S. Francisci, S. Monicae, Scapularis Carmelitarum, eorumque Bullae quae vocatur sabatina; uno verbo, *nihil horum in professione fidei catholicae, aut in Tridentino* habetur. Haud ergo propter haec morentur devii fidei catholicae subscribere, nec Molinaeum audiant toties in haec blaterantem; sophisten hoc est agere, *fallacia ignorationis elenchi.*

§. 7. *De invocatione sanctorum.*

Constanter teneo sanctos una cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eosque orationes pro nobis offerre. Ita habet professio fidei nostrae. Et concilium Tridentinum, sess. 25. fusius et explicatius: « Mandat S. Synodus omnibus docendi munus sustinentibus, ut de sanctorum intercessione et invocatione fideles diligenter instruant, docentes eos, sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas Deo pro hominibus offerre; *bonum* atque utile esse suppliciter eos invocare, et ad beneficia impetranda a Deo per filium ejus Jesum Christum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero qui negant sanctos aeterna felicitate in coelo fruentes, invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatricam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei et hominum Jesu Christi, vel stultum esse in coelo regnantibus voce vel mente suppli-

care, impie sentire. « Ita concilium. En ergo doctrina fidei, quia a concilio generali proposita.

A contrario sequitur 1° non esse de fide sanctos in coelo audire preces, quae illis fiunt a viventibus. Probatur 1° quia nec professio nostra, nec Tridentinum id habet, seu id non proponit, saltem expresse credendum. 2° Cum doctissimi theologi concilio interfuerint, nec ignoraverint, Protestantes hujus saeculi, sanctis hanc cognitionem inficiari; quin et ideo damnare invocationem, quod beati preces vivorum in terris non audiant, abstinuit nihilominus synodus, in ipso *decreto de invocatione*, ab hac definitione, scilicet *sanctos audire preces nostras*. Nonne tale silentium in tali occasione, argumentum etiam positivum videtur, censuisse id non esse de fide? 3° Esto; sequatur necessario ex eo quod sunt invocandi, seu *bonum atque utile sit eos invocare;* jam supra diximus, non esse de fide quae sequuntur per necessariam consequentiam ex verbo Dei revelato, aut ex propositione ab Ecclesia Dei facta; ergo, licet Ecclesia proposuerit *credendum sanctos esse invocandos*, seu *bonum atque utile esse eos invocare*, et ex illa propositione sequatur necessario illos audire; non propterea eadem Ecclesia proposuit, *fide credendum ipsos audire*. Item licet in verbo revelato, saltem tradito sit, invocandos esse sanctos, et deinde sequatur *ipsos audire*, non propterea revelatum est, nec de fide ipsos audire. 4° Quinimo, Augustinus, lib. de Cura pro mortuis, cap. 16. minime agnovit, hanc consequentiam esse veram; et quod plus est, dubius videtur fuisse, *an sancti audiant preces nostras*, qui tamen certus erat, et docet eodem libro, cap. 4. *invocandos esse illos*. Multo minus probat hanc auditionem *esse de fide* praxis Ecclesiae, tum quia ex invocatione non sequitur necessario auditio precum, ut diximus, tum quia

praxes Ecclesiae possunt aliquae fundari in opinione probabili, ut fusius relatum. Verum tamen est, sanctos de facto audire preces nostras, Deo illas illis revelante, et aliis modis explicatis ab Augustino et Gregorio Magno. Quod autem dubius fuerit in hac re Augustinus, inde manavit, quod dubitaverit an beatorum animae sint in coelo, et fruantur clara visione Dei ante resurrectionem, seu diem judicii, quod definitum jamdiu fuit ab Ecclesia, in concilii Florentini definitione; et quod admittunt adversarii, licet Calvinus contrarium senserit, Instit. lib. 3. cap. 25. §. 6. Idem tamen Augustinus docet, et probat multos sanctos, postquam coelo recepti fuerint, et beata visione Dei felices fuerint, *videre omnia, etiam unde sunt absentes, cum Deus erit omnia in omnibus*, lib. 22. de Civit. Dei, c. 29.

2° Sequitur non esse de fide, sanctos esse mediatores nostros, et non solum Christum. Probatur 1°, quia id non habetur in nostra professione, nec in Tridentino. 2° Variant in hoc Patres et doctores nostri, prout diversimode nomen *mediatoris* accipiunt. Chrysostomus, hom. 7. in Epist. ad Tim., accipit pro eo, qui *ambarum naturarum particeps est, divinae et humanae:* Augustinus contra Parm. lib. 2. cap. 8. accipit pro eo pro quo nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, et sic uterque solum Christum mediatorem esse docet; et optime alii latius pro quolibet mediante vel intercedente, et sic tum viventes, tum sanctos in coelo dicunt esse mediatores pro omnibus pro quibus orant, sicut et Paulus, *in manu mediatoris*, scilicet Moysis, legem esse a Deo datam dicit ad Galat. 3. 19.

3° Mera et impudentissima est calumnia Molinaei, dicentis in novitate, lib. 7. cap. 12. *In Litaniis dicitur:* Sancte Petre, ora pro nobis; *sed B. Virgini non dicitur:* Sancta Virgo, ora pro nobis, *sicut nec Christo.* Alia autem

calumnia : *Qui orant sanctos, non solum petunt ipsos Deum orare pro nobis; sed creditur S. Nicolaum posse placare mare*, etc. Plenus est his calumniis in omnibus fere materiis controversis, quo avertat populum a doctrina catholica. Absit ut haec fide credamus; imo abominamur. Et, ut ait Augustinus alia occasione contra Faustum Manichaeum, lib. 20. cap. 21: « Alia est disciplina Chri-« stianorum, alia error infirmorum; et quisquis in erro-« rem dilabitur, corripitur per sanam doctrinam, sive ut « corrigatur, sive ut caveatur. « Alia subtilior calumnia est ejusdem Molinaei dicentis *jussos* nos invocare sanctos. Falsum id est, ut patet ex relatis ex Tridentino, docente solum *bonum atque utile esse sanctos invocare*, nulla mentione praecepti facta; quanquam peccaret, qui dubitaret *an licitum sit eos invocare*, et hoc sensu *an sint invocandi*, et propterea ab invocatione abstineret; quanquam etiam ex particulari officio teneantur aliqui ex praecepto, v. g., beneficiarii aliquando recitare Litanias sanctorum.

4° Sequitur non esse de fide, sanctorum canonizationem, seu sanctos quos invocamus, esse sanctos et beatos, v. g., Laurentium, Vincentium, Gervasium, etc., Blasium, Chrysostomum, Ambrosium, Dominicum, Franciscum, etc., iis exceptis qui tales in Scriptura nobis exhibentur, v. g., Stephano, de quo dictum est, *obdormivit in Domino*. Act. c. 7. v. 59. Probatur 1°, quia id non habetur in professione fidei nostrae, nec in Tridentino. 2° Nihil habetur in verbo revelato, seu scripto sive tradito, ut patet, cum nati fuerint hi sancti longe post verbum scriptum, et traditiones apostolicas. 3° Quinimo nec de fide est, hos homines exstitisse, multo minus sancte vixisse, sicut nec canonizatos fuisse, ut patet; certe haec omnia sunt quaestiones facti, non juris, ut evidens est. Canonizantur maxime ex mira-

culis factis post tempora Apostolorum, quorum miraculorum plenae sunt vitae sanctorum, tum in vita, tum post mortem ab eis editorum. At nullum talium miraculorum est revelatum in verbo Dei, proinde nullum est de fide divina, quomodo ergo canonizatio ex illis facta, seu judicium Ecclesiae quod sint sancti, esset fide divina credendum? Nullae ergo Bullae canonizationum, quae fere omnes sunt romanorum Pontificum, et continent quaestionem, seu doctrinam *facti*, scilicet hunc vel illum esse sanctum, facient rem de fide. Ex quo rursus dicimus, ne quidem *infallibilem esse* in his canonizationibus Papam aut concilia etiam generalia. Probatur ex dictis in regula fidei, ubi asserimus: *Conveniunt omnes Catholici posse Pontificem et generale concilium errare in controversiis facti particularibus, quae ex informatione testimoniisque hominum praecipue pendent;* et probavimus ex Bellarmino ipso, concedente conc. generale 6. errasse in damnatione Honorii Papae tanquam haeretici, ex falsa informatione; ergo multo magis errare possunt Pontifices ex informatione falsa. Gravissima tamen est auctoritas ex hac canonizatione, et temerarius omnino foret et plectendus, qui post talem canonizationem, quae ex informatione exactissima miraculorum et vitae praeteritae sancti fit, negaret canonizatum illum esse sanctum, aut de eo dubitaret; sicut supra diximus, gravis esse auctoritatis, quod a Pontifice romano ex cathedra definitur in doctrina, et gravioris, quod definitur ab eo in concilio provinciali, praesertim cum toti Ecclesiae proponit aliquid tenendum doctrinam spectans, sicut toti Ecclesiae proponit in canonizatione, hunc vel illum esse sanctum. Nec propterea non est honestum, invocare sanctum illum, praxisque Ecclesiae illum invocandi post talem canonizationem, est culpanda, aut est incerta; quia praxes

pleraeque Ecclesiae etiam universalis *possunt fundari in opinione solum probabili;* quanto magis in canonizatione quae rem reddit certam, v. g., Franciscum esse sanctum et beatum, licitum est, ut utar verbis Tridentini, *bonum atque utile sanctum illum invocare!* Et qui aliunde tenerentur ad invocationem, v. g., beneficiarii ad recitandas aliquando Litanias sanctorum, tenerentur ad illum invocandum, nec sufficiens foret illis excusandis ab invocatione talis sancti, obtendere non esse de fide, illum esse sanctum; quia praxes et praecepta, etiam ex opinione probabili, possunt manere et habere suam vim ad obligandum.

§. 8. *De Imaginibus.*

Professio fidei nostrae hoc habet, nec aliud: *Firmissime assero Imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, necnon aliorum sanctorum habendas et retinendas esse; atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam.* Et Tridentinum, sess. 25. statuit: Imagines Christi, Deiparae Virginis, et aliorum sanctorum in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in Imaginibus sit figenda, velut olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant, sed quoniam honos qui exhibetur, refertur ad prototypa quae illa repraesentant, ut per Imagines quas osculamur et coram quibus caput aperimus, et procumbimus, Christum adoremus, et sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneremur, id quod conciliorum, praesertim vero S. 2. Nycaenae synodi

decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum. Quod si aliquando historias et narrationes sacrae Scripturae cum id indoctae plebi expediet, exprimi et figurari contigerit, doceatur populus non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. « Haec concilium; unde patet Imaginum cultum esse de fide, quia propositum ab Ecclesia universali.

Ita a contrario sequitur 1° non esse de fide, SS. Trinitatis, aut Patris, aut Spiritus sancti separatim, Imagines habendas aut retinendas esse, atque eis honorem ac venerationem impertiendam. Probatur 1°, quia non proponitur in professione nostra, nec in Tridentino, ubi solum habetur, *si figurari contigerit, doceatur populus non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici vel figuris exprimi possit*, quod longe est aliud a definitione, ***eas habendas, et venerationem impertiendam.*** Nec praxis frequens in Ecclesia, habendi hujusmodi Imagines, et venerandi, seu Deum per eas adorandi, sufficit statuendo articulo fidei; quia, ut dictum est supra, *non omnes praxes Ecclesiae etiam universalis sunt sufficientes fundando articulo fidei catholicae*, sed possunt inniti opinione etiam solum probabili, ut ibidem demonstravimus. 2° Nec Scriptura, nec traditio apostolica id habet; imo probabile est Deum vetuisse Judaeis in Decalogo, praecepto illo: *Non facies tibi sculptile*, Exod. 20. 4: expressius vero: *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti, faceretis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminae*, Deut. 4. 15. 3. Licet in Tridentino fuerint doctissimi theologi, et litis motae a Protestantibus de quibusvis imaginibus haud ignari, et etiam censuerint doctores aliqui catholici, quos mox referemus, id non esse

licitum; tamen abstinuit synodus ab hac doctrina definienda, et solum dixit imagines Christi et Deiparae Virginis, et aliorum sanctorum in templis praesertim habendas, etc. Nonne silentium Tridentini in tali circumstantia videtur testimonium positivum quo probatur, hanc doctrinam excludendam esse a fide? 4° Aliqui Catholici, inquit Vasquez, parte 3. disp. 103. c. 3. Henricus, Abulensis, Durandus, Martinus de Ayala, affirmant non licere ullo modo Trinitati, sed solum Deo in humanitate, quam assumpsit, imaginem effingere. Alia opinio quanquam non adeo certa est, ut tanquam fidei dogma sit amplectenda, multo tamen verior mihi videtur, et quae sine temeritate contra communem Ecclesiae usum negari non potest, in universum asserit Trinitatem depingere ex natura rei licitum esse, et imaginem Spiritus sancti in specie columbae. « Quod probat multis. « Et confirmatur, inquit, usu Ecclesiae frequentissimo eadem sententia; quae passim Romae et aliis in locis Trinitatis imaginem adorandam (seu venerandam) populo proponit. Quamvis autem concilium Tridentinum eo capite nihil certi statuat et definiat, praecipit tamen ut si quando historias sacrae Scripturae contingat describi (intelligit in quibus etiam Deus depingendus est; id quod nec damnat nec tam serio, quam sanctorum hominum et Christi imagines approbat) explicetur populo id non fieri, quia Deitas oculis corporeis videri possit, sed ut inde humano more in cognitionem virtutis ipsius incorporeae veniamus. « Haec Vasquez, cui subscribimus.

2° Non solum non est de fide, sed nequidem certum est Deum non vetuisse Judaeis omnem usum Imaginum. « Non pauci auctores, inquit Vasquez, disp. 104. cap. 2. quorum opinio mihi multo probabilior semper visa est, dicunt Judaeis non solum adorationem illam gentilium, quae natu-

rali jure prohibita est, verum etiam quemlibet usum imaginum et statuarum, praecepto Dei positivo, Exodi 20. etc., fuisse interdictum. Sententia est Alexandri, Alberti, Bonaventurae, Richardi, etc. Ex quibus Alexander, Albertus, Bonaventura, Marsilius, Abulensis de imagine Dei solum dicunt illi populo omnino vetitam fuisse, caeteri autem absolute de omni in universum loquuntur. Ex iis autem solus est Abulensis, qui putat jure naturali non esse permissum Dei imaginem effingere; caeteri vero videntur docere solum antiqua lege usum illius fuisse sublatum. « Et cap. 6. « Quod vero circa latera Arcae duae figurae Cherubinorum positae fuerunt, respondere quis posset cum Catharino, eas omnes figuras seu imagines factas fuisse jussu Dei, qui praecepto suo omnino, aut ex parte derogare potuit; aut respondeo, lege veteri non fuisse vetitam omnem similitudinem, aut effigiem quomodocumque, sed omnem cultum et adorationem ipsius, atque adeo omnem quoque imaginem seu effigiem modo accommodato adorationi erectam aut constitutam, quare nec Cherubinis, nec aliis figuris in templo factis, aliquem cultum fuisse delatum. Modus autem accommodatus adorationi est, cum imago depicta aut sculpta est per se, non veluti appendix et additamentum alterius rei, in ornatum illius. «

3° Quod ad cultum spectat, longe longius est a fide, *adorandam esse imaginem* ne quidem Christi, multo minus sanctorum, quin ne quidem adorationis mentio est in professione nostra, aut in Tridentino, nec proinde in Nicaeno, quia Tridentinum sequitur illud, nec adorationis meminit. Quod ergo cultus ille nominetur aliquando *adoratio*, quaestio est de nomine. Certe populus intelligit *adorationis* nomine *cultum latriae absolutum*; iste autem sine dubio non redditur, nisi soli Deo, et blasphemum esset illum

reddere *ulli* imagini. Cumque dicimus *nos adorare crucem*. sensus patet ex iis quae retulimus ex Tridentino, scilicet *per illam quam osculamur, et coram qua caput aperimus, et procumbimus, Christum adoramus.*

4° Nec de fide est, cultum delatum imaginibus esse *religiosum*: cum nec de fide sit, cultum delatum sanctis ipsis, esse religiosum, ut paulo post dicemus.

5° Longe longius abest a fide catholica, cui calumniose id adscribit Molinaeus et alii, *adorandas latria imagines Dei*, et eadem qua adoratur Deus, seu *eadem veneratione cum exemplari imagines honorari*. Probatur 1° quia id non habetur in professione nostra, nec in concilio Tridentino aut alio universali. 2° Quia varia sunt placita problematica theologorum, relata a Vasquez, disp. 108. cap. 1. circa hanc quaestionem, seu modum cultus. « Prima sententia est, inquit, imagines ut terminum proximum et integrum adoratione quadam ipsis peculiari, qua exemplar non comprehenditur, adorari, etiamsi in ipsis exemplaria quoque adorentur, eamque adorationem inferiorem et distinctam esse ab adoratione exemplaria, quam ipsi honorariam appellant. Secunda sententia fatetur cum prima, quoties imagines per se adorantur ab exemplari divisae, inferiori quadam adoratione coli, etiamsi illa propter exemplar tribuatur; cum vero adorantur per accidens, conjunctae scilicet prototypo, tanquam aliquid illius, eadem adoratione latriae cum ipso per accidens adorari. Tertia sententia, quam ego veram existimo, est, motum adorationis in imaginem, ita in ejus prototypon et exemplar transire, et utrumque sub eamdem venerationem cadere, ut nec sola cognitione imago per se, sine illo, vel ab eo separata, adorari possit; non solum quia necesse est propter exemplar, tanquam propter rationem remotam, sicut legatum

propter regem, imaginem coli, sed quia qui imaginem adorat, in ea quoque et per eam, exemplar ut terminum et materiam proximam adorationis necessario venerari debet; ita Alexander, Cajetanus, Bonaventura, etc., et hi non solum docent imaginem cum suo exemplari eodem motu adorationis posse adorari, verum etiam ipsam per se nisi exemplar contineat et cum eo conjungatur, non esse alicujus venerationis et adorationis capacem, ac proinde non nisi cum exemplari, cum quo integrum et proximum terminum adorationis constituit, esse colendam. « Quam ultimam sententiam fuse probat, cap. 4. 5. 6. conciliis, Patribus et rationibus. Addit, et bene, cap. 11. « eodem modo atque imagines, nomen Jesus, et alias res sacras esse adorandas; « et cap. 12. « Idem modus in sacramento Eucharistiae, seu signorum adoratione servandus est. « Et disp. 109. cap. 1. « Major, inquit, crucem adorari latria per accidens; Corduba, adoratione latriae analogica; Durandus solum adorari rememorative; Alexander solum asserit imaginem esse materiam adorationis latriae. Henricus dicit, imaginem Christi hyperduliae adoratione esse colendam. « Ita varii varie et sentiunt et loquuntur de modo et specie cultus imaginum. Tridentinum, ut patet, se ab iis omnibus abstrahit, seu silet, dum prudenter, nec aliud docet, *eis debitum honorem et venerationem impertiendam.* Quare nihil praedictorum est de fide; proinde intra septa scholastica sola contineantur; nulli horum subscribere, quo Catholicus sis, teneris. Subscribe Tridentino, et sufficit.

6° Hac secretione facta, Daillaeum Catholicum esse in cultu imaginum, aperte demonstrari potest.

§. 9. *De Reliquiis sanctorum, et earum veneratione.*

Professio nostra haec habet: *Constanter teneo sanctorum Reliquias esse venerandas*, nec aliud. Tridentinum, sess. 25. « Mandat synodus episcopis et caeteris, ut de reliquiarum sanctorum honore fideles instruant, docentes eos sanctorum martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi, et templum Spiritus sancti, 1. Cor. 3. v. 17. ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse; per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur; ita ut affirmantes sanctorum Reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque sacra monumenta, a fidelibus inutiliter venerari, omnino damnandos esse, prout jam pridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia. « Haec ibi, nec plura. Quare ut haec sunt fide credenda, quia proposita a concilio universali, ita a contrario non sunt de fide, quia non proposita a concilio, sicut supra diximus de imaginibus: 1° Adorandas esse Reliquias, ne quidem Christi, multo minus B. Virginis, aut sanctorum. 2° Nec de fide esse, venerandas esse cultu, qui sit et dicatur *religiosus*, potius quam duliae, observantiae, aut alio speciali nomine. 3° Longe etiam abesse a fide eas eadem veneratione cum exemplari honorari, non autem alia, sicut nec venerationem istam esse, aut vocandam esse *per se*, vel *per accidens, venerationem analogicam, secundariam*, etc., sicut diximus de imaginum veneratione. Probatur 1°, quia nihil illorum determinate, vel in specie, habetur in Tridentino, nec in professione nostra. 2° Quia varia sunt placita problematica theologorum in his quaestionibus, relata a Vasquez, parte 3. disp. 113. ubi recte, cap. 2. « Eodem prorsus modo de Reliquiis, atque de ima-

ginibus universim esse dicendum; eas videlicet secundum se honorari non posse, sed solum conjunctas cogitatione cum eo cujus reliquiae sunt, cum in ipsis apprehendendo, sicut imagines sine exemplari venerari nullo modo licet: « quod fusissime probat, praesertim « quia res inanimae, quales sunt Reliquiae, secundum se non sunt capaces contumeliae; ergo nec honoris, « etc. Affirmant nihilominus aliqui, Reliquiis secundum se, sine eo cujus sunt, cultum posse deferri animo; nullum alium modum eas cclendi constituunt. Alii vero non nisi conjunctas colunt, etc., ut supra de imaginibus. Eamdem esse rationem cultus Reliquiarum et imaginum supra jam ostendimus. Missa haec omnia faciamus, tanquam extra septa fidei.

2° Longe longius abest a fide has vel illas Reliquias, quae in hoc vel illo templo *coluntur*, esse hujus vel illius sancti, cujus tanquam Reliquiae proponuntur colendae. Probatur 1°, quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentino. 2° Quia sunt quaestiones facti, ex informatione aut aliis capitibus pendentes. *In controversiis autem facti particularibus, quae ex informatione testimonii hominum praecipue pendent*, etiam *Papam et concilium generale posse errare, conveniunt omnes Catholici;* multo magis Ecclesiae particulares falli in his possunt. 3° Diximus *praxes Ecclesiae etiam universalis*, quandoque posse fundari in opinione solum probabili; quanto magis praxes particulares hujus vel illius Ecclesiae, has vel illas Reliquias proponentis publice colendas, et de facto colentis? et cum regula praxeos sit prudens judicium, sufficit honestando cultui hujus vel illius Reliquiae, quod prudenter ex variis testimoniis seu probationibus judicetur esse Reliquiam hujus vel illius Sancti, et si contingeret de facto non esse illius, aut nullius, nihil propterea decederet sanctitati cul-

tus illius particularis, ut supra dictum de canonizatione sanctorum. Et bene Vasquez, disp. 112. c. 8. « Quod apud aliquos incertae aliquando Reliquiae sint, non obest quominus eas, quas humanis conjecturis, et rationibus certas habemus, reverenter colere debeamus. Itaque, si quis putans aliquam esse particulam sancti, quae revera non est, merito suae devotionis non caret. Ut tamen publice colendae proponantur, prudens diligentia adhiberi debet, eaque major, quam cum privatim, quod licitum est, eas deferimus et colimus. « Placet et illud aliud addere ex eodem doctore, disp. 113. cap. 4. « Qui Rosariis et aliis rebus pretiosis, Reliquias Christi aut martyrum tangunt, et secum servant, non debent existimare ex contactu illo virtutem aliquam aut excellentiam, imo nec corporalem, in res ipsas ex Reliquiis derivari, sed inde manare respectum rationis ad ipsas, ratione cujus memoriam ipsius Christi et sanctorum in nobis excitant, et ad eorum venerationem affectum movent, atque hac sola ratione non superstitiosum, sed pietatis et christiani cultus opus censeri debet. «

Hac secretione facta, patet, 1° inaniter blaterare Molinaeum in Reliquias varias, quas non esse sanctorum, quorum habentur, inimice more suo disputat. 2° Consentire Daillaeum in cultu Reliquiarum, ut supra ostendimus.

§. 10. *De cultu et honore sanctorum.*

Professio nostra habet: *Constanter teneo sanctos una cum Christo regnandos esse.* Et Tridentinum, sess. 25. *Christum adoramus et sanctos veneramur;* nec plura. Quare sequitur non esse de fide, honorem illum esse, et vocandum *religiosum*, seu quovis alio specifico nomine. Pro-

batur 1°, quia nihil horum habetur in professione nostra, et Trid. 2° Quia variae sunt doctorum sententiae, quas fuse refert Vasquez et excutit, part. 3. disp. 98. 99. 130. « Marsilius existimat, inquit, disp. 98. cap. 1. eamdem virtutem reipsa esse latriam, quam dixit versari circa cultum Dei, et duliam circa cultum et honorem sanctorum, solum autem differre per diversa connotata. Vera tamen sententia est duliam peculiarem esse virtutem, a latria, aut religione distinctam, qua sancto cultum exhibemus. Atque adeo religionem circa cultum solius Dei versari; sic tradunt Albert., Durand., Bonavent., etc. An vero sit una et eadem virtus, quae sanctis et omnibus in dignitate civili constitutis honorem adhibet, non satis convenit inter doctores. Aliqui videntur sentire, unam et eamdem esse virtutem; sic Bonavent., Albert., Gabr. « Quae brevius alibi diximus et deduximus.

Hac secretione patet, Protestantes non dissentire nec posse dissentire a doctrina catholica; nec enim venerationem omnem negant sanctis debitam in coelis, cum hominibus pie viventibus agnoscant reddendam, et reddant in terris. Quin et Derlincurtius libello hac de re scripto honorem religiosum B. Virgini deferendum sentiat. Plus ergo credit quam opus sit, quo sit in hac materia Catholicus.

§. 11. *De Christi praesentia in Eucharistia.*

Ita habetur in professione fidei nostrae: ***Profiteor in sanctissimo Eucharistiae sacramento esse vere, realiter, et substantialiter, corpus et sanguinem, una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi.*** Et in Trid. sess. 13. can. 1. « Si quis negaverit in sanctissimae Eucharistiae sacramento (seu sub specie rerum sensibilium, ut expri-

mit in illius cap. 1. *mox referam*) contineri vere, realiter, et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura aut virtute, anathema sit. « Et ibidem, cap. 1. cum dixisset: « Principio docet sancta synodus, in Eucharistiae sacramento, Christum vere, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium (panis et vini) contineri, « addit et docet: « Nec enim haec inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in coelis assideat juxta modum existendi naturalem, et ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter praesens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, et constantissime credere debemus. « Haec ibi concilium.

Quare realis praesentia ita expressa, id est, *sacramentaliter*, sub speciebus, est de fide; quippe proposita est ab universali concilio; sed nihil aliud est de fide, nec aliter de realitate istius praesentiae, quia nihil aliud propositum a concilio. Itaque haec dicamus, facilitandae deviis doctrinae fidei nostrae in hac omnium gravissima materia, et captu difficillima.

1° Cum Paulus dicat, 1. Cor. 15. 4. de corporibus gloriosis in resurrectione: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale; si est corpus animale, est et spiritnale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem; sed non prius quod spiritale est, sed quod animale.* Corpus Christi sub symbolis Eucharistiae potest dici corpus *spiritnale*, et *non corpus animale*, et ipsemet ibi existens, potest dici *spiritus* vivificans, et *non in animam*

viventem. 1° Patet ex se, ex Paulo. 2° « Christi corpus est in parva quantitate, totum in toto, et totum in quavis parte, ac si esset Spiritus, « inquit bene Vasquez, part. 3. disp. 187. cap. 2. Hinc Cyrillus Hieros. Catech. 5. vocat *spiritualem victimam*, quam offert sacerdos in liturgia, Christum.

2° Non solum corpus Christi sub symbolis potest dici *spirituale*, et ipsemet Christi *Spiritus*, sed etiam sub symboli *spirituali modo*, seu *spiritualiter*, et *non animali*, *nec corporali modo*, seu *corporaliter*, seu *carnaliter*. Probatur 1°, quia est ibi ad modum spiritus multipliciter; scilicet sicut Angelus est hic vel ibi invisibilis, impatibilis; et totus in toto, et totus in qualibet parte; est enim indivisibilis, et non frangibilis; ita corpus Christi, seu Christus, est sub symbolis *invisibilis, impatibilis, et totus in toto, et totus sub qualibet parte*, quia ibi est indivisibilis, et non frangibilis. Modus vero existendi corporalis, seu corporaliter, et carnaliter existere, est existere visibiliter, patibiliter secundum extensionem ad totum, seu totum in toto, et partem in parte, et frangibiliter; ergo corpus Christi, seu Christus, est in symbolis *spiritali modo seu spiritualiter*, et *non corporali* seu *carnali, nec corporaliter, seu carnaliter* in dicto sensu. Probatur 2°: horret animus dicere Christum esse natum de Virgine Matre, *carnali modo*, seu *carnaliter*, licet vere ex ea natus sit. Cur non et negabimus Christum esse sub speciebus carnaliter, licet vere sub illis sit? Probatur 3°: Trident. profitetur, sess. 13. cap. 1. « Christum semper ad dexteram Patris in coelis assidere, juxta modum existendi naturalem, et multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter praesentem nobis sua substantia adesse, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo,

cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, et constantissime credere debemus. « Cur non et profitebimur « Christum semper ad dexteram Patris in coelis assidere juxta modum existendi corporalem, carnalem, corporaliter, carnaliter? Haec enim naturalem illum modum existendi sequuntur, « et multis nihilominus aliis in locis spiritualiter praesentem sua substantia nobis adesse ea existendi ratione, etc.?

3° Totum quod diximus de corpore *spirituali* et modo illo *spirituali* existendi sub speciebus, potest etiam ob id dici de receptione et manducatione, scilicet *Christum manducari*, ut sacramentaliter ex Concilio, ita *spiritualiter, et spiritali modo, et* non *carnaliter*, seu *carnali modo*, ore tamen corporis. Patent haec ex se ex dictis, et applicari hic facile possunt. Manducare corporali modo et carnali, seu *corporaliter et carnaliter*, est manducare ad modum, quo manducamus carnes alias, scilicet masticando, et dividendo carnem in ore, palato gustando ejus saporem, etc. Non sic manducamus Christum; ergo nec *corporaliter*, nec *carnaliter*, nec *corporali et carnali modo, sed spiritali et spiritualiter.* Adde etiam effectum manducationis *corporalis* et *corporaliter*, esse nutritionem corporis; at vero effectum manducationis Christi esse *gratiam per modum refectionis animae*, id est, vegetantem et roborantem animam, in operationibus vitae spiritalis, et sic esse *refectionem et nutritionem animae nostrae, quae est spiritus;* ergo etiam inde, scilicet ex effectu, potest dici *manducatio spiritalis et non corporalis*, seu non *carnalis*, seu non carnaliter et corporaliter in dicto sensu. Sed redeamus ad corpus sub speciebus.

4° *Non est de fide*, imo falsum est, corpus Christi contentum sub symbolis, esse aut dicendum esse *sedens, ja-*

cens, rectum, aeqnale, aut inaequale alteri corpori vel loco, aut sibi ipsi sedenti in coelo, aut ita grande, crassum, longum, latum sicut in cruce; aut *esse in symbolis,* seu *contineri in illis tanquam in loco.* Et ne quidem de fide est, esse quantum sub symbolis, aut habere suam quantitatem. Probatur 1° quia nihil horum habetur in professione nostra aut in Tridentino. 2° Positive ex verbis allatis Tridentini, cap. 1. scilicet Christi corpus sub speciebus, *esse praesens quidem sua substantia,* sed *sacramentaliter solum,* nec *juxta modum existendi naturalem,* neutiquam juxta modum existendi sacramentaliter. Ergo. Probatur, 3°, quia spiritus, v. g., Angelus praesens sua substantia alicubi, aut anima nostra praesens corpori, non est *sedens, jacens, aeqnalis aut inaeqnalis loco vel corpori,* nec *proinde est ibi commensuratus loco vel corpori.* At Corpus Christi, seu Christus sub speciebus est, et dici potest esse *spiritus,* ut diximus; ergo nec illi quidquam supradictorum convenit.

5° Probatur et explicatur ex Vasquez, part. 3. disp. 187. cap. 2. « Inter alias proprietates quantitatis, haec tanquam praecipua recensetur, ut secundum illam, unumquodqne aequale vel inaequale dicatur, quod sane provenit ex quantitate, quatenus habet modum illum seu proprietatem, siquidem ratione illius subditur mensurae, sine qua aequale et inaequale nihil dicitur. Licet vero quantitas Christi, secundum essentiam et modum ipsius sit cum Christo in coelo, nihilominus in Eucharistia solum est secundum essentiam, non autem secundum modum. Hinc ea quae sunt in Christo aut alio corpore absolute sine respectu, aut sine proximo fundamento hujus respectus ad locum, ubique cum illo debent esse; ea vero quae proxime habent ordinem ad locum, qualis est modus ille, aut sunt fundamentum exi-

stendi in loco, qualis est passio quantitatis, secundum quam res aequales et inaequales loco contineri et circumscribi dicuntur, non item; et hac ratione, cum Christus retineat in Eucharistia quantitatis essentiam, quae est absoluta a loco, tamen modum illum quantitatis, secundum quem aequatur et continetur a loco Eucharistia, non habet. « Haec ibi Vasquez qui inde bene explicat, quo pacto corpus Christi cum sit quantum, non occupet locum, et intra parvam quantitatem specierum panis esse possit totum in toto, et totum in qualibet parte, quia non habet dictum modum quantitatis, et est ibi sicut *spiritus*, seu *Angelus et anima*, quae est tota in toto corpore, et tota in qualibet parte ejus. Ex dictis saltem patet, quod sufficit nobis, nihil praedictorum esse de fide. Quin imo refert ibidem Vasquez, cap. 1. quosdam theologos docere, *Corpus Christi in Eucharistia non esse quantum*, licet suam habeat quantitatem, et alios etiam docuisse esse *ibi sine quantitate sua;* quae falsa quidem sunt, sed sufficiunt ad probandum nihil praedictorum esse de fide; id est, non esse de fide, Christi Corpus sub speciebus, esse *jacens*, *aequale*, *grande*, crassum, longum, latum, sicut in cruce, etc., cum haec omnia sequantur quantitatem, et modum ejus supradictum. Sane sumpto saltem termino, *lati*, *longi*, *grossi*, ut populi communiter concipiunt, pro habente extensionem in ordine ad locum, quis non videt Christi corpus sub speciebus, nec esse grande, nec latum, aut saltem nihil horum esse de fide? Quare frustra blaterant adversi de combustione hostiae, etc., de quibus Vasquez, disp. 191. v. g., si comburatur hostia, aut pedibus conculcetur, non propterea quidquam poenae patitur corpus Christi, nec comburitur, nec pedibus calcatur, licet sub symbolis contineatur; sicut nec ex eo quod divinitas sit ubique substantia-

liter praesens, sequitur cum quid comburitur aut calcatur, divinitatem comburi, aut pedibus calcari. Item ex eo quod divinitas sit in pane, quem mus aut canis comedit, non sequitur divinitatem manducari a mure aut cane; ita nec ex eo quod forte mus aut canis rodat aut manducet hostiam seu symbola, et symbola manducentur, sequitur eos manducare corpus Christi. Et sicut non est indignum divinitatem esse praesentem substantialiter in mure, cane, imo et luto et sordibus, ita nec corpus Christi esse in tali casu comestionis seu corrosionis symbolorum, praesens substantialiter muri aut cani, et ventri eorum, transmissione per guttur symbolorum; sicut etiam proportione servata, nec est indignum esse substantialiter praesens in pixide, altari aut arca inanimatis. Et sicut ista non manducant corpus, licet contineant, ita nec canis dicendus foret manducare proprie corpus Christi, licet manducaret symbola, et per illa sit praesentia substantialis, sicut est in ventre et omnibus rebus praesentia divinitatis substantialis; manducatur enim ab homine corpus Christi, quia recipitur ut signum, seu ut causa gratiae; quomodo non est in pixide, nec foret in ventre canis; quare a cane non dicendum foret *proprie* manducari, ut manducatur ab homine; nec mirum etiam adversariis, si canis manducet frustum panis coenae ipsorum, non propterea manducat sacramentum, quia non manducat qua signum est. Imaginatio nescio quem horrorem facessit in his conspiciendis. Sed missa haec omnia, cum sint extra fidem, quia extra Confessionem nostram et Tridentinum sunt, facienda.

6° Idem Vasquez, disp. 190. refert aliquos theologos docere, *Christum esse in hoc sacramento tanquam in loco per se;* alios Christum in hoc sacramento non esse tanquam in loco, neque habere proprium *ubi* et distantiam,

sicut nec Angelus, cum est praesens alicui corpori, in quo est, seu loquitur, quod ipse probabilius existimat.

7° Extra fidem, et intra septa scholastica confitendae sunt hae aliae quaestiones: 1° An Christus prout existens in hoc sacramento, videri possit ab oculo corporeo, non naturali sed supernaturali virtute? Affirmat Vasquez et probat, neque agere, neque pati posse corpus Christi, prout est in hoc sacramento, corporea actione, neque passione. 2° An existentia corporis Christi in sacramento « pendeat ab existentia naturali extra sacramentum. « Et: « An quaecumque imprimuntur corpori Christi extra sacramentum, necessario comitentur ipsum in sacramento. « De quo disp. 192. cap. 3. longius amandandum, « an corpus Christi possit esse simul in pluribus locis visibili modo et secundum extensionem, seu circumscriptive; « c. 4. et adhuc longius, « an aliud corpus a Christo possit esse in diversis locis simul; idque non tantum invisibili modo *et definitive*, sed etiam secundum extensionem, « de quo disp. 189. in quo censet nequidem corpus Christi, posse esse in diversis locis simul secundum extensionem, etc. «

8° Longe longius est a fide, imo falsum puto, *Christi corpus produci de novo aut conservari* in Eucharistia per consecrationem, quod jamdiu productum fuerit in utero Virginis, et conservetur aeternum in coelis; falsum etiam quod eo adducatur, falsissimum quod descendat e coelo ad altare, quasi relinquens coelum et transiens per medium aerem. Commenta haec tamen fere omnia deludendis populis, ministri falso doctrinae fidei catholicae adscribunt; quaeque theologi aliquot in his materiis tenent, solum ut *opinionem probabilem*, fidei Ecclesiae catholicae, ut cui soli subscribere sufficit, hallucinati aut potius malitiose impo-

nunt ministri, secessioni, ex qua vivunt, fovendae in damnum maximum animarum, et pacis Ecclesiae ac imperii. Solum dicimus corpus Christi *esse praesens sub symbolis*, virtute divina; quia *impossibile est mentiri Deum*. Hebr. 6. 18. seu, ut utamur termino Confessionis deviorum, art. 16. *fit hoc virtute secreta et incomprehensibili Spiritu Dei*, seu per ejus omnipotentiam.

9° Secretione hac facta, vix est difficultas ulla, vel ad speciem, qua moti dissideant a nobis adversi: quia habet articulus 26 Confessionis eorum: « Credimus quod virtute secreta et incomprehensibili nutrit nos et vivificat substantia corporis sui. « Si substantiam hanc praesentem animae substantialiter, quod necessarium est nutritioni quocumque modo fiat etiam per fidem, tenent induhitanter; quid praepedit eam cognoscere sub symbolis et corpori nostro? Praesertim cum ex eo quod anima nostra sit praesens corpori nostro, substantia Corporis Christi nequeat esse vere praesens animae nostrae, quin sit et corpori. Et pares sunt tum numero, tum pondere utriusque praesentiae substantialis, seu substantiae, difficultates solvendae, si momentis suis aeque eodemque pondere exacte librentur. Sed utcumque sit. « Lutheranorum opinio, inquit Daillaeus Apol. cap. 7. qui statuunt corpus Domini esse realiter praesens in pane Eucharistiae, nullum habet venenum, non praejudicat pietati. « Et: « Non praejudicat eorum saluti, et multo minus nostrae. « Utquid ergo tot turbas excitant? cur non credunt quod creditum ab ipsis *non praejudicaret eorum saluti*, ex eorum principiis, non creditum autem devolvit eos ad tartara, ex nostris principiis? Quod securius est amplectantur; Daillaeo praesertim ipso generaliter pronuntiante, epist. ad Monglatium, credentem posse suam operari salutem in Ecclesia romana, et tamen vi-

ventem extra ejus communionem nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse. « At ex eodem Daillaeo possunt suam operari salutem, credentes *corpus Domini esse realiter* praesens sub symbolis Eucharisticis seu hoc credere non *praejudicat* eorum saluti; credant ergo.

§. 12. *De Transubstantiatione.*

De hac ita professio nostra: *Profiteor in SS. Eucharistiae sacramento fieri conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem; quam conversionem catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat.* Et Trident. sess. 13. can. 2. « Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiae sacramento, remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat, anathema sit. « Et cap. 3. quod inscribitur, *de Transubstantiatione:* « Quoniam Christus corpus suum id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum in Ecclesia Dei semper fuit, idque nunc denuo S. haec synodus declarat, per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis, in substantiam corporis Christi, et totius substantiae vini in substantiam sanguinis ejus, quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata. Haec ibi concilium, nec plura. Quare ut haec sunt de fide, quia haec sunt in professione nostra, haec proposita a concilio generali; ita a

contrario, nulla alia doctrina de Transubstantiatione est de fide catholica, quia nec in professione nostra, nec in concilio Tridentino, aut alio generali, licet fovendae discissioni, ex qua vivunt, frequentissime varias, et plerasque partim valde exosas populis, partim blasphemas fidei catholicae describant ministri et imponant. Explicatius haec dicamus. Quare 1°, *non est de fide*, imo blasphemum, in hoc mysterio transubstantiari panem in corpus Christi, sicut panem quem comedimus transubstantiatur in corpus nostrum; aut *per transubstantiationem fieri, ut materia panis incipiat esse sub forma corporis Christi*, sicut cum panem comedimus, materia panis per nutritionem incipit esse sub forma corporis nostri. Probatur 1°, quia non habetur id in Tridentino; imo contrarium; si enim id fieret, non fieret conversio totius substantiae panis in corpus Christi; sed materia illius duntaxat transmutaretur, sicut in nutritione nostra ordinarie fit. 2° Quia si ita esset, Christus esset corruptibilis, augèretur, minueretur, ut fit cum panem comedimus, et mutatur in corpus nostrum. 2° Nec de fide est, *Transubstantiationem fieri ex eo, quod de novo producatur corpus Christi, aut conservetur:* etiam supra diximus corpus Christi in Eucharistia nec produci de novo, nec conservari de novo; *aut saltem per illum modum substantialem aut accidentalem produci*, quae productio, conservatio, aut modus substantialis, aut accidentalis, aut per quae sit incompossibile corpus Christi, aut sanguis cum substantia panis, aut vini, et per illam incompossibilitatem eam expellat, sicque et hac ratione Transubstantiatio fiat. Imo Corpus Christi, et substantia panis, non sunt ex se incompossibiles.

Probatur 1°, quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentino. 2° Quia Vasquez et cum eo plurimi,

falsa esse haec omnia et singula variorum scholasticorum placita demonstrat. Falsum, inquam, esse multis probat, disp. 181. cap. 3. « Transubstantiationem formaliter esse actionem, per quam modus aliquis substantialis producatur. « Et cap. 4. et 5. « Transubstantiationem esse conversionem ipsius Christi, seu productionem novam. « Et cap. 5. « Transubstantiationem esse novam *conversionem* Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia. « Et cap. 9. « Praedictum modum conversionis, cum supervacaneum esse ex veritate verborum consecrationis, et ex fine sacramenti ostenditur. « Quae sit horum opinionum verior, quanquam falsas has omnes esse arbitremur cum doctissimo Vasquez, non est nostrum hic discutere; sufficit inde probari, longe haec esse a fide, ex doctorum omnium nostrorum sententia, quorum nec unus somniavit aliquid horum esse de fide. Quam ergo calumniose ministri haec et similia fidei catholicae imponunt!

3° Nec est de fide, *panem et vinum per consecrationem annihilari.* Probatur 1° quia neutrum habetur in Tridentino. 2° Controversia vocum et non rerum est, inquit bene Vasquez, disp. 183. cap. 1; qui addit: Nonnulli scholastici veram Transubstantiationem concedentes, docent panem et vinum, quae dicuntur converti, ita desinere, ut vere annihilentur; in hac sententia est Scotus, Okam, Gabriel, Major, qui inquit: « Neque de hac re nimium contendendum est, sed unicuique liberum relinqui debet, hoc aut illo modo loqui. « — « Perantiqua tamen, habet Vasquez, cap. 2. scholasticorum sententia, quam libenter amplector, est dici non posse panem et vinum in hoc sacramento annihilari. « In cujus probatione fusus est, cap. 2. et 3.

4° Longe longius a fide sunt hae aliae quaestiones, quia etiam sunt extra Transubstantiationem particularem in Chri-

sti corpus de qua sola agimus, propositae et discussae a Vasquez, qui haec habet: Primo, disp. 82. « an corpus Christi praesens fieri potuerit huic sacramento absque conversione panis in ipsum, variae sunt scholasticorum sententiae « quas fuse refert. 2°, disp. 184. an quaelibet res in quamlibet aliam converti possit, variae scholasticorum sententiae. Probatur ex regulis datis nihil horum esse de fide.

5° Quid ergo est, et in quo consistit haec Transubstantiatio? Non discedendum a verbis Trid. cap. 4. citatis, et ibi haerendum, *nec sapiendum plus quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Addam tamen quae conformiter huic capiti habet Vasquez, non quod statuamus quae infert de fide esse; sed sufficit, quo quis sit Catholicus, Transubstantiationi hoc modo, aliis si placet refutatis, acquiescere: porro facillimum erit cuivis subscribere; nullam enim prorsus difficultatem habet doctrina Transubstantiationis sic docte explicatae: « Explosis, inquit, disp. illa 18. cap. 11. aliorum opinionibus, superest, ut nostram sententiam, quam antiquorum scholasticorum sine controversia esse censemus, in medium proferamus. «

« Ea vero est, rationem formalem Transubstantiationis, neque esse mutationem, neque productionem alicujus rei, sed relationem quamdam ordinis, inter substantiam quae desinit, et eam in quam desinire dicitur, ex quo fit, ut haec conversio seu Transubstantiatio, nulli alii mutationi aut actioni omnino assimiletur. « Et cap. 12. « Memorandum quod supra diximus, talem esse significationem verborum consecrationis, ut vi significationis ipsorum, non solum fiat corpus et sanguis Christi praesens reipsa sub speciebus, sed etiam desinat substantia panis et vini; quia cum sint a Christo instituta, et nomine illius proferantur,

vera esse debent; vera autem esse non possunt, nisi efficiant corpus et sanguinem Christi praesentem sub speciebus, et destruant panem. Potuit adductio corporis Christi, et desitio panis a Christo fieri alia forma verborum, cujus altera parte significaretur praesentia corporis et sanguinis Christi, altera vero desitio panis et vini, etsi Christus aut Sacerdos nomine Christi diceret: *Hic sit corpus meum et amplius non sit panis;* vel contra: *Hic non sit panis, et sit corpus meum;* et de sanguine similiter. Quamvis autem tunc idem effectus fieret, qui nunc fit, quod attinet ad desitionem panis, et praesentiam corporis et sanguinis Christi, tamen non fieret eodem modo; neque enim tunc Christus aut sacerdos diceretur, adducendo corpus Christi, destruere panem, aut destruendo panem, adducere corpus Christi, sed diceretur simul adducere et destruere; quia eodem modo desitio et adductio in re ipsa se haberent, sicut etiam in significatione verborum, in significatione autem ita se haberent, ut significatio unius, non esset causa significationis alterius; neque ad suam veritatem illam ut quid consequens necessario, postulant, sed simul tantum se invicem comitarentur, et per accidens seu comitanter, ut dicitur, se haberent, sicut in ea forma verborum apparet; at vero in forma qua nunc utimur ad consecrandum, illa duo sic se habent, ut unum tantum significetur, nempe corpus, aut sanguis Christi praesens (neque enim verba consecrationis significant desitionem panis et vini, ut patet), ita tamen ut vera significatio corporis et sanguinis Christi praesentis, necessario postulet desitionem panis et vini, ac proinde desitio necessario consequatur corpus Christi praesens, prout illis verbis significatur; quo fit ut sacerdos utens illis verbis, vere dicatur efficere prae-

sens corpus et sanguinem Christi, et ipso corpore praesente vere significato destruere panem. «

Nam docet bene idem, disp. 180. cap. 4. « Accidentia primarie saltem indicant propriam substantiam quandiu ibi est, non autem alienam, et ita ostendens quodlibet corpus in quo Deus reipsa est, nemo vere enuntiare potest: *Hoc est Deus;* et si Angelus esset in aliquo corpore, nemo ostendens corpus illud vere et proprie dicere posset: *Hoc est Deus; hoc est Angelus;* sed ut vere enuntiet, dicere debet: *Hic est Angelus, et hic est Deus;* hoc est, in hoc loco aut corpore. Cum enim pronomen *hoc* demonstrativum, directum ad accidentia quae sentiuntur, non demonstret illa, sed substantiam sub illis, et propria haec substantia primarie, imo solum demonstretur; efficitur ut praesente propria substantia aliena nequeat demonstrari. E contrario vero si propria substantia sub accidentibus suis non sit, sed aliena, recte etiam, imo necessario, aliena demonstratur. Cum igitur Christus, postquam accepit panem, vere enuntiaverit illud, quod sub speciebus offerebat, esse corpus suum; et accepto calice cum vino, illud quod sub speciebus illis offerebat, esse sanguinem suum, neque vere haec verba enuntiare potuerit de ipsa substantia panis et vini, ut patet, neque de suo corpore et sanguine naturali, si cum substantia panis et vini sub propriis accidentibus illis simul manerent, ut probatum est, necessario fieri debuit, ut substantia panis et vini desineret, et sola substantia corporis et sanguinis Christi sub illis accidentibus maneret. Praedicta ratio, quod attinet ad destructionem substantiae panis et vini, de qua hic solum disserimus (nam de praesentia reali satis diximus), efficacissima est. « Uno verbo, transubstantiatio nihil addit praesentiae corporis Christi, *nisi desitionem panis* virtute significatio-

nis verborum, seu quo verba Christi sint vera, et nomine transubstantiationis, nihil aliud est intelligendum, ut patet ex dictis. « Conversio formaliter, inquit Vasquez, disp. 181. cap. 12. est denominatio quaedam ordinis, in eo quod desinit relata ad id, quod fuit causa desitionis in hoc sacramento, *quo verba sint vera;* et nihil aliud esse potest praeter denominationem ordinis, et quidem extrinsecam et solius rationis, seu praeter relationem et quidem non realem, « sed rationis solius. Saltem certissimum est, tenere sic transubstantiationem, sufficere quo sis Catholicus, quidquid sit de variis opinionibus quorumdam Scholasticorum rejectis a nobis supra. — Rogamus te, quae difficultas, posito quod credatur *Corpus Christi realiter esse praesens in pane*, seu sub symbolis *Eucharistiae*, credendi Transubstantiationem hanc? nulla sane.

6° Aut saltem doctrina Transubstantiationis sic exposita, non est legitima causa secessionis, seu posito ex Daillaeo, Apol. cap. 7. quod credere « Corpus Domini esse praesens in pane Eucharistiae, nullum habeat venenum, nec praejudicet pietati, nec saluti ne quidem credentis id, dicendum certo Transubstantiationem nullum continere venenum, nec praejudicare pietati seu saluti credentis illam; « cum ipsa nihil addat reipsa praesentiae nisi *desitionem panis*, quo verba Christi sint vera; quae desitio non potest, nisi ab emotae mentis homine censeri *praejudicare pietati* seu *saluti*, posito quod credere praesentiam illam non *praejudicet*. Unde rursus ex alio Daillaei principio supra relato sequitur: *Nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse* in imperio, qui non credit transubstantiationem ut jam explicatam.

§. 13. *De adoratione Eucharistiae.*

Professio nostra nihil habet distincte de hac adoratione, quod sequatur ex praesentia Christi sub symbolis. Tridentinum autem de ea expresse sic sess. 13. can. 6. « Si quis dixerit in sancto Eucharistiae sacramento Christum non esse cultu latriae etiam externo adorandum, ideoque nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit. « Et cap. 5. postquam, cap. 3. assertum est, « verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis et vini specie, una cum ipsius anima et divinitate, existere; « et Transubstantiatione, cap. 4. stabilita, docet inferendo, cap. 5. « Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Ecclesia catholica semper recepto, latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino ut sumatur institutum; nam illum eumdem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: *Et adorent eum omnes Angeli ejus*, Psal. 96. 8.; Hebr. 1. 6. Quem *magi procidentes adoraverunt*, Matt. 27. Quem denique in Galilaea ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur, Matt. 8. 13. « Hoc ergo est de fide, quia propositum in concilio universali. Unde e contrario sequitur nihil aliud de adoratione hac esse de fide. Sequitur itaque:

Primo, non esse de fide, imo meram puramque calumniam, eamque gravissimam, quod imponit Daillaeus doctri-

nae Ecclesiae catholicae, eoque majori poena dignum crimen, quod doctrinam hanc nobis impositam statuat tanquam principem discessioni in religione et proinde turbationi tum Ecclesiae, tum imperii, in Apolog. cap. 9. subscripta ab aliis ministris Mastrezatio, Drelin curtio, et Aubertino, et in epist. ad Monglatium his verbis: « Quaestio est, inquit, non quod oporteat adorare corpus Christi in Eucharistia, sed quod oporteat adorare Eucharistiam ipsam, ut inclamo et protestor in titulo, principio, et medio, et fine, cap. 9. Apol. At magnum discrimen est inter has duas adorationes. Haec ultima defertur certo cuidam objecto subsistenti in loco quo dirigitur, scilicet substantiae velatae ab accidentibus panis et vini; quo fit ut praesupposito quod haec substantia sit quaedam creatura, talis adoratio ei exhibita, erit necessario servitium illicitum et prohibitum a Deo; cum tamen prima adoratio sit solum vana et inutilis, et cadat, ut sic dicam, in nihilum, errans, non quod deferatur objecto non adorabili, sicut facit alia, sed in hoc solum, quod errore quaerat eum, et putet se complecti ibi, ubi non est. « Ita Daillaeus, ultimam istam adorationem distinctam, et aliam a prima, seu duas adorationes objectorum subsistentium sub symbolis, quod horremus, nobis affingens. Sed quod talis adoratio *non sit de fide*, patet 1°, quia non habetur in Tridentino. 2° Nullus nostrorum doctorum finxit duplicem illam adorationem sic relatam a Daillaeo, duorum objectorum subsistentium, seu ultimam scilicet, *delatam certo cuidam objecto* subsistenti in loco quo dirigitur, nempe substantiae velatae sub accidentibus panis et vini, praeter adorationem primam delatam ipsi Christo. Quis Catholicorum, dico, haec objecta adorationis sub speciebus somniavit? nullus sane: et pestifere somniaret; nec adoramus *aliquid subsistens indefini-*

te, quidquid illud sit, sub speciebus, sed solum Christum creditum ibi esse, ergo calumniose id nobis affingit Daillaeus. Probatur 3°, ex responso doctissimae Facultatis theologicae Parisiensis in haec verba: Petitur a DD. doctoribus, respondeant: « An factum contentum in pag. 63, epist. D. Daillaei, ad D. Munglatt. anni 1634, sit verum. Subsignati doctores theologicae Facultatis Parisiensis respondent quod factum est falsum, et impositum Ecclesiae catholicae, quae adorando sanctam Eucharistiam, non credit ibi adorare aliud subsistens velatum ab accidentibus panis et vini, quam Jesum Christum, dicit anathema iis, qui ibi vellent adorare aliam quamcumque substantiam. Et falso supponitur ab auctore plus esse periculi in adoratione Catholici, quam Lutherani, quod Catholicus defert adorationem suam objecto non adorabili, et proinde ejus servitium necessario illicitum esse et prohibitum a Deo; cum verum sit, objectum quod Catholicus ibi adorat, esse Jesum Christum, adorabilem ubicumque est, et proinde in Eucharistia, in qua Ecclesia catholica, post consecrationem, non agnoscit nec recognoscit aliam substantiam, quam Jesum Christum; quare nec aliam ibi adorat, nec potest adorare. Et si ex inconsideratione aut aliter, loco Eucharistiae, propositus foret panis non consecratus, Catholicus non intendit, nec credit adorare, nec posse adorare dictum panem, nec vult eum adorare, nec aliud subsistens quam Jesum Christum, 18 aprilis 1643. Subsignati in originali: Jacobus Hennequin, Emmeretz, Perreret, du Fresne, du Minie, Chapelas, M. Cantat, Brousse, Judas, A. de Mauhy. « Quis vel deviorum ferat ministros doctrinam falsam catholicis imponentes, et ea impostura scissionem foventes tam noxiam Ecclesiae, saluti animarum et imperio? . . .

2° Haud longe dissimilis calumnia est, cum idem Daillaeus praeter adorationem Christi sub speciebus fingit, Apol. pag. 45, 46, 66, *nos adorare Sacramentum latria absoluta.* Quis Catholicorum *fingit duas adorationes absolutas,* unam *Christi in Eucharistia,* aliam *Eucharistiae* ipsius, sive *subsistentis* ficti a Daillaeo? Et cum dicimus nos *adorare adoratione absoluta sacramentum,* intelligimus Christum ipsum sub speciebus, quem saepe *rem sacramenti et sacramentum*, quod ibi sit tanquam causa gratiae, solemus nuncupare; alias absit ut sacramentum adoratione *absoluta,* quod sine idololatria non possemus, adoremus. Veneratio Symbolorum, de qua postea ut distinctorum a Christo, est omnium nostrorum sententia solum *relativa,* non absoluta. En aliam itaque vel similem praecedenti imposturam.

3° Non est de fide, imo nec verum, duas adorationes poni a Trid., sess. 13, cap. 5. alteram *Christi,* alteram *sacramenti,* ut supponit Daillaeus. 1° Quia Trident. non habet esse duas. 2° Recte Vasquez, disp. 109. cap. 3.: « Cum, inquit, Tridentinum de adoratione sacramenti Eucharistiae loquitur, atque affirmat latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sacramento in veneratione esse exhibendum, de Christo sub speciebus contento, vel de ipsis ut Christum continentibus loquitur; nam et ipsum Christum ad rationem sacramenti pertinere multi recte arbitrantur; imo cum ipse sit res sacramenti, sacramentum etiam dicitur; aut saltem species non dicuntur sacramentum, nisi quatenus sub se corpus et sanguinem Christi reipsa continet. « Haec recte Vasquez. 3° Probatur, quia habet Tridentinum, *latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sacramento in veneratione exhiberi.* At certum est cultum illum latriae esse *absolutum*, et certum etiam absolutum

non deberi nisi Christo, non autem speciebus. 4° Quia addit Tridentinum *cultum illum delatum a magis*, etc. Quis autem non videt cultum illum fuisse absolutum Christi ipsius, nec alium? 5° Infert illum *ex praesentia Christi*, adorabilis ubicumque sit. Ergo nulla ibi mentio adorationis symbolorum. Quare sacramenti nomine adorandi *latria absoluta*, Christus ipse sub symbolis intelligitur, qui sub illis etiam sacramentum a nostris saepe dicitur, quod sit ibi significans et dans gratiam, uti jam diximus. Saltem quae dicimus, a nemine Catholicorum habentur ut opposita fidei catholicae; ergo saltem falsum est, *de fide esse, duas* adorationes poni a Tridentino, *Christi et sacramenti*, tanquam distinctas, seu ut duas; una et eadem varie et vario modo exprimitur.

4° De veneratione symbolorum, quae sine dubio, *relativa* est, non *absoluta*, non foret quod quidquam diceremus; de illa enim nihil dixit Daillaeus, nec ulla est peculiaris difficultas. Vasquez, part. 3. disp. 118. cap. 12, docet pluribus: « eumdem modum in sacramenti Eucharistiae adoratione servandum, quem in imaginum cultu; scilicet corpus Christi in Eucharistia dignum esse adoratione latriae. « Quod pluribus probat, cap. 12. Quomodo vero, addit ibidem, species ipsae Sacramenti *adorentur, seu veneratione dignae sint*, inter scholasticos dissensio est; omnes enim eodem modo de speciebus sacramenti, quod de imaginibus Christi, *philosophari debent, cum sit utrobique terminus idem* formalis *Christus scilicet adoratus*; non est tamen tam fervens affectus reverentiae erga Christum in imagine, quam in sacramento, *ob ejus in isto praesentiam*, et aliquo signo exteriori majorem hanc reverentiam erga Christum in sacramento, quam in imagine indicamus. *Species* sacramentales, inquit idem ibidem, sunt

res inanimae, et secundum se capaces non sunt cultus et honoris, nisi quatenus conjunctae cum Christo quem continent. Quare adoratio nulla ratione in exterioribus accidentibus sistere potest, sed ad intima penetrare debet, nec adorantur accidentia, sed Christus contentus sub illis. « Relege quae diximus de imaginum cultu, et hic applica eodem omnino modo, sicut ibi diximus, non esse de fide imaginem ne quidem Christi *adorari*, multo minus *latria*, imo vel cultu *religioso* coli, multo minus *eodem cultu* quo prototypon, ita dicimus non esse de fide species sacramentales seu symbola *adorari*, multo minus cultu *latriae* coli, vel cultu *religioso*, vel eodem cultu quo Christus; nec proinde sacramentum Eucharistiae sumptum, ut saepe sumi solet, pro symbolis, signis et speciebus.

Nec Catholicus ullus intendit sic adorare albedinem et rotunditatem quam cernit oculis, sed solum Christum quem non videt, credit tamen ibi contentum; symbola tamen, sicut vestem regis, veneratur. « Recentiores aliqui putant, inquit Vasquez, cap. illo 12, Gabrielem in ea fuisse sententia, ut diceret sacramentum hoc, id est, species sacramentales, per figuram synecdochen, hoc est, ratione Christi sub eo contenti, non autem proprie, adorari; « quod ipsemet Vasquez censet non improbandum.

5° Placet etiam ob multa alia conjuncta, addere istud ex Vasquez, disp. 109. cap. 4: « Ex affectu latriae, qui dicitur adoratio, et circa exemplar primo versatur, derivatur nota exterior submissionis, quae communi modo loquendi dicitur honor, cultus et adoratio ejus, quod corporaliter contingit, aut coram quo fit; ita ut per illud in prototypon transmittatur; at opus externum laudis, quo laudamus exemplaris excellentiam, opus etiam orationis, et sacrificii, solum dicitur communiter aut laus, aut oratio,

aut sacrificium ad exemplar relatum, non ad imagines; et ideo communiter nec ad imagines, nec ad res inanimatas et adhuc per accidens haec omnia referri, sed coram illis fieri dicuntur. Idem quod de imaginibus hactenus diximus, de speciebus et accidentibus sacramentalibus dicendum arbitror, ob eamdem prorsus rationem. Data opera dixi, de speciebus seu accidentibus sacramentalibus, nam si de sacramento loquamur, cum aliquid illius sit Christus ipse, ut supra notavimus, sicut absolute dicimus ipsi latriam in spiritu exhiberi, sic etiam et orationem, et laudem divinam, et sacrificium, ad ipsum posse referri hac de causa fatendum est. «

6° Uno verbo, ut eodem honore regio, non duplici aut diverso, honoratur rex sine pallio et cum pallio, aut rheda tectus; ridendumque se aulicis et prudentibus exhiberet, qui regi absque pallio honorem redderet regium, palliato aut rheda tecto denegaret; et stultus omnino judicaretur, si hinc a regia rebellis fugeret, ne palliatum aut rheda tectum colere cogeretur: ita ridendos, ne dicam stultos, se exhibent devii, dum *Eucharistiam ipsam adorare*, idololatriae incusant, seu Christum vel ut palliatum et tectum symbolis (quomodo propositum Christum sub speciebus *Eucharistiam*, et sacramentum *Eucharistiae* nuncupamus) horrent adorare, et propterea scissionem ab Ecclesia faciunt, neutiquam faciendam licite, seu non esse idololatriam *si non adoretur corpus Christi in Eucharistia*, seu si Christus extra sacramentum, seu etiam in sacramento adoretur; ut habetur in epist. ad Munglatt. pag. 63. jam relata. O singularem stultitiam in hoc praecipue schisma facere ab Ecclesia romana, quod tamen ex ministris in hoc maxime fundatur, ut ex Apologia et epist. ad Munglatt. supra citatis retulimus! Sane Christus seu nudus

in praesepi, aut cruce, seu tectus vestibus, seu opertus coelo aut symbolis (quo in statu Christum ipsum sacramentum Eucharistiae nuncupamus, et hoc sensu, nec alio sacramentum hoc latriae adoramus) eodem prorsus cultu adoratur. Riderent devios, doctoresque nostros aulici, si quis haec regio honore applicata discuteret, et quali honore pallium regis operiens regem, aut in vestiario repositum, honorandum foret, multis clamoribus digladiaretur.

7° *Spectatum admissi risum teneatis amici!* Devios acriter, et tam multis decertantes *quali honore* seu *species sacramentales*, quae sunt pallii seu opertorii instar, seu *sacramentum*, id est, species tegentes Christum, et ut includentes Christum, seu Christus sic tectus sit colendus, et an duplex sit honor, et praeterea alius sit relativus specierum, et qualis.

Vereor et ne aulici, cum ista tot subtilitatibus in scholis nostris involvimus, taciti subsannent nos; nec forsan immerito, cum non sine risu exciperentur applicata honori regio, in quo tamen est eadem omnino ratio, et similes prorsus formari circa illum possint difficultates et moveri lites.

8° Attamen saltem, *si credere Christum esse realiter praesentem sub symbolis Eucharistiae, ejusque corpus sub iis creditum adorare in Eucharistia, nullum habet venenum, nec praejudicat saluti* illud credentis, et sic adorantis, nemo sanae mentis potest dicere *praejudicare saluti, aut venenum aliquod habere*, sacramenti seu Eucharistiae adoratio, et quidem *latriae absolutae et summae*, modo a nobis explicato. Unde rursus sequitur, *nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse*, qui dictam refugit *adorationem sacramento seu Eucharistiae* exhibere, ut patet ex dictis.

§. 14. *De sacrificio Missae.*

Sic habet professio nostra: ***Profiteor in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis.*** Et Trid. sess. 22. can. 1: « Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. « Et can. 3: « Si quis dixerit Missae sacrificium tantum esse laudes et gratiarum actiones, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit. « Haec ibi de fide, quia proposita a concilio universali; a contrario nihil sequentium est de fide.

Primo, itaque de fide non est, sacrificium Missae esse sacrificium absolutum, et non tantummodo commemorativum, seu relativum, verumtamen verum et proprium; sed et quae sequuntur, in quibus nutant doctores, ut referam, non sunt de fide. Probatur 1°, quia Tridentinum nihil de his rebus statuit, in quo non deerant viri doctissimi, qui scirent haec controversa esse in scholis. Probatur itaque:

2° Quia haec controvertuntur etiam inter doctores scholasticos, referente Vasquez, disp. 222. cujus vel soli capitum tituli sufficiunt nostro intento his verbis: « Oblationem illam quae quibusdam verbis fit a sacerdote ad rationem sacrificii nullo modo pertinere, « cap. 1. « Neque fractionem, neque distributionem hujus sacramenti ad essentiam sacrificii spectare, « cap. 2. « De consumptione hujus sacramenti comparata cum sacrificio variae sententiae, « cap. 3. « Essentiam hujus sacrificii in sola consumptione non consistere, neque eam aptam esse ut ad aliquid horum a Christo institueretur, « cap. 4. « In sola conse-

cratione hujus sacramenti totam essentiam hujus sacrificii positam esse in universum probatur, « cap. 5.

« Vera ratio sacrificii in consecratione posita, varie exponitur a theologis, « cap. 6. « Eatenus solum in consecratione rationem hujus sacrificii positam esse, quatenus sacrificium crucis eo repraesentatur, testimoniis Patrum ostenditur, « cap. 7. « Essentia hujus sacrificii ex sola mortis Christi repraesentatione, optima ratione colligitur, « cap. 8. « Diluuntur objecta adversariorum, « cap. 9. « Ita varii varie sentiunt; proinde nihil horum est de fide. Summa sententia Vasquez habetur cap. 8: « Ratio sacrificii in significatione omnipotentiae Dei auctoris vitae et mortis formaliter posita est; ac proinde si sit oblatio aliqua per quam absque rëi oblatae immutatione vera et reali, Deus auctor vitae et mortis denotari et coli possit, vere et proprie sacrificium dici debet. Hujusmodi autem est consecratio corporis et sanguinis Christi absque reali immutatione ipsius Christi, ob solam repraesentationem mortis ejus; illa igitur vere et proprie sacrificium erit. Porro autem per solam repraesentationem mortis Christi in consecratione, ita significari Deum auctorem vitae et mortis, sicut per ipsam cruentam mortem Christi, manifestum est; nam commemoratio mortis Christi repraesentat, et quasi praesentem « eam facit, denotat Deum, auctorem vitae et mortis, ac si tunc Christus in honorem Dei reipsa occideretur; atque adeo ad essentiam sacrificii in universum immutatio rei oblatae non requiritur, quia *commemorativum* sacrificium, sine illa esse potest, tametsi ad essentiam sacrificii *absoluti* necessaria sit, eo quod ratio formalis sacrificii, quae est significatio non in verbis, sed in rebus, qua denotatur Deus auctor vitae et mortis, sine tali immutatione in sacrificio commemorativo reperiatur.

Est tamen valde observandum, ad sacrificium comme-

morativum, quod vere et proprie sacrificium dicitur, non satis esse si solum sit signum nudum mortis alicujus rei nullo modo continens in se rem ipsam cujus mors repraesentatur; sic enim non diceretur res illa cujus mors repraesentatur, in sacrificium offerri, neque vere commemorativum sacrificium, quin potius signum tantum et larva sacrificii esset, sed necessario requiritur ut res ipsa cujus mors repraesentatur, sit signum mortis sui ipsius; v. g., si vera esset sententia haereticorum, qui negant sub speciebus panis et vini corpus et sanguinem Christi, et substantia panis et vini ibi esset, repraesentari quidem posset mors Christi, ut ipsi haeretici etiam concedunt, at Christus in sacrificium non vere et reipsa sed tantum in figura offerretur. Nam quo pacto vere et reipsa in sacrificium offerri dici potest id, circa quod actio sacerdotis offerentis non reipsa, sed tantum similitudine quadam, et in figura versatur? « Caeterum, cum ipsemet Christus sit sub speciebus panis et vini, et circa illum actio sacerdotis offerentis ipsa ita versetur, ut ipsemet per species panis et vini, ex modo peculiari quo a sacerdote consecratur, repraesentet cruentam et realem mortem sui ipsius, et ea repraesentatione denotet Deum auctorem vitae et mortis, quamvis non dicatur reipsa et vere, sed in sola figura et similitudine, occidi et mori, tamen vere et reipsa immolari, et in sacrificium offerri dicitur. « Haec Vasquez. Quid facilius creditu *sacrificio vero et proprio*, solum tamen *commemorativo*, non *absoluto*, sic explicato?

2° Aut saltem, posito quod *credere corpus Christi esse realiter* sub *symbolis panis, nec habeat venenum, nec praejudicet saluti credentis*, ex Apol. cap. 7, quis non dicet, *credere sacrificium verum et proprium*, sed commemorativum, ut explicatum, *non habere venenum*, nec *praejudicare saluti?* ex quo rursus deducet, *nec bonum Chri-*

stianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse in imperio, qui non credit tale *sacrificium*: quod sufficit quo quis sit Catholicus, ut supra diximus in simili.

De *propitiatione*; praeter jam relata ex Tridentino, addendum in explicationem ex eodem, quod habet, sess. illa 22. cap. 2. « Et quoniam in divino hoc sacrificio quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, et incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta synodus sacrificium istud, vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri ut si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa; cujus quidem oblationis cruentae, inquam, fructus per hanc uberrime percipiuntur, tantum abest ut illi per hanc quovis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus, sed pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis rite juxta Apostolorum traditionem offertur. « Haec ibi. Quare ut haec sunt de fide, ita nec plura sunt fide credenda. Sicque quae blaterant adversarii contra *propitiationem* facile diluuntur. Itaque 1° longe abest ut sacrificium Missae sit *propitiatorium*, sicut sacrificium crucis. Nam istud meritorium fuit redemptionis, seu remissionis peccatorum et gratiarum omnium, quae nobis conferuntur, et omne meritum Christi in eo fuit consummatum, et hoc sensu fuit *propitiatorium*; illud vero esse voluit Christus, *veluti instrumentum*, inquit bene Va-

squez, disp. 229. cap. 2. *quo meritum passionis suae nobis applicaretur*, ut et applicatur per sacramenta, per fidem, et per bona opera; et hoc sensu *propitiatorium* est, quomodo etiam fides, et pleraque sunt propitiatoria. Quid facilius creditu tali *propitiatione?* et quae ibi derogatio propitiationi sacrificii crucis?

2° Non nisi per *impetrationem* hoc conferre, et proinde non nisi « per impetrationem et mediate esse propitiatorium, docet bene Vasquez, disp. 128. cap. 2. et 3. ubi probat hoc sacrificium non habere vim instar sacramenti Poenitentiae, scilicet immediate non modo remittendi mortalia, sed nec venialia, vel conferendi gratiae seu justificationis augmentum, sed tantum mediate, seu vim impetrandi gratiae auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus justificari, et in justificatione sua homo crescere possit, seu impetrandi spiritum poenitentiae et contritionis, per quam peccata nobis remittuntur, « aut alios sanctos motus animi, per quos homo possit crescere in justificatione. Hoc modo, scilicet *per impetrationem*, sunt propitiatoriae fides, oratio, etc., sed istae ex pietate et honestate operantis. Illud virtute rei oblatae seu justificationis Christi; eodem modo, scilicet per *impetrationem*, bona etiam temporalia, *salus corporis, liberatio ab aegritudine aliqua, fructus terrae, et id genus alii effectus sunt hujus sacrificii*, quae etiam oratio impetrat. Quae ergo difficultas credendae talis *propitiationis*, et obstentionis talium effectuum?

3° Non semper certa lege, inquit idem Vasquez, ead. disp. cap. 4. « sed aliquando virtute hujus sacrificii obtineri auxilium gratiae ad justificationem et bona temporalia experimento compertum est. « Et ibidem addit idem: « Nam non semper remittit peccata eo modo, quo supradictum est per ipsum remitti, neque semper virtute ipsius conferun-

tur alia auxilia spiritualia, neque semper bona temporalia intuitu illius a Deo impetramus. «

4° « Oblatione hujus sacrificii proxime, seu immediate, et semper certoque remitti poenam temporalem viventium, seu debitam eorum peccatis, et hoc etiam modo propitiatorium esse pro vivis, nulla ratione negari potest, « inquit Vasquez ibidem, et probat, quia cum sit causa particularis, per quam nobis applicatur meritum universale Passionis Christi, ut ex Trident. retulimus, opus est ut illi aliquem effectum sicut etiam sacramentis, certo tribuamus, tametsi pendeat ex dispositione eius, pro quo offertur; nullus autem ei tribui commodius potest, quam remissio poenae, si quidem reliquos non semper confert (ut jam ex ipso retulimus). « Reliquum igitur est ut effectus quem certa lege hoc sacrificium semper operatur, sit remissio poenae jam in viventibus, juxta cujusque dispositionem, « et hoc etiam nomine est *propitiatorium* pro vivis et defunctis. « Addit tamen: *Quanquam ab Ecclesia definitum non sit.* Hoc ergo quod *certo semper*, *seu certa lege*, poena haec temporalis remittatur, non est de fide.

5° Disputat Vasquez, disp. 229. utrum omnes effectus hujus sacrificii, *tam pro vivis quam pro defunctis*, dicendi sint ex opere operato, an non. « Tametsi, inquit, scholastici omnes, quod attinet ad rem ipsam, eodem modo sentiant, diverso tamen modo loquuntur, « variasque theologorum opiniones refert, cap. 1. « Nec est idem, inquit, aliquid nobis donari virtute sacrificii ex opere operato et certa lege conferri. « Non itaque est de fide, sacrificium hoc praedicta operari ex opere operato; nam Tridentinum nihil habet de hac re, et theologi diversimode hunc modum loquendi exponunt, de quo ibi fuse Vasquez.

6° De propitiatione ejusdem sacrificii *erga defunctos*, haec specialiter notanda, 1° ex Vasquez, disp. 218. cap. 4. « De-

functis sacrificium istud nullo alio modo prodesse potest, quam remittendo poenam temporalem, ut patet. « 2° Quod jam notavimus supra, *aliquos putare specialiter* de sacrificio Missae oblato pro defunctis, *non habere tantam efficaciam ut infallibiliter acceptetur, neque esse aliquod opus, quod ex opere operato liberare possit animas defunctorum a poenis lege certa et infallibili*; et Vasquez ibidem, cap. 4. « Sotus, inquit, Canus et Corduba censent, sacrificium Missae circa vivos certa lege semper operari remissionem poenae; circa defunctos vero existentes in purgatorio, non item, sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii; vocant autem per modum suffragii, quod solum prosit prout Deo placuerit illud acceptare, neque certa lege statuerit propter illud, defunctorum poenas remittere; sic arbitrantur effectum sacrificii Missae circa defunctos non esse ita certum, sicut circa vivos. «

7° Longissime est a fide, valorem hujus sacrificii esse infinitum, de quo Vasquez, disp. 130, cujus caput 1. inscribitur, valorem et virtutem hujus sacrificii finitam esse, non pauci theologi autumant.

8° Hac secretione facta, doctrinae fidei ab ea quae non est de fide, quam facile est credere *sacrificium Missae* esse propitiatorium pro vivis et defunctis! Patet etiam ex ea, quam multa ministri affingant falso doctrinae fidei catholicae, schismati et divisioni, ex quo vivunt, fovendo.

9° Sed esto, difficultas aliqua maneat; saltem doctrina haec fidei sic exposita *nullum habet venenum, nec praejudicat pietati et saluti credentis illam*, posito quod credere *corpus* Christi esse realiter praesens in panis symbolis, nullum habeat venenum. Unde rursus sequitur *nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse* in imperio, qui huic doctrinae non subscribit.

§. 15. *De Papa, ejus primatu, et auctoritate.*

Confessio nostra hoc solum habet: ***Sanctam Catholicam et Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem et magistram agnosco; Romanoque Pontifici, B. Petri Apostolorum principis successori, ac Jesu Christi Vicario, veram obedientiam spondeo ac juro.*** Ex Tridentino sumptum, sess. 25. in quo nec plura: « Sancta synodus pastores omnes obtestatur, ut illa omnia, quae sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater et magistra statuit, quibuscumque fidelibus sedulo commendent, omnique diligentia utantur ut illis omnibus sint obsequentes. « Et in singulis fere sessionibus habetur: « In Tridentina synodo praesidentibus tribus apostolicae Sedis legatis. «

Sed explicatius in concilio Florentino, in definitione synodi: « Definimus sanctam apostolicam Sedem, et romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem romanum successorem esse Beati Petri, principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum, et in sacris canonibus continetur. « Hoc ergo est de fide, quia propositum a concilio universali; sed nihil aliud est de fide, nec aliter, quia neutiquam propositum a concilio universali, hoc praesertim in quo Graeci et Latini consederunt, et exactissime potestas haec fuit a Graecis praesertim discussa.

Quare 1°, non est de fide, Pontificem romanum docentem aliquid, sive in concilio particulari, sive in synodo provinciali, etiam cum alloquitur totam Ecclesiam, seu cum ex cathedra, ut aiunt, loquitur, dum extra universale con-

cilium doceat, esse *judicem supremum controversiarum*, aut esse infallibilem; nec quod sic definitum foret, esse de fide, nisi aliunde Ecclesiae totius sensus constaret. Probatur 1°, quia id non habetur in Tridentino, aut Florentino, aut in ullo concilio universali: quinimo, in professione nostra, et in Tridentino, sess. 4. de sola Ecclesia dicitur: « Cujus est judicare de vero sensu, et interpretatione sanctarum Scripturarum. « 2° Quia nullus doctorum hucusque nec ipse Bellarminus id esse de fide catholica censuit. 3° Quia inter doctores catholicos varii varia sentiunt, ut relatum supra etiam ex Bellarmino, tom. 1. de Rom. Pontif. lib. 4. cap. 2. « Ubi, inquit, secunda opinio est Pontificem, etiam ut Pontificem, posse esse haereticum et docere haeresim, si absque generali concilio definiat, et de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem secuti sunt aliqui Parisienses, ut Gerson et Almain, Castro et Adrianus VI. Papa. Qui omnes non in Pontifice, sed in Ecclesia, sive in concilio generali tantum constituunt infallibilitatem judicii, in rebus fidei. « *Et haec opinio*, addit ipse Bellarminus, *non est proprie haeretica; nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari qui illam sententiam sequuntur.* Quod autem ipsemet durus censor subjicit, *tamen videtur omnino erronea, et haeresi proxima*, non satis firmo fundamento dicit; sed potius probabilis est illa opinio, tum ob auctoritatem tantorum doctorum, etiam Adriani VI. Papae (nondum tamen provecti ad illam Sedem, cum haec scripsit) qui rexit Ecclesiam paulo ante Tridentinum; tum quia in Tridentino nihil de hac re dictum. Denique si quid rationes Bellarmini valerent, probarent papam, etiamsi aliquid *solus* definiat, aut *solum opinionem suam declaret aliis*, aut *particularibus solum, non toti Ecclesiae* respondeat, infallibilem esse, quaeque sic docens pronuntiat, *esse de fide*; quae tamen ipsemet Bellarminus negat, et concedit pa-

pam in his casibus *posse errare*; et *de facto errasse*, ut retulimus supra. Quia testimonia allata a Bellarmino loquuntur universaliter, ut patet ex eorum relatione etiam ut facta a Bellarmino; ergo si quid probarent, contra Bellarminum probarent.

Quaeret forsan aliquis, quid in hac quaestione probabilius censeam? Respondeo, quaestionem hanc, diversionem esse a proposito nostro; nec proinde mihi illi respondendum esse. Doctorem solum ago catholicum; non scholasticum. Cum itaque nihil de hac re doceat Ecclesia, nec ego debeo quidquam docere, nec devius, quo catholicus fiat, quidquam scire; abstrahat ab his quaestionibus, seu ignoret haec; sufficit illi, quo sit catholicus. Addo tamen ex abundanti, liberum illi esse utramvis, prout placuerit, quippe nullo fidei praejudicio, sententiam sequi, utpote probabilem utramque. Sed utcumque sit, verissimum est, id quod manat a Sede tantae auctoritatis, esse cum magna veneratione suscipiendum. Fuse haec jam diximus et statuimus supra.

2° Non est de fide, papam esse supra concilium universale, seu supra Ecclesiam totam reliquam, seu ipso capite semoto; sicut nec etiam concilium aut totam Ecclesiam reliquam esse supra papam, seu quocumque modo quaestio bene proponatur. Probatur 1°, quia nihil horum habetur in professione nostra, nec in conciliis universalibus Trid., Flor. aut aliis. 2° Concedit id expresse Bellarminus ipse, jam supra relatus. « Non sunt, inquit, tom. 1. de Concil. lib. 2. cap. 17. proprie haeretici, qui sentiunt Pontificem non esse supra omnia concilia et supra Ecclesiam universam, ita ut nullum in terris supra se judicium agnoscat; « et fatetur « dubium saltem esse, quod Lateranense ultimum concilium, sub Leone X. sess. 11. id definierit proprie ut decretum fide catholica tenendum. « 3° Probatur et expli-

catur magis. Quia variae hac de re sunt doctorum sententiae, etiam referente Bellarmino, tomo 1. de Concil., lib. 2. cap. 14. quod vel solum sufficit, probando id non esse de fide catholica, cui soli pelliciendis deviis scribimus. Sic itaque habet Bellarminus, cap. illo 14. De proposita quaestione tres invenio doctorum sententias. Prima est, concilium esse supra Pontificem. Id quod asserunt cardinalis Cameracensis, Joannes Gerson, Jacobus Almainus, et alii nonnulli, in suis tractatibus de potest. Eccles. Item Nicolaus Cusanus, Panormitanus et magister ejus, cardinalis Florentinus. Item Abulensis, et quidam alii (locis a Bellarmino relatis). Ut autem haec sententia intelligatur, notandum est duo esse fundamenta hujus opinionis. Primum est, papam non esse proprie caput Ecclesiae universae simul congregatae. Id quod non eodem modo intelligunt haeretici, et alii auctores; haeretici enim volunt papam nullo modo esse caput Ecclesiae totius, sed tantum episcopum suae Ecclesiae particularis, et ad summum patriarcham occidentis. At alii auctores docent papam esse caput et pastorem singulorum Christianorum, et singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiae simul congregatae in concilio generali; tunc enim Ecclesia accipit quasi formam corporis, et tota potestas quae erat sparsa in variis membris, ibi unitur; ita ut comparare papam cum caeteris Christianis seorsim sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili; at comparare papam cum concilio; sit comparare partem cum suo toto, et proinde minus cum majore. Et ne dicamus concilium sine papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite; addunt secundum fundamentum, quod est supremam ecclesiasticam potestatem esse tam in concilio, quam in papa; sed in concilio principalius, immediatius et immobilius. Dicunt enim Christum immediate omnem potestatem solvendi et ligandi

tribuisse Ecclesiae, et cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem per se, instituit Christus summum Pontificem tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiae, et in eo posuit hanc potestatem summam, ut eam exerceat nomine Ecclesiae. Differunt quidem inter se hi auctores; quod aliqui ponant hanc potestatem formaliter et subjective in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam ut in fine, quia est propter Ecclesiam; et ut in regulante, quia Ecclesiae est regulare et dirigere papam, cum ipsa non possit errare, *papa autem possit;* ac denique ut in supplente, quia deficiente papa propter mortem naturalem aut civilem, Ecclesia, supplet ejus officium. Alii vero volunt esse formaliter et subjective, principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice; conveniunt tamen in eo omnes, ut doceant hanc potestatem immediate in Ecclesia; et proinde mortuo papa, vel deposito, vel nolente adesse concilio, concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, et habere potestatem papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias, etc. Ex quibus deducunt concilium esse supra papam, et posse ipsum judicare et punire; et idem esse quaerere, an papa sit major concilio, ac si quaereretur an pars sit major suo toto. Denique volunt papam esse in Ecclesia id quod est dux Venetiarum in republica Veneta; vel Magister generalis in aliqua religione; constat enim ducem Venetum esse supra singulos magistratus et esse supra singulos senatores et civitates Venetas, non tamen supra totum senatum simul collectum; et quando moritur dux, certum est totam auctoritatem, etiam ducalem, esse in senatu. Quomodo etiam Magister generalis est supra singulos religiosos, etiam priores et provinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat, non imperare. 2° Opinio est aliquorum canonistarum qui

volunt quidem papam esse supra concilium, et a nemine judicari posse invitum; tamen posse ipsum sese subjicere concilio, et dare illi supra se potestatem, et si hoc fecerit, acquiescere debere sententiae concilii, etiamsi de ipsius depositione ageretur. Ultima sententia est fere communis; quod videlicet papa adeo sit supra concilium, ut non possit etiam se subjicere ejus sententiae, si proprie de sententia coactiva agatur. Ita Turrecremata, Cajetanus, Ferrariensis, Turrianus, Sanderus, etc. Haec Bellarminus. Quare nihil horum est de fide, hoc ipso quod varii varia sentiunt, nullo haereseos insimulante dissidentes a propria sua sententia. « Quaestio haec, inquit Bellarminus, de Concil. lib. 2. c. 13. exorta est tempore concilii Pisani, Constantiensis et Basileensis; coeperunt patres quaerere, an tenerentur obedire Pontifici; an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali concilio; tum plurimi in eam sententiam iverunt, ut concilium esset supra Pontificem; usque ad hanc diem, quaestio superest etiam inter Catholicos. « 2° Quod omnes hae opiniones, et prima etiam, sint probabiles, et proinde cuivis liberum sit, etiam nunc absque ulla censura, quam velit sequi, et proinde amplecti, si vult, primam. Probatur 1° ex auctoritate tam gravium doctorum, qui eam secuti sunt, Gersonis, Almaini, etc. 2° Ipsamet suis librata ponderibus, ut audivimus expositam, referente ipso Bellarmino, per se satis prudens apparet, et natura corporis et capitis fundatur. Ergo probabilitate non caret. Et bene Vasquez 1-2. disp. 62. cap. 4. « Quando videmus fundamenta omnia et rationes, doctores oppositae sententiae vidisse et considerasse, et ad eas aliquo modo respondisse, nec eis convictos fuisse probabilem manere sententiam illam judicare debemus. « 3° Ex exemplo Magistri generalis, quod clarum est; nec enim refert a quo papa habeat potestatem tanquam a causa efficiente;

nam causa efficiens non mutat rationem formalem capitis comparati cum corpore. 4° Nihil habet Bellarminus, quod facile solvi non possit. Nam nec testimonia conciliorum, ne quidem verba Lateranensis ultimi, sess. 11. relata a Bellarmino, nec patrum quos producit, quidquam sonant expresse contradictorium primae illi sententiae, ut ex lectione patet. Omnia et singula solum probant quod de fide est, et habetur in fide concilii Florentini, *papam esse caput Ecclesiae;* nec quidquam de contentis in prima sententia damnat, nisi ad summum per consequentias deductas inde a Bellarmino, quae non sunt conciliorum aut Patrum, et facile est cuivis eas negare. Sane nec concilia nec Patres, ad hoc vel ut juris apices unquam descenderunt. 5° Vel solum synodi Florentinae et Tridentinae super has difficultates non ignotas episcopis et theologis, silentium, testimonium videtur positivum probabilitatis retinendae pro illa prima sententia. Cur enim post tot hac de re motas quaestiones in conciliis Constantiensi et Basileensi siluerunt? Quare sine fundamento sufficiente pronuntiavit Bellarminus, *a temeritate magna excusari non posse qui primam illam tenent* opinionem, et contrariam *esse fere de fide;* et ejus censura potius censura digna foret, qui sic tali audet censura notare doctores tam graves, quos ipsemet pro prima illa sententia citavit, cardinalem Cameracensem, Almainum et Patres omnes concilii Constantiensis et Basileensis, etiamsi spectentur ut particulares doctores; cum praesertim post haec tempora, nullum concilium generale contrarium pronuntiaverit, ut jam diximus. In concil. Constantiensi, tom. 3. pag. 849. sess. 4. sic habetur: « Declarat synodus quod ipsa synodus generale concilium faciens, Ecclesiam catholicam militantem repraesentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur in his quae

pertinent ad fidem, et extirpationem schismatis, et reformationem generalem Ecclesiae Dei in capite et in membris. « Idem in Basileensi, sess. 32. et 38, habetur. Num tot Patrum et Basiliensium auctoritas sufficit fundandae huic doctrinae saltem probabiliter? Equidem Vasquez et omnes fere theologi, docent *probabilem* eam opinionem dici et esse, *quae suos habet* auctores et patronos doctos et prudentes, qui eam ut probabilem amplectuntur, 1-2. disp. 62. cap. 4.

Quod si quis quaerat, quid mihi videatur probabilius? respondeo ut respondi in simili de infallibilitate papae; sed neutram harum quaestionum pluribus licet agere.

1° Longe longius abest a fide, potestas indirecta papae in temporalia, seu Pontificem ut Pontificem (etsi non habeat ullam mere temporalem potestatem), tamen habere, in ordine ad bonum spirituale, summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum, et proinde posse mutare regna, et uni auferre, et alteri conferre, tanquam summum principem spiritualem, si id judicet ad salutem animarum necessarium, aut posse abrogare leges principum aut condere. Probatur 1°, quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentino, aut alio universali. 2° Nullus doctorum id dicit esse de fide, ne quidem Bellarminus. 3° Ignota haec fuisse omnia Patribus et conciliis primorum saeculorum, evidens est; nec enim papae Liberius Constantium, Damasus Valentem, et nec idem Liberius Julianum etiam apostatam, regno deponere vel cogitarunt. 4° Ne quidem omnes praxes Ecclesiae universalis sufficientes sunt fundando articulo fidei, ut supra diximus, quod releget lector, et his applicabit; multo minus praxes recentiorum aliquot Pontificum sufficit praxi quod fundetur in opinione probabili ex judicio sic agentis, et aliorum multorum, ut ibidem adnotavimus. Hinc contra hanc praxim

possunt esse opiniones probabiles. Sane in hac materia praestaret silentium loquacitati, eo praesertim quod cum occurreret occasio, parum ad rem referret discussio hujus quaestionis speculativae, cum facile foret solum *minorem propositionem* discutere, scilicet deposito contendente hic et nunc non esse sufficientem causam depositioni, quidquid sit de generali illa potestate; certum enim inter omnes est, saltem non nisi ex gravissima et justissima causa, depositiones has esse attentandas; et qui in tali casu non praestaret armis, lite de facto caderet intentata; et meo quidem judicio, crimini deberet esse particularibus, de his statuendo quidquam pronuntiare, cum sit semina discordiarum inter Papam et reges bene consentientes spargere. Ob quas etiam vel similes rationes praestat, nec de duabus praecedentibus quaestionibus agere. Satius est sequi concilium Tridentinum, quod de his omnibus siluit; *non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, Paulo id prudenter admonente, Rom. 12. 3.

§. 16. *De judice controversiarum.*

Sic habet professio nostra: « Sacram Scripturam juxta « eum sensum quem tenuit, et tenet S. Mater Ecclesia, « cujus est *judicare* de vero sensu et interpretatione sa- « crarum Scripturarum, admitto; nec eam unquam nisi « juxta unanimem consensum Patrum accipiam et interpre- « tabor. « Et Tridentinum, sess. 4. « Decernit synodus, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorqueat, contra eum sensum quem tenuit et tenet S. Mater Ecclesia, cujus est *judicare* de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat. « Haec nec plura concilium. Quare ut doctrina his contenta est de fi-

de, et quod ibi praescribitur sequendum, quia propositum a concilio universali; ita a contrario nihil aliud est de fide in hac materia, nec oportet plus sapere, quam sapuit concilium. Itaque 1°, ut concilium abstinuit a termino *infallibilitatis in Ecclesia*, etiam universali, in doctrina fidei et morum, ita licitum cuique ab eo abstinere. Quinimo ut utile est uti hoc termino, quippe apprime significativo, tum in scholis, tum in concionibus erudiendo populo, ita praestat abstinere in collationibus cum deviis. 2° Quia terminus iste non est *conciliaris*, non enim in ullo concilio reperitur, ut nec in Scriptura; cur ergo eo, praesertim exoso adversis, utemur? Difficiliorem eis reditum ad Ecclesiam sic reddemus, et probationem ejus quod injecerimus? *Transubstantiationis* nomine utitur Tridentina Synodus, sess. 13. can. 1. et cap. 4. Eo itaque nobis utendum, et non solum res eo significata credenda: at non usa est termino *infallibilitatis*; nec nos ergo utamur, nec sapientiores in fidei rebus simus concilio. Et si devius quid sentiendum sciscitetur, respondeamus sufficere illi obvolvere id silentio, et ignorare id posse quod Tridentinum non docuit.

3° Res significata per ipsum terminum est de fide, dummodo nihil aliud eo termino significetur, nisi quod habet Tridentinum, *Ecclesiae esse judicare de vero sensu Scripturarum*, et de qualibet mota controversia, eique assentiendum, et ejus sensum admittendum, quae nunquam errat ob assistentiam Spiritus sancti, ei promissam, Joan. cap. 14. 16. 26. et cap. 16. 13. qui errare non potest; nam *impossibile est mentiri Deum*, Hebr. 6. 18. Si quid aliud scholasticus nomine *infallibilitatis* significet, ut saepe saepius ingerit subtiliter, *non erit de fide*, quidquid illud sit, sive certissimum, sive probabile, et subtilitatis scholae proprium, nec simplicitati fidei aptum, scholis denique continendum, neutiquam deviis in castra catholica reducendis

proponendum; et si quaerunt illi, *quid in hac re sit illis sentiendum, quo fiant Catholici*, respondendum, silentem de iis Ecclesiam debere imitari, et sine praejudicio fidei haec posse ignorari; *non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, Rom. 12. 3. Nos Ecclesiae nomine nihil debere docere, nisi quod docuit; cum in castra catholica transierit devius, nos illum, si sequi libuerit, in scholas ducturos et subtiliora esse docturos. Sane similis, vel fere similis est haec quaestio, illi scholasticae, *an praedestinatus possit damnari, et reprobus salvari.* Ut enim Ecclesia non est Ecclesia, nisi habeat assistentiam Spiritus sancti, qui est *infallibilis*, et proinde Ecclesia per ipsum est *infallibilis;* ita praedestinatus non est praedestinatus, nisi cum *praedestinatione;* itaque sicut, posita illa, seu ut loquimur in scholis, *in sensu composito*, quia Deus non potest non perducere ad effectum quod statuit, *non potest damnari; in sensu tamen diviso*, ut loquuntur nostrae scholae, *potest* damnari; ita Ecclesia *in sensu diviso*, posset errare, sed in tali casu non foret Ecclesia, sicut in simili casu non foret *praedestinatus; in sensu vero composito non potest errare.* Sed quis non videt haec nimis subtilia, esse extra septa fidei, seu non esse de fide mixtis his subtilitatibus, et proinde continenda inter scholas? Contineamus ergo nos intra terminos Tridentinos, nec aliud tanquam de fide proponamus. Facillima sane erit probatio dogmatis nostri sic propositi, et ei facile devius subscribet. Cur viam reditus sentibus et dumetis obsidemus, ne facilis sit reditus?

4° Non est de fide, Deum vel Scripturas non esse *judicem controversiarum*, sed *Ecclesiam solam;* imo proclamandum, quod pellicit devios ad nos, *Deum esse primum et summum judicem, et Scripturam esse judicem* et quidem *potiorem* Ecclesia; quippe cum illa contineat ver-

bum Dei, hujus locutio sit humana seu hominum. Probatur 1°, quia nec Professio nostra, nec Tridentinum denegat Deo, vel Scripturae hanc diguitatem judicis. Imo Christus, Joan. 12. 48. *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die;* ut et Joan. 7. 5. *Lex nostra judicat hominem*, etc. Et bene Suarez, tract. de Fide, disp. 5. sect. 2. « Regula fidei est vel inanimis, vel viva animata; prior est Scriptura et traditio; viva et loquens est Ecclesia, concilium generale, et episcopus romanus; et ita resultant quinque regulae. « Idem repetit saepius, sect. 3 4. 5. 6. 7. 8. Ubi, tum alibi, indiscriminatim Scripturae seu verbo Dei, et Ecclesiae, judicium de controversiis ascribit, et cum eo alii theologi post Augustinum, lib. de Unit. Eccl. cap. 2. et alios Patres frequenter. 3° In more positum est dicere litigantibus: *Lex judicabit.* Quidni ergo idem dicemus de Scriptura? 4° Quod subtilius dicimus in scholis, legem esse *regulam*, ex qua *judex judicat*, legem autem proprie non judicare, quia non potest audire contendentes, unaquaque parte ad se eam attrahente; ita Scripturam: est extra simplicitatem fidei, et proinde non est cum illa subtilitate de fide, sed intra septa theologiae coercendum.

5° Non est de fide, ut jam diximus, papam extra concilium generale, esse *judicem* summum controversiarum: nec etiam extra illud *esse infallibilem in judicio ferendo de rebus fidei, aut morum.* Patet quia nec est in professione nostra, nec in Tridentino, et haec jam ostendimus. Atque haec satis *de regula fidei, et secretione ex ea doctrina fidei catholicae a scholastica, quibusvis opinionibus, et popularibus erroribus, in omnibus controversiis hoc saeculo motis.*

FINIS

